

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

Tereza Pokorná

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÉ VĚDY HISTORICKÉ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Tereza Pokorná

METTERNICHOVÉ

aneb Klemens Václav Lothar Metternich se žení

THE METTERNICHS

or Klemens Wenzel Lothar Metternich Is Getting Married

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Praha, 2012

Vedoucí práce
doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc.

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí své práce doc. PhDr. Ivaně Ebelové, CSc. a Mgr. Janu Kahudovi za ochotu a vstřícnost při konzultacích a za pomoc při řešení drobných problémů. Zároveň bych chtěla poděkovat PhDr. Martině Hrdinové, Ph.D. za pomoc při vyřešení překladatelského a interpretačního problému a doc. PhDr. Magdaléně Pokorné, CSc. za konzultace ohledně literatury.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Abstrakt

Práce pojednává v první části o dějinách rodu Metternichů s mušlemi v erbu a o historii druhého, méně známého rodu Metternichů se lvem v erbu. Následně se práce věnuje teoriím ohledně příbuznosti těchto dvou rodů. Dalším významným bodem této práce je shrnutí profesního i osobního života rakouského státního kancléře Klemense Metternicha, jehož sňatky jsou rozebrány v samostatné kapitole. Cílem práce je za pomoci analýzy dostupné literatury a dosud nevyužitých pramenů podat ucelený pohled na dějiny rodu včetně náhledu do problematiky dějin druhého rodu Metternichů, dále rozvinout téma sňatků státního kancléře Klemense Metternicha a v neposlední řadě zhodnotit zásadní publikace o těchto tématech pojednávající.

Klíčová slova

Metternich – Metternichové – sňatky – šlechta – 18./19. stol.

Abstract

The first part of this work discusses the history of house Metternich with shells in their heraldry and also about another less significant house Metternich with lion in their heraldry. Furthermore this work summarizes the theories about kinship between these two houses. Another significant point of this work is the personal life of Austrian state chancellor Klemens Metternich and his marriages, which are analyzed in a separate chapter. The goal of this work is to analyse available literature and to this time unused sources and bring a comprehensive view of the problematic of the history this house and of the second house Metternich as well as to unfold the topic of marriages of the state chancellor Klemens Metternich and review essential publication dealing with these topics.

Keywords

Metternich – the Metternichs – weddings – nobility – 18th/19th century

Obsah

Úvod	8
1. Pramenná základna	9
1.1 Dokumenty nalézající se v Národním archivu v Praze	9
1.2 Dokumenty dochované v Rakouském státním archivu	10
2. Vybraná použitá literatura	12
3. Stručné dějiny obou rodů Metternichů	18
3.1 K rodu Metternichů se lvem v erbu (Stručná historie rodu Metternichů se lvem v erbu zaměřená na držení rodového hradu Metternichu am Swistbach)	18
3.2 K otázce dvou rodů Metternichů	21
3.3 Historie rodu Metternichů se třemi černými mušlemi v erbu	22
4. Stručný životopis Klemense Metternicha	38
5. Sňatky Klemense Metternicha	62
5.1 Aspekty uzavírání sňatků v první polovině 19. století	62
5.2 Sňatky a manželství Klemense Metternicha	64
5.3 Rozbor sňatků Klemense Metternicha podle obecných aspektů uzavírání sňatků	74
5.3.1 První sňatek s Eleonorou von Kounic-Rietberg	74
5.3.2 Druhý sňatek s Antonií von Leykam	76
5.3.3 Třetí sňatek s Melanií von Zichy-Ferraris	78
Závěr	81
Seznam použité odborné literatury	82
Seznam použitých pramenů	83
Příloha 1: Dokumenty dochované v Národním archivu ve fondové části Starý archiv (RAM-A)	87

Příloha 2: Podrobný soupis pramenů týkajících se sňatků Klemense Metternicha ve Starém archivu (RAM-A)	88
Příloha 3: Německy psané dopisy Klemense Metternicha Eleonoře Kounicové v Acta Clementina (RAM-AC)	89
Příloha 4: Záznamy v matrikách o sňatcích Klemense Metternicha	90
Příloha 5: Dokumenty týkající se sňatků Klemense Metternicha dochované v Rakouském státním archivu ve Vídni	91
Příloha 6: Rodokmen prvních tří generací rodu Metternichů se lvem v erbu Rodokmen rodu Metternichů se lvem v erbu od čtvrté po čtrnáctou generaci	92
Příloha 7: Rodokmen rodu Metternichů s mušlemi v erbu	94
Příloha 8: Portréty Klemense Metternicha a jeho třetí ženy Melanie Zichy-Ferraris	96
Příloha 9: Hraběcí erb Antonie von Beilstein	101
Příloha 10: Rodný dům Klemense Metternicha v Koblenzi na náměstí Münzplatz	102

Úvod

Téma života a politických činů Klemense Metternicha je v české i světové literatuře poměrně oblíbené, stejně jako rozbor soukromého života tohoto významného státníka, především jeho nemanželských poměrů. Vzhledem k tomu, že zmíněná problematika je již důkladně zpracována, si tato práce neklade za cíl kompilovat z odborné literatury to, co už bylo mnohokrát a kvalitně rozebráno. Tato práce se věnuje několika do jisté míry samostatným tématům – a to jednak shrnutí historie rodu Metternichů s mušlemi v erbu, z něhož pochází hlavní osoba našeho zájmu, rakouský státník Klemens Metternich, jednak stručným dějinám rodu Metternichů se lvem v erbu, který je méně zařazen do obecného povědomí a pravděpodobně je s nám známým rodem Metternichů nepříbuzný. Přesto je ale namístě uvést na pravou míru vztahy mezi těmito dvěma rody. Dále práce stručně uvádí životopis Klemense Metternicha s důrazem na začátky jeho kariéry a shrnuje jeho profesní i osobní život. Politické události jsou již důkladně zmapovány jinde¹, proto se jimi práce zabývá spíše okrajově. O to větší pozornost ale věnuje sňatkům Klemense Metternicha a jejich motivům, důvodům i průběhu samotných svateb, především však jejich charakteristice vzhledem k obecným dobovým aspektům uzavírání sňatků.

Dále si tato práce klade za cíl upozornit na časté nesrovnalosti v literatuře zabývající především starší dobou, a to přímými předky Klemense Metternicha a příslušníky druhého rodu Metternichů, ale i přímo tímto rakouským státníkem. Dalším cílem je uvést ve známost dokumenty, které mohou vypovídat o všech třech sňatcích Klemense Metternicha – s Eleonorou Kounicovou, Antonií Leykamovou a Melanií Zichy-Ferrarisovou. Bohužel je nutno konstatovat, že z pramenů k tomuto tématu se dochovalo jen několik jednotlivin, což bohužel nestačí k zodpovědné celkové rekonstrukci všech sňatků, příprav na ně a všech okolností a skutečností s nimi spojených.

¹ Viz seznam použité odborné literatury, s. 82.

1. Pramenná základna

1.1 Dokumenty nalézající se v Národním archivu v Praze

Veškeré důležité dokumenty vztahující se ke sňatkům rodu Metternichů, jakož i ostatní písemnosti tohoto rodu, byly do roku 1794 uloženy v domě Metternichů v Koblenzi, odkud byly kvůli obsazení města napoleonským vojskem převezeny do Metternichy roku 1803 získaného württemberského Ochsenhausenu. Odtud putovaly na čas do Vídně. Na delší dobu spočinuly až v metternichovském archivu v Plasích, odkud však byly v roce 1953 převedeny do tehdejšího Ústředního zemědělsko-lesnického archivu. Odtud se dostaly do Státního ústředního archivu, dnešního Národního archivu, kde jsou v současnosti uloženy.

Metternichovský archiv se skládá z tzv. **Starého archivu (A)**, fondové části, ze které byla koncem 18. století vydělena **Sbírka listin (L)**. Postupem doby vznikaly další fondové části vztahující se k významným představitelům rodu – a to **Francisco-Georgicum (FG)**, **Acta Clementina (AC)** a **Acta Richardiana (AR)**.

Tato práce vychází z materiálů dochovaných ke všem třem sňatkům Klemense Metternicha (s Eleonorou von Kounic-Rietberg, Antoníí von Leykam a Melanií von Zichy-Ferraris)². Zvolila jsem tento konkrétní výběr Klemensových sňatků z důvodu rozsahové náročnosti práce v případě zpracování kompletního penza dokumentů týkajících se sňatku Metternichovy bezprostřední rodiny a zároveň absolutní nekompletnosti a torzovitosti dochovaných pramenů.

Z osobní korespondence jsem vybrala pouze dopisy psané v německém jazyce vzhledem k tomu, že zpracování veškeré korespondence by výrazně překročilo možnosti i rozsah bakalářské práce (samotné zpracování vlastní osobní korespondence s budoucí první Metternichovou ženou Eleonorou Kounicovou, která je psána ve francouzštině, by si zasloužilo vydání samostatné studie i edice). Toto téma proto vybízí k další pozornosti ohledně francouzských pramenů týkajících se sňatku Klemense Metternicha. Jde vesměs o osobní korespondenci – důležité dokumenty úřední povahy byly vedeny v němčině.

² Viz příloha 1 a 2.

Informace o pramenech týkajících se sňatků rodu Metternichů na přelomu 18. a 19. století a v 19. století zatím ještě nebyly nikde samostatně publikovány. Vyšlo pouze několik článků o plaském archivu obecně³, v jednom případě o konkrétním sňatku⁴.

1.2 Dokumenty dochované v Rakouském státním archivu ve Vídni

Z prostudování všech dostupných dokumentů uložených v Rakouském státním archivu vyplynulo, že drtivá většina dokumentů týkajících se sňatků Klemense Metternicha se nachází v Národním archivu v Praze, ve fondu, ve kterém se obecně soustředí všechny dokumenty osobní povahy příslušníků rodu Metternichů⁵. Z písemností uložených v Rakouském státním archivu se k tomuto tématu váže pouze několik málo jednotlivin⁶. Jedná se o písemnosti úřední povahy, které jsou spojené s některým ze sňatků Klemense Metternicha. Další dokumenty byly skartovány, případně byly zničeny při požáru Justičního paláce v roce 1927. Po dobu intenzivního studia literatury a pramenů vázajících se na témata mé práce se mi zatím nepodařilo odhalit publikaci či článek, který by pojednával o těchto dochovaných písemnostech, nebo by na ně alespoň odkazoval. Jedná se tedy proto zřejmě o první práci, která shrnuje prameny týkající se sňatků Klemense Metternicha dochované v Rakouském státním archivu.

Mezi šťastně dochované písemnosti patří zpráva⁷ hraběte Mercyho⁸ radovi státní kanceláře Swietezkemu⁹ z 31. ledna 1831. Ve zprávě Mercy odkazuje na dřívější

³ Hoffmannová, Jaroslava: Osobní, rodinné a rodové archivy. *AC* 45. 1995, č. 4, s. 221–229; Honc, Jaroslav: Metternichové a jejich rodinný archiv. *Paginae historiae* 11. 2003, s. 193–219; Kahuda, Jan: Z dějin rodinného archivu Metternichů. In: Budil, Ivo – Šedivý, Miroslav (eds.): *Metternich & jeho doba*. Sborník příspěvků z konference uskutečněné v Plzni ve dnech 23. a 24. dubna 2009. , 1. vyd., Západočeská univerzita, Plzeň 2009, s. 125–129; Hoffmannová, Jaroslava – Kahuda, Jan: Rodinný archiv Metternichů, Plasy, RAM, 1209–1935. In: *Státní ústřední archiv v Praze: Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Díl 1, svazek 3. Praha: Odbor archivní správy MV, 2005. Popis č. 183, s. 270–277. Zde uvedena další literatura.

⁴ Hoffmannová, Jaroslava: Metternichova svatba ve Slavkově roku 1795. *VVM* 48. 1996, č. 4, s. 404–408.

⁵ Viz příloha 1 a 2.

⁶ Viz příloha 3.

⁷ Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Ministerium des Äußern, Administrative Registratur F4 (Personalien), Kart. 215.

⁸ Andreas Florimund Mercy (1771 – † 29. 10. 1840), rada státní kanceláře. Graf v. Mercy. *Allgemeine Zeitung München*, příloha Allgemeine Zeitung München 319, 14. 11. 1840.

Swietezkeho dotaz ohledně gratulací zaměstnanců kanceláře státnímu kancléři Metternichovi ke třetímu sňatku a informuje Swietezkeho, že po konzultaci se státním kancléřem jsou tyto gratulace možné. Je to dokument okrajové důležitosti, přesto je to doklad své doby, na kterém můžeme pozorovat vztah podřízených ke státnímu kancléři a jejich náhled na kancléřův třetí sňatek.

Další soubor dokumentů¹⁰ je nesrovnatelně vyšší důležitosti. Jedná se o soubor dokumentů týkající se povýšení svobodné paní Antonie von Leykam do hraběcího stavu. Tento akt byl projevem dobré vůle císaře Františka I. poté, co se jí státní kancléř Metternich rozhodl pojmout za svou druhou choť. Císař tak vyšel Metternichovi vstříc a zabránil povýšením jeho vyvolené mesalianci nebo případnému neuskutečnění sňatku. Tento soubor obsahuje:

1. Koncept nobilitačního diplomu císaře Františka I. o povýšení svobodné paní Antonie von Leykam do hraběcího stavu se změnou titulu na von Beilstein, *rukopis*, 7. 10. 1827 (4 + 1 s.)
2. Malovaný polepšený erb¹¹ (1 s.)
3. Slovní popis erbu, *rukopis*, b. d. (1 s.)
4. Instrukce císaře Františka I. hraběti von Saurau¹² – rozhodnutí o povýšení Antonie von Leykam do hraběcího stavu s titulem hraběnka von Beilstein a nařízení hraběti von Saurau zařízení všech náležitostí včetně zpravení Metternicha, *rukopis*, 7. 10. 1827 (1 s.)
5. Instrukce císaře Františka I. hraběti von Saurau – stejný obsah doplněný o podrobnosti, *rukopis na předtištěném formuláři*, 8. 10. 1827 (2 s.)

Z tohoto souboru dokumentů je možné vyčíst kromě informací a podtextu vyplývajícího z obsahu i způsob práce kanceláře při vyřizování spisů tohoto druhu a v neposlední řadě z těchto písemností můžeme odhadnout důležitost takového právního aktu se všemi jeho důsledky.

⁹ Franz Xaver von Swietezky (1756 – † 1836), dvorní rada tajné dvorské a státní kanceláře a ředitel státní kanceláře.

¹⁰ Allgemeines Verwaltungsarchiv, Adelsakt, HA Beilstein 1827.

¹¹ Viz Příloha 8.

¹² Franz Josef hrabě von Saurau (19. 9. 1760 – 9. 6. 1832), rakouský diplomat a vedoucí úřadu nejvyššího kancléře.

2. Vybraná použitá literatura

Metternich býval na české i německé literární scéně až zhruba do první třetiny 20. století zobrazován převážně jako jednoznačně záporná osobnost, jejímž hlavním cílem bylo ničení národních snah českých a německých obrozenců¹³. Toto negativní vykreslení začalo ustupovat s vlnou autorů, kteří se snažili o objektivní zhodnocení této velmi zajímavé a mnohostranné osobnosti a postupně ji rehabilitovali¹⁴. Dnes převládá trend upozorňovat na politické a vědecké zásluhy tohoto významného diplomata a státníka¹⁵, ale zároveň i na aspekty jeho osobního života – většina literatury zabývající se touto stránkou věci, vesměs však neodborného charakteru, se soustředí na Metternichovy mimomanželské vztahy¹⁶. Přímou manželským svazkům Klemense Metternicha se uceleně a komplexně nevěnuje nikdo z autorů.

Tato kapitola se zabývá pouze několika publikacemi věnujícími se různé problematice v předkládané práci obsažené. Vybraná díla byla zvolena buď kvůli jejich stěžejní roli v daném tématu, nebo proto, že je vhodné na ně z různých důvodů upozornit. Kompletní seznam literatury je uveden v závěru práce.

Zásadním dílem pro kapitolu dějin obou rodů Metternichů (u Metternichů s mušlemi v erbu pouze do roku 1700) byla pro tuto práci kniha F. Broemsera *Zur Geschichte der Familien Metternich...*¹⁷, jelikož se jako jediná dostupná publikace podrobně věnuje dějinám obou rodů, důkladně rozebírá nejasnosti ohledně počátků rodů a obhájí je proti tvrzením jiných autorů. Své argumenty podkládá autor dobrou znalostí pramenů listinné povahy, a proto tuto práci považuji za věrohodnější zdroj informací než ostatní publikace, kde se neobjevuje tak dobře zpracovaná strukturovaná pramenná

¹³ Např. Bibl, Viktor: *Metternich. Der Dämon Österreichs*. Günther, Leipzig & Wien 1936.

¹⁴ Např. Corti, Egon Cäsar: *Metternich und die Frauen. Nach meist bisher unveröffentlichten Dokumenten*. Europa-Verlag, Zürich, 2 sv., 1948, 1949; Siemann, Wolfram: *Metternich. Staatsmann zwischen Restauration und Moderne*. C. H. Beck, München 2010.

¹⁵ Srbik, Heinrich Ritter von: *Metternich. Der Staatsmann und der Mensch*. 3 sv., Fr. Bruckmann, München 1925–1954; Kadletz-Schöffl, Hedwig: *Metternich und die Wissenschaften*. Verband der wissenschaftlichen Gesellschaften Österreichs, Wien 1992.

¹⁶ Např. Herre, Franz: *Metternich*. Themis, Praha 1996; Ed. Ullrichová, Maria: *Bon jour, mon Amie. Milostné dopisy knížete Metternicha a kněžny Zaháňské*. Bonus A, Brno 1999.

¹⁷ Broemser, Ferdinand: *Zur Geschichte der Familien Metternich mit den drei Muscheln und mit dem Löwenwappen bis um das Jahr 1700*. Andernach 1988.

a literární základna, nebo jsou podstatně staršího data, takže mezitím se mohl stav bádání výrazně posunout¹⁸.

Zároveň je však autorovi nutno vytknout velmi zkratkovitý způsob sdělování informací, které nejsou vždy úplné, a kniha proto v některých pasážích nepůsobí přehledným dojmem. Důkladné porozumění některým částem textu bylo možné až po načerpání informací z jiné literatury zabývající se shodnými problémy, protože jediné pak informace v Broemserovi obsažené zapadaly do kontextu. Celkově text působí příliš stroze, chybí doplňující informace, které by danou problematiku zpřehlednily a osvětlily¹⁹. Dalším nedostatkem publikace je neúplné citování literatury – v některých případech chybí celý název díla a zpravidla není uvedeno nakladatelství, které uvedenou publikaci vydalo²⁰. Drobným detailem, který by bylo možno Broemserovi vytknout, je upozornění na chybu v mapě, které se dopustil autor jedné z publikací, ze kterých Broemser čerpal. Broemser však již nespecifikuje, v čem tato chyba spočívá, ani ji neuvádí na pravou míru²¹. Je také nutno podotknout, že celkovou orientaci v textu by výrazně usnadnil rejstřík místních jmen.

Další prací zaměřující se mimo jiné na dějiny rodu Metternichů s mušlemi v erbu je publikace J. Honce *Metternichové a jejich rodinný archiv*²². Většina práce pojednává o archivu rodu Metternichů, který je v současnosti uložen v Národním archivu. Tato část je odborně a přehledně zpracovaná a nevyskytují se v ní žádné závažnější nedostatky.

V první části práce, která se věnuje dějinám rodu Metternichů, však autor vychází ze zastaralých informací obsažených v *gothajském almanachu* a v pracích, které jsou sice podobného významu, ale také podobného data vzniku. Proto se údaje jím soustředěné velmi často liší od závěrů, které při podrobném zkoumání pramenů vyvodil Broemser. Co je však překvapivé, v několika případech se odlišuje i název některých rodových větví

¹⁸ Např. Kneschke, Ernst Heinrich: *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexikon*. 6. díl, Loewenthal–Osorovski, Leipzig 1865; Honc, Jaroslav: *Metternichové a jejich rodinný archiv. Paginae historiae 11*. Státní ústřední archiv v Praze 2003, s. 193–219; *Der Grosse Brockhaus. Handbuch des Wissens in zwanzig Bänden*. 12. sv. Mai–Mud, F. A. Brockhaus, Leipzig 1939; *Der Neue Brockhaus. Allbuch in vier Bänden und einem Atlas*. 3. sv. L–R, F. A. Brockhaus, Leipzig 1938; *Gothaischer Kalender. Genealogischer Hofkalender und Diplomatisches Jahrbuch*, Gotha 1924.

¹⁹ Broemser: cit. d., např. s. 100.

²⁰ Broemser: cit. d., seznam pramenů a literatury s. 142–154.

²¹ Broemser: cit. d., s. 140.

²² Honc, Jaroslav: *Metternichové a jejich rodinný archiv. Paginae historiae 11*. Státní ústřední archiv v Praze 2003, s. 193–219.

Metternichů²³, a dokonce i nejrůznější data – ať jde o dobu narození, úmrtí, či jiné zásadní údaje²⁴. Ve vyjmenovávání rodových linií v časové posloupnosti podle dat vymírání jednotlivých větví Metternichů je Honc nepřesný až zavádějící – neuvádí přesná data a komolí pořadí vymření jednotlivých větví rodu²⁵.

Za další výrazný nedostatek považují tvrzení, že vettelhovenská větev plynule pokračovala po získání hradu Winneburg²⁶ pod změněným jménem Metternich-Winneburg²⁷ – je to ovšem nepřesné, jelikož vettelhovenská odnož rodu vymřela v roce 1617 Edmundem II., čímž Metternichové ztratili hrad Vettelhoven²⁸. Větev winneburská pokračovala descendenty Edmundova strýce Hanse Dietrichem Wilhelmem II. a Philippem Emmerichem.

Za spíše kosmetický detail považují úpravu vlastních jmen obsažených v textu – jména jsou uváděna v počeštěné podobě, ovšem ne systematicky: rodové jméno Honc ponechává v základním, německém tvaru a neskloňuje je (např. Kateřina Quadtová z Landskron).

Kromě Honce se dějinám rodu Metternichů s mušlemi v erbů věnuje také M. Buben ve své práci *Metternichové*²⁹. Je to přehledné shrnutí dějin rodu se zvláštním zaměřením na život nejslavnějšího člena rodiny, rakouského státního kancléře Klemense Metternicha. Přínosem této práce je podrobný heraldický rozbor erbu hrabat von Metternich a erbu knížat von Metternich³⁰. V některých pasážích je však velmi znatelná předloha této práce, a to *Ottův slovník naučný* – např. v právě zmiňovaném úseku věnujícím se životopisu kancléře Metternicha³¹.

²³ Linií von Metternich zu Schweppenburg uvádí jako von Schweppenburg, podobně linií von Metternich zu Rodendorf jako von Rodesdorf. Honc: *Cit. d.*, s. 193.

²⁴ Např. otázka úmrtí Bartholomäa von der Leyen – Honc uvádí jako rok jeho úmrtí jednou rok 1539 a jednou rok 1589, a to obojí na stejné straně. Honc: *cit. d.*, s. 195. Také uvádí chybně rok jmenování Metternicha státním kancléřem – klade ho do roku 1824. Honc: *cit. d.*, s. 199.

²⁵ Honc: *cit. d.*, s. 193.

²⁶ Zřícenina hradu se dnes nachází ve spolkové zemi Porýní-Falc, zhruba 25 km od Koblenze.

²⁷ Honc: *cit. d.*

²⁸ Vettelhoven se nachází ve spolkové zemi Porýní-Falc, zhruba 20 km od Bonnu.

²⁹ Buben, Milan M.: *Metternichové. Střední Evropa 9*, 1993, č. 31, s. 82–91.

³⁰ Buben: *cit. d.*, s. 83, 86–87.

³¹ Buben: *cit. d.*, s. 85–86; *Ottův slovník*, díl XVII. Median – Navarrete, s. 208.

V práci se však vyskytuje několik časových údajů, které neodpovídají skutečnosti – např. datum vzniku Svaté aliance Buben klade do roku 1818³². Rovněž tvrzení, že otec Klemense Metternicha, Franz Georg, vstoupil do císařských služeb v roce 1755, odporuje skutečnosti (Franz Georg se stal císařským diplomatem v roce 1773). Buben však zároveň na stejné straně uvádí (správně) datum narození Franze Georga dne 9. března 1746. To by ale Franzi Georgu muselo být v době nástupu do císařských služeb pouhých devět let³³. Dalším, však pouze drobným nedostatkem je uvedení hraběcího titulu původně svobodné paní Antonie von Leykam jako „hraběnka von Beylstein“, tzn. ve starém pravopisu³⁴.

Zajímavou publikací věnující se životu Klemense Metternicha je kniha německého autora E. C. Cortiho *Metternich und die Frauen*³⁵. Autor se ve dvou svazcích velmi obšírně věnuje všem etapám života Klemense Metternicha a zvláštní důraz klade na jeho vztah k ženám a na jeho zkušenosti s nimi. Je to vpravdě stěžejní dílo týkající se této problematiky, velmi podrobné a obsažné, faktograficky bohaté, navíc velmi čtivě napsané, což mu neubírá na odbornosti. Tato kniha je hustě protkána zajímavými citáty z dopisů různých osobností a dalších pramenů, které dokládají autorovu hlubokou znalost problematiky.

Další publikací věnující se Metternichovu životu profesnímu i osobnímu je kniha F. Herreho *Metternich*³⁶. Je to však práce ryze populárně-naučná, lehce čtivá a plná „klepů“ z osobního života nejen Metternichova. Jediné poznámky pod čarou vyskytující se v textu jsou překlady francouzských či anglických slovních spojení, ve kterých si autor velmi libuje. Herre poměrně často cituje dopisy či jiné výroky různých osobností či historiků vyjadřujících se k určitým tématům v knize zmíněným, avšak nikdy neuvádí citaci díla či pramene, ze kterého autor tyto výroky či názory čerpal³⁷. To značně ubírá této publikaci na

³² Buben: cit. d., s. 86. Svatá aliance byla ustavena podle *Oxfordského slovníku světových dějin* roku 1815, podle *Malé československé encyklopedie* dne 26. 9. 1815.

³³ Broemser: cit. d., s. 86; Buben: cit. d., s. 84.

³⁴ Buben: cit. d., s. 87.

³⁵ Corti, Egon Cäsar: *Metternich und die Frauen. Nach meist bisher unveröffentlichten Dokumenten*. Europa-Verlag, Zürich, 2 sv., 1948, 1949.

³⁶ Herre, Franz: *Metternich*. Themis, Praha 1996.

³⁷ Viz např. Herre: cit. d., s. 184–185. Herre zde používá velké množství citátů, které stojí v jasném kontrastu k poznámkám pod čarou věnujícím se překladům francouzských výrazů použitých v textu. Další příklad

věrohodnosti a řadí ji mezi odpočinkovou literaturu hodnou k odreagování, nikoli však k odbornému studiu dané problematiky. To však nepopírá pravdivost faktů, která Herre ve své knize uvádí. Co do faktografických údajů se přesně a poměrně podrobně věnuje jednotlivým údobím Metternichova politického i osobního života i nastínění vztahů a poměrů v dobové nejvyšší společnosti.

Kniha *Tajemství slavných* je publikace, která téměř odradí svým názvem, ale o to víc překvapí seznamem autorů, kteří se na vydání knihy podíleli. Můžeme zde najít příspěvky např. od Vladimíra Nálevky nebo Václava Dršky. Kniha se věnuje velmi populárně laděným tématům týkajícím se rozličných osobností evropského formátu napříč dějinami. Kapitola „O rodinném štěstí velkého kancléře (Metternich a ženy)“ Milana Hlavačky, je na velice dobré úrovni. Hlavačka toto populární téma velmi výstižně rozvádí a podává dobrý, i když stručný přehled osobního života kancléře Metternicha. Je však nutné podotknout, že přes dodržovanou citaci historických prací chybí u citátů z osobních dopisů citace pramenů.

Věnujme se nyní literatuře pojednávající o problematice sňatků. Velmi zajímavá kniha Jean-Claudea Bologneho *Svatby*³⁸ pojednává o dějinách sňatků ve velmi širokém rozsahu – od římských dob až po 20. století, a to v průřezu všemi společenskými vrstvami napříč Evropou. V průběhu knihy se však při postupu staletími soustřeďuje kvůli obrovskému nárůstu materiálu čím dál tím úžeji na Francii. Doba klasicismu a pozdějších období již proto v podstatě celá pojednává o francouzské společnosti, ať venkovské, či aristokratické, což ji činí velmi přitažlivou pro zájemce o tuto problematiku zabývající se různými obdobími a společenskými skupinami.

Kniha se celkově orientuje na zhodnocení teoretických povinností a regulí týkajících se svateb v kontrastu s dobovou praxí, nepsaných zvyků a přísně vynucovaných pravidel ať již církví nebo světskou mocí. Při postupu po časové ose se však autor čím dál víc zaměřuje na příklady lidového chápání různých témat a aspektů týkajících se svateb, namlouvání a dalších záležitostí se sňatky spojených v průběhu doby, jako jsou například kramářské písně, hry, lidové písně apod. Tyto doklady lidového chápání svateb rozšiřuje o kuriózní nebo jinak zajímavé příběhy, které se obvykle zakládají na pramenech osobní

Herre: cit. d., s. 86, kde autor rozebírá dva dopisy kněžny Bagrationové, které zachytila a zveřejnila francouzská tajná policie, aniž by citoval ony dopisy nebo umístění jejich zveřejnění.

³⁸ Bologne, Jean-Claude: *Svatby. Dějiny svatebních obřadů na Západě*. Volvox Globator, Praha 1997.

povahy, jako jsou deníky či korespondence. To z této publikace činí knihu velmi poutavou a čtivou, naditou zajímavými informacemi, které čtenáři přiblíží běžný život lidí žijících v minulých dobách, ať už podomků, sedláků či nejvyšších státních úředníků.

Jde o ideální knihu pro čtenáře zainteresovaného do problematiky svateb a oddávání, ovšem pouze jako součást doplňkové literatury – malý rozsah faktografických údajů, především co se týče novověkého období, který přebíjí, byť poutavé, rozebírání jednotlivých příkladů sňatků či namlouvání, neumožňuje hlubší náhled do jádra této problematiky – jasně daného obecně platného kodexu chování, podle kterého se běžný člověk patřící do té či oné společenské vrstvy musel řídit, chtěl-li uzavřít sňatek, včetně právního náhledu na danou problematiku.

Co se týče formální úpravy, jediné, co poněkud ruší celkový dobrý dojem z knihy, je, že poznámky za textem občas neodpovídají informacím v textu, ale jsou co do významu posunuté někdy až o několik vět, což činí vlastní text poněkud nesrozumitelným a nepřehledným.

Další prací věnující se otázce sňatků je článek L. Fialové Sňatečnost v České republice v letech 1870–1989 z pohledu demografie³⁹. Tato práce se věnuje tématu sňatků na území České republiky na konci 19. a ve 20. století, přičemž rozebírá důvody a celkové aspekty sňatečnosti v českých zemích s ohledem na celkový vývoj společnosti. Tyto aspekty třídí a podrobně vysvětluje. Je to velmi zajímavý odborný článek pojednávající o sňatečnosti z demografického pohledu českých zemí.

Jediný detail, který by se dal autorce vytknout, je nepřesné používání termínu „snoubenec“ jako pojmu vyjadřujícího obecně osobu chystající se uzavřít sňatek – nikoli tedy pouze osobu zasnoubenou, jak tento pojem bývá obecně chápán a vysvětlován.

³⁹ Fialová, Ludmila: Sňatečnost v České republice v letech 1870–1989 z pohledu demografie. In: *Oznamuje se láskám našim... Výstava o svatebních oděvech a svatbách*, Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice 2007, s. 13–22.

3. Stručné dějiny obou rodů Metternichů

3.1 K rodu Metternichů se lvem v erbu. (Stručná historie rodu Metternichů se lvem erbu zaměřená na držení rodového hradu Metternich am Swistbach)

Historie zná dva (možná dokonce tři) šlechtické rody Metternichů. Jedná se o odlišné rody, které pravděpodobně nebyly pokrevně spřízněné – a to Metternichy, kteří měli v erbu stříbrného lva, a Metternichy, kteří měli v erbu tři černé mušle. Rod s mušlemi v erbu je nám dobře známý hraběcí a později knížecí rod Metternichů, z něhož pochází i rakouský státník Klemens Metternich, hlavní osoba našeho zájmu. Méně známý rod, který vymřel v 18. století, má v erbu stříbrného dvouocasého lva v sedmkrát červeno-zlatě děleném štítu. Oba rody pocházejí ze vsi Metternich am Swistbach⁴⁰, vzdálené zhruba 20 km od Bonnu.

Za otce rodu Metternichů se lvem v erbu bývá považován⁴¹ Heinrich I.⁴² označovaný jako „miles“ (rytíř)⁴³, pán hradu Metternichu, který patřil do panství Alfter⁴⁴ a jehož lenním pánem byl hrabě Dietrich Luf von Kleve⁴⁵. Roku 1303 však dal Dietrich Luf von Kleve do zástavy kolínskému arcibiskupovi Wikboldovi⁴⁶ jednak svá panství

⁴⁰ Metternich am Swistbach, dnes část obce Weilerswist, v kraji Euskirchen.

Viz [http://de.wikipedia.org/wiki/Metternich_\(Weilerswist\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Metternich_(Weilerswist)).

⁴¹ Broemser, Ferdinand: *Zur Geschichte der Familien Metternich mit den drei Muscheln und mit dem Löwenwappen bis um das Jahr 1700*. Andernach 1988, s. 92. Podle jiné teorie je za otce rodu považován Johann Reinhard. Viz Broemser, s. 142–154, zde další literatura.

⁴² V této práci jsou ponechána rodová jména v jejich původní, tzn. většinou německé podobě. Pouze u osobností obecně známých či u osobností, jejichž jména je běžné v české odborné literatuře počesťovat, uvádím českou podobu jména a v poznámce původní originální podobu.

⁴³ Broemser: *Zur Geschichte der Familien Metternich*, s. 93.

⁴⁴ Alfter, město ležící zhruba pět kilometrů od Bonnu.

⁴⁵ Dietrich Ludolph von Kleve, hrabě z Hülchrathu a Tomburgu (* asi 1260 – † 1308), bratr hraběte Dietricha VIII. von Kleve (* asi 1256/1257 – † 4. 10. 1305).

⁴⁶ Wikbold, kolínský arcibiskup a kurfiřt (* 1297 – † 1304).

Podrobnosti k osobnostem, např. data života, tituly a úřady, pocházejí do roku 1700 z Broemsera, následně z *Ottova slovníku naučného*, z Kneschkeho nebo z www.geneall.net, pokud nebyl nalezen důvěryhodnější zdroj informací. Případně je v poznámce uvedeno jinak. U osobností, u nichž nejsou uvedeny žádné podrobnosti, se nepodařilo žádné důvěryhodné informace dohledat. Broemser: cit. d.; *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopædie obecných vědomostí*, J. Otto, Praha 1888–1908; Kneschke, Ernst Heinrich: *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexikon*. 6. díl, Loewenthal–Osorovski, Leipzig 1865.

v okolí Flamersheimu a Tomburgu, jednak svá lenní, fojtská a patronátní práva lenního panství Metternichu, patřící pod arcidiecézi Kolína nad Rýnem. Definitivně je pak ztratil po uplynutí šestileté lhůty na splacení zástavy. Hrad Metternich s přilehlými oblastmi tedy přešel se všemi lenními povinnostmi na kolínské arcibiskupství a rod Metternichů se zařadil mezi kolínské ministeriály⁴⁷. I nadále však hrad Metternich náležel k panství Alfter. Hrad a pozdější zámek Metternich byl až do vymření rodu v polovině 18. století sídlem rodu Metternichů se lvem v erbu. Ti byli pokrevně spříznění s rodem pánů z Alfteru, jejichž erb se lvem dokonce přejali.

Hrad Metternich s přilehlým okolím přešel na druhého syna Heinricha I.⁴⁸, na Hermanna I. Po jeho smrti rozdělila v roce 1348 jeho manželka Kunigunde von Hammerstein majetek mezi své děti Hermanna II., Johanna I., Heinricha III., Arnolda I. a Agens (Nese). Hrad Metternich připadl bratrům Hermannu II. a Arnoldu I., později se objevuje v držení Hermanna III. Po jeho smrti hrad najdeme v majetku jeho bratra Arnolda II.⁴⁹ Jelikož se ale nedochovaly o těchto skutečnostech žádné informace⁵⁰, nemůžeme s jistotou určit, kdo byl otcem Hermanna III. a Arnolda II. – jestli Arnold I., nebo Hermann II.

Jelikož byl Arnold II. bezdětný, připadlo rodové sídlo v Metternichu po jeho smrti v roce 1454 jeho neteři Sibille⁵¹ a synovci Walrafovi⁵², dvěma nejstarším dětem Konrada I.⁵³, mladšího bratra Arnolda II. a Hermanna III. Walraf byl, stejně jako jeho otec Konrad I., leníkem Luttera Quada von Landskron, i hrad Metternich tedy přešel pod nového lenního pána. Vzhledem k tomu, že rodové sídlo, tedy nejdůležitější část dědictví, připadlo dohromady dceři i synovi, můžeme předpokládat, že Sibille byla nejstarším dítětem Konrada I. a Walraf byl jejím mladším bratrem. Ale ani přesto se nepodařilo Sibillinu synu

⁴⁷ Broemser dokládá příslušnost Metternichů ke kolínským ministeriálům na příkladu Heinricha II., syna Heinricha I., který byl roku 1320 svědkem na listině hraběte Gerharda VI. von Jülich při rozsudku sporu arcibiskupa Heinricha II. von Virneburg a města Kolína nad Rýnem. Broemser: cit. d., s. 93–94. Viz webová stránka www.monasterium.net, konkrétně:

<http://vdu.uni-koeln.de:8181/mom/AT-DOZA/Urkunden/1087/charter> – poslední použití dne 7. 5. 2012.

⁴⁸ Viz rodokmen rodu Metternichů se lvem v erbu, příloha 5.

⁴⁹ Arnold II. von Metternich († 1454), manželka Adelheid von Kern.

⁵⁰ Broemser: cit. d., s. 98.

⁵¹ Sibille von Metternich (* asi 1420), předpokládaný manžel Gotthard Wolff von Gudenberg zu Itter. Broemser: cit. d., s. 101.

⁵² Walraf I. von Metternich († 1496), manželka Adelheid von Ittenbach.

⁵³ Konrad I. von Metternich († 1452), manželka Gertrud Kotz von Sinzig.

Peterovi Wolffovi von Metternich⁵⁴ prosadit svůj podíl na dědictví a rodový hrad získal Walrafův syn Johann III.⁵⁵

Následníci Petera Wolffa von Metternich se vždy psali s přídomkem „Wolff“. Vznikla tím nová boční linie rodu Metternichů, Wolff-Metternich⁵⁶, která přijala do erbu černého vlka na stříbrném poli. Rodina také vstoupila do služeb kolínského arcibiskupa. V roce 1538 získal jeden z potomků Petera Wolffa, Hieronymus Wolff-Metternich⁵⁷, díky sňatkové politice hrad Gracht, o který bylo v roce 1632 rozšířeno rodové jméno. Tento rod v současnosti stále pokračuje pod jménem Wolff-Metternich zur Gracht.

Rodový hrad Metternich se však dále dědil v hlavní rodové linii Metternichů se lvem v erbu. Po smrti Johanna III. jej v rámci dědictví obdržel jeho syn Johann Bertram⁵⁸ a nadále se hrad a pozdější zámek dědil v rodinné linii Johanna Bertrama. Hrad získal nejprve jeho syn Johann Wilhelm I.⁵⁹ a pak vnuk Johann Wilhelm II.⁶⁰ Právě za života Johanna Bertrama a jeho syna Johanna Wilhelma I. došlo k přeměně vodního hradu Metternichu na barokní zámek, který našel svůj vzor v zámku.⁶¹ Po pouhém půlstoletí obývání však byl zámek Metternich v roce 1692 prodán Johannem Arnoldem von Metternich⁶² Franzi Wilhelmovi von Schönheim. Ten ve stejném roce získal i Velbrück⁶³, který před sto padesáti lety náležel rodu Metternichů s mušlemi v erbu. Syny Johanna

⁵⁴ Peter Wolff von Metternich, také „Peter, kterému se říká Wolff“ (* 1440 – † 1523), první manželka (?) Fia von Aytenbach (?), možný syn z tohoto manželství Christian Wolff von Metternich, druhá (?) manželka Iburgis von Meller, syn Heinrich Wolff-Metternich (* 1494– † 1540).

⁵⁵ Johann III. von Metternich, manželka Katharina von Unkelbach.

⁵⁶ Předpokládaným otcem Petera Wolffa von Metternich byl Gotthard Wolff von Gudenberg zu Itter, po němž měl Peter zdědit jméno Wolff. Nemáme žádný přímý doklad tohoto spojení, dá se tak však vyvodit z dobových souvislostí a z ojedinělosti jména Wolff v dané oblasti. Broemser: cit. d., s. 104. Kneschke zastává poněkud odlišný názor. Jednak uvádí jména Sibylla a Godart von Guttenberg (Gudenberg), ale v první řadě tyto osoby zařazuje do rodové linie Metternichů s mušlemi v erbu. Kneschke: *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexikon*, s. 259.

⁵⁷ Hieronymus Wolff-Metternich (* 1513 – † 1592), manželka Katharina von Buschfeld.

⁵⁸ Johann Bertram von Metternich zu Brohl-Schweppenburg, pán na Nechtersheimu a Heimerzheimu.

⁵⁹ Johann Wilhelm I. von Metternich († 1654).

⁶⁰ Johann Wilhelm II. von Metternich († 1662).

⁶¹ Hrad a pozdější zámek Schweppenburg leží zhruba 20 km severozápadně od Kolína nad Rýnem, první zmínka v roce 1365, v roce 1377 v držení Arnolda von Schweppenburg. V letech 1637–1639 přestavěn Bertramem von Metternich († 1639) v barokním stylu.

⁶² Johann Arnold von Metternich († 1725), vyšší správní úředník v Bacharach.

⁶³ Velbrück se nachází zhruba 20 km severně od Kolína nad Rýnem.

Arnolda Johannem Wilhelmem III.⁶⁴ a Josephem⁶⁵ rod Metternichů se lvem v erbu v polovině 18. století definitivně vymírá.

3.2 K otázce dvou rodů Metternichů

V blízkosti hradu a pozdějšího barokního zámku Metternich, přímo ve vsi Metternich am Swistbach, se nacházelo ještě druhé šlechtické sídlo, které je považováno za sídlo rodu Metternichů s mušlemi v erbu.⁶⁶ Jedná se o hrad zvaný Ottohof⁶⁷, z něhož se do dnešních dnů kromě hospodářských budov nic nedochovalo⁶⁸.

Jak tvrdí Broemser⁶⁹, zatímco na hradě Metternich sídlila větev Metternichů se lvem v erbu, spřízněná s pány z Alfteru, hrad Ottohof byl původním rodovým sídlem rodu Metternichů s mušlemi v erbu⁷⁰, ze kterého pochází rakouský státník Klemens Metternich. Znamenalo by to tedy, že dva rody Metternichů, mezi sebou nepříbuzné, sídlily ve stejném místě, ve vsi Metternich am Swistbach, na dvou různých hradech, Metternich a Ottohof. Jakkoli tato teorie působí nepravděpodobně, Broemser se k ní kloní jako k jediné možné. Pokud byly přece jenom oba rody příbuzné, prameny nám tuto skutečnost zatajují.

Někteří autoři⁷¹ se kloní k názoru, že by tato rodová linie mohla být pokrevně spjatá s rodem pánů von Hemmerich-Hemberg, jelikož erb rodu Metternichů, z něhož kancléř

⁶⁴ Johann Wilhelm III. von Metternich, vyšší správní úředník v Bacharach.

⁶⁵ Joseph von Metternich, vyšší správní úředník v Bacharach.

⁶⁶ Oba hrady se nacházejí nedaleko kostela sv. Jana Křtitele, hrad Metternich na západ od něj, hrad Ottohof jižně. Vykazují dokonce stejné znaky. Jednalo se v obou případech o vodní hrady s dvojdílnou dispozicí – nádvořím a hlavním sídlem. Broemser: cit. d., s. 2, 3, 131, 138, zde další literatura.

⁶⁷ Hrad Ottohof připadl v roce 1545, po sňatku dědičky Ottohofu Anny von Metternich-Niederberg⁶⁷ a Gerharda von Velbrück zu Garath,⁶⁷ rodu von Velbrück zu Garath. Velbrückové hrad přestavěli a od té doby nesl jméno Haus Velbrück.

⁶⁸ Broemser: cit. d., s. 3, 131.

⁶⁹ Broemser: cit. d., s. 2, 7, 88.

⁷⁰ Knetschke klade rodové sídlo do Metternichu nedaleko Lechenichu u Kolína nad Rýnem. Kneschke, Ernst Heinrich: *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexikon*. 6. díl, Loewenthal–Osorovski, Leipzig 1865, s. 258–259. Buben za rodové sídlo uvádí Metternich poblíž Koblenze. Buben, Milan M.: *Metternichové. Střední Evropa*, 9, 1993, č. 31, s. 82. *Gothajský almanach* uvádí Metternich am Schwarzbach bei Euskirchen. *Gothaischer Kalender. Genealogischer Hofkalender und Diplomatisches Jahrbuch*, Gotha 1924.

⁷¹ Broemser: cit. d., s. 7.; *Gothaischer Kalender*, cit. d.; *Der Grosse Brockhaus. Handbuch des Wissens in zwanzig Bänden*. 12. sv. Mai–Mud, F. A. Brockhaus, Leipzig 1939.

pocházel, je velmi podobný erbu rodu Hemmerich-Hemberg. Erb Metternichů se třemi černými mušlemi ve stříbrném poli v postavení 2:1 by mohl odkazovat na erb pánů von Hemmerich-Hemberg se třemi černými mušlemi v červeném poli v postavení 2:1. Z přílbice erbu Metternichů s mušlemi vyrůstá labutí krk, většinou vlevohledící, z helmu erbu rodu Hemmerich-Hemberg však vyrůstá psí hlava. Tuto teorii ponechávám k uvážení a jako námět k dalšímu heraldickému studiu.

3.3 Historie rodu Metternichů se třemi černými mušlemi v erbu

Na světlo dějin vystupuje poprvé jméno Metternich v roce 1187 ve spojení se jménem Alberta von Metternich bei Münstermaifeld. Je však pravděpodobné, že se nejedná o příslušníka rodu Metternichů se lvem v erbu ani Metternichů s mušlemi v erbu, ale o člena samostatného rodu s téměř shodným jménem. První, k roku 1206 doložený⁷², člen rodu Metternichů s mušlemi v erbu je Sybgin von Metternich⁷³. Více informací však můžeme získat až o jeho vnukovi Johannu I. Metternichovi⁷⁴ a dalších následnících rodu. Rod se postupně rozdělil na dvanáct linií, z nichž jedenáct vymřelo mezi polovinou 17. a polovinou 18. století – všechny až na linii Metternich-Winneburg, devátou v pořadí, která se z nich také nejvíce proslavila, především právě postavou rakouského státníka Klemense Metternicha. I tato větev však poměrně nedávno vymřela. Poslední příslušník rodu Metternich-Winneburg, Paul Alfons von Metternich-Winneburg⁷⁵, zemřel bezdětný 21. září 1992 a jeho choť Tatiana von Metternich-Winneburg⁷⁶ zemřela 26. června 2006. Vzhledem k tomu, že z tohoto rodu pochází osoba, která je ve středu našeho zájmu, rakouský ministr a kancléř Klemens Metternich, podívejme se na historii tohoto rodu podrobněji.

⁷² Podle Broemsera. Broemser: cit. d., s. 7–8.

⁷³ Sybgin (Sibodo) von Metternich zu Metternich (podle dochovaných pramenů žil zhruba v rozmezí let 1325–1382), manželka z rodu von Dünstekoven. První spolehlivě doložený Metternich s mušlemi v erbu proto bývá označován za zakladatele rodu. Broemser: cit. d., s. 7–9.

⁷⁴ Johann I. (* 1400? – † 1440?) von Metternich zu Metternich, manželka z rodu von Binsfeld.

⁷⁵ Paul Alfons von Metternich-Winneburg (* 26. 5. 1917 – † 21. 9. 1992).

⁷⁶ Tatiana von Metternich-Winneburg, roz. Tatiana Ilarionovna Vasilčikov (* 19. 12. 1914 / 1. 1. 1915 – † 26. 6. 2006). Počeštěnou podobu jména Vasilčikov uvádím podle *Lexikonu české šlechty*. Halada, Jan: *Lexikon české šlechty (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti)*. Akropolis, Praha 1992, s. 100.

Otázka vyvstává už ohledně prvního nositele jména Metternich a zakladatele rodu Metternichů s mušlemi v erbu. Někteří autoři⁷⁷ se kloní k názoru, že prvním zmíněným příslušníkem rodu byl Arnold von Metternich, připomínaný k roku 1297. Broemser ale tomuto tvrzení oponuje⁷⁸ s názorem, že Arnold nemohl být vůbec příslušníkem rodu Metternichů s mušlemi v erbu, jelikož pocházel z Metternichu u Koblenze. Broemser však toto tvrzení podtrhává faktem, že Arnold je v listině z Peteneggu⁷⁹ označen nikoli jako „miles“ (rytíř), nýbrž jako „quondam centurio“ (měšťan nebo starosta) – tím dokazuje, že nešlo o osobu spojenou s Metternichy s mušlemi v erbu, to znamená o šlechtice, ale o pouhého měšťana.

Navíc Broemser uvádí ještě staršího nositele jména Metternich⁸⁰. Jedná se o Albera von Metternich bei Münstermaifeld, jehož jméno se objevuje již roku 1187. Jak již ale bylo řečeno, jedná se pravděpodobně pouze o příslušníka rodu téměř shodného jména. Se zástupci Metternichů bei Münstermaifeld se můžeme setkat ještě ve druhé polovině 15. století, kdy Peter von Metternich bei Münstermaifeld vstoupil roku 1468 do služby trevírského arcibiskupa Johanna II. von Baden⁸¹. Zůstává však nezodpovězeno, nakolik je rod Metternich bei Münstermaifeld spojen s rodem Metternichů s mušlemi v erbu či s rodinou Metternichů se lvem v erbu, či zda se jedná o naprosto samostatnou rodinu s téměř shodným jménem.

Dále Broemser⁸² k roku 1233 zmiňuje ještě osobu jménem Ortlieb von Metternich, ale jak dokázal⁸³, jedná se o příslušníka rodu Metternich im Primstal, tedy rodiny úplně odlišné. Dále připomíná Tilmanna von Metternich, řečeného von Geich, jehož původ však alespoň prozatím zůstává otázkou⁸⁴.

Jak už bylo uvedeno výše, prvním bezpečně doloženým⁸⁵ členem rodu Metternichů s mušlemi v erbu je Sybgin von Metternich, leník kolínského arcibiskupa. Podle Broemsera

⁷⁷ Např. Buben: *Metternichové*, s. 82–91.

⁷⁸ Broemser: cit. d., s. 6, 114.

⁷⁹ Listina z 18. 3. 1297, Broemser: cit. d., s. 123.

⁸⁰ Broemser: cit. d., s. 6–7, 114.

⁸¹ Johann II. von Baden (někdy von Trier) (* 1434 – † 9. 2. 1503), trevírský arcibiskup (1456–1503).

⁸² Broemser: cit. d., s. 124.

⁸³ Broemser: cit. d.

⁸⁴ Broemser se zmiňuje ještě o dalších nositelích jména Metternich, dokazuje však jejich nepřibuznost s námi sledovanými rody. Broemser: cit. d., s. 6–7.

⁸⁵ Podle Broemsera, Broemser: cit. d., s. 7–8. Jiná teorie tvrdí, že prvním dochovaným zástupcem rodu Metternichů s mušlemi v erbu je Arnold von Metternich, doložený k roku 1297, jehož syny byli Karl I.

žil Sybgin na Ottohofu v Metternichu am Swistbach, ve stejné obci jako druhá rodina Metternichů, se kterou však kromě jména neměl nic společného. Sybgin měl tři syny, Johanna I.⁸⁶, Ottu I.⁸⁷ a Karla I. Johann I. jako nejstarší syn zdědil rodové sídlo v Metternichu.

Otto I., fojt v Antweileru a tím i leník abatyše kláštera Dietkirchen v Antweileru, pravděpodobně neměl žádné potomky. Fojtství i s lenními závazky po něm převzal jeho synovec Johann II.⁸⁸, syn Johanna I. Rod pokračoval syny Johanna I., a to Ottou II.⁸⁹, Johannem II. (nemáme jistotu, který z bratří byl starší) a Sibgenem⁹⁰. Zatímco rodová větev Sibgenových potomků vymřela již okolo roku 1500 jeho synem Konradem, rodová linie Ottu II. se dále rozrůstala a větvila a pokračovala až do konce 17. století, kdy vymřela po meči Johannem Friedrichem von Metternich-Niederberg⁹¹, který měl čtyři dcery. Dochovala se nám však jména pouze dvou z nich, a to Theresie Kathariny a Marie Dorothey Wilhelminy.

Rodová větev Johanna II. jako jediná pokračovala až do novověku. Především v době renesance se stejně jako Ottova linie velmi rozkošatěla. Až téměř do současnosti však ze všech rodových linií přežila pouze větev Metternich-Winneburg, ze které pochází také nejznámější osoba rodu Metternichů, rakouský státní kancléř Klemens Metternich. Pro úplnost doplňuji jména všech jedenácti rodových linií v pořadí, v jakém postupně vymíraly:

(doložený k roku 1350) a Sybgin I. (asi * 1325 – † 1382). Johann II. měl být vnukem Karla I. a měl po něm zdědit statek Zievel. Kneschke, gothajský almanach, Buben a Honc určují jako nejstaršího známého člena rodu Karla von Metternich, jehož synem měl být Johann IV. – rozuměj Johann I. Knetsche podrobně rozvádí tuto poněkud odlišnou variantu rodových vztahů. V této otázce se přikláním k názoru Broemsera, jelikož celou problematiku poměrně široce popisuje a hojně ji podkládá argumenty pramenné povahy. Viz např. Buben: cit. d., s. 82, nebo Honc, Jaroslav: *Metternichové a jejich rodinný archiv*, s. 195; Kneschke: *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexikon*, s. 259. *Gothaischer Kalender. Genealogischer Hofkalender und Diplomatisches Jahrbuch*, Justus Perthes – jméno?, Gotha 1924.

⁸⁶ Viz poznámka 74.

⁸⁷ Otto I. von Metternich, fojt z Antweileru.

⁸⁸ Johann II. von Metternich, fojt z Antweileru († po 1465), první manželka Agnes Rumschöttel von Fritzdorf zu Sommersberg, druhá žena Katharina von Meckenheim, třetí žena Katharina von Blittersdorf.

⁸⁹ Otto II. von Metternich zu Metternich

⁹⁰ Sibgen (Sybgin/Sibodo) von Metternich, fojt z Schuldu/Ahru (* 1382 – † ? 1471)

⁹¹ Johann Friedrich von Metternich-Niederberg († 1691), poslední mužský příslušník větve Metternich-Niederberg.

Metternich-Vettelhovenové⁹² (Edmund II., † 1617)
Metternich-Zievelové (Heinrich Hartard, † okolo roku 1650)
Metternich-Heddesdorfové⁹³ (Bernhard Wilhelm, † 1662)
Metternich-Schweppenburgové⁹⁴ (Wilhelm, † 1662)
Metternich-Niederbergové (Johann Friedrich, † 1691, viz výše)
Metternich-Beilsteinové (Dietrich Adolph, † 1695)
Metternich-Bourscheidové⁹⁵ (Wolfgang Heinrich, † 1699)
Metternich-Rodendorfové⁹⁶ (Friedrich Ebenhard, † 1719⁹⁷)
Metternich-Chursdorfové (Wolf, † 1731)
Metternich-Müllenarkové (Johann Hugo Franz Wolfgang, † 1754)

K těmto liniím uvedme pouze to, že dne 14. dubna 1664 byl Wolfgang Heinrich von Metternich-Bourscheid a s ním celý rod povýšen do stavu svobodných pánů⁹⁸.

Vraťme se ale k zakladateli nejúspěšnější rodové linie Metternichů, Johannovi II. Víme, že se třikrát oženil⁹⁹ a zdědil po otci Johannu I. fojtství Antweiler.

Johannův syn z prvního manželství s Agnes Rumschöttelovou¹⁰⁰ Karel II.¹⁰¹ získal dědictvím po otci fojtství Antweiler, od Rolmanna von Geisbusch získal v roce 1470 statek Zievel a rozmnožil jej o dědictví své ženy Belgin Beisselové von Gymnich¹⁰², což tvořil

⁹² Honc tvrdí, že větví vettelhovenskou pokračoval rod po získání hradu Winneburg pod změněným jménem Metternich-Winneburg – je to ovšem nepřesné, jelikož vettelhovenská odnož rodu vymřela v roce 1617 Edmundem II., čímž Metternichové ztratili hrad Vettelhoven. Větev winneburgská pokračovala descendenty Edmundova strýce Hanse Dietricha Wilhelmem II. a Philippem Emmerichem. Honc: cit. d., s. 193.

⁹³ Podle Honce a Kahudy rod vymřel roku 1661. Honc: cit. d.; Kahuda, Jan: *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*. Plasy 2009, s. 8.

⁹⁴ Honc chybně uvádí jméno rodu jako Metternich-Schweppenburgové. Honc: cit. d.; Kahuda: cit. d. s. 8.

⁹⁵ Honc i Kahuda uvádí jako rok vymření rodu rok 1690. Honc: cit. d. s. 193; Kahuda: cit. d.

⁹⁶ Honc chybně uvádí jméno rodu jako Metternich-Rodesdorf. Honc: cit. d.; Kahuda: cit. d.

⁹⁷ Honc a Kahuda uvádí jako rok vymření linie rok 1678. Honc: cit. d.; Kahuda: cit. d.

⁹⁸ Kneschke: *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexikon*, s. 258.

⁹⁹ Viz poznámka 79.

¹⁰⁰ Agnes Rumschöttel von Fritzdorf zu Sommersberg († 1424).

¹⁰¹ Karl II. von Metternich zu Zievel, fojt z Antweileru (* asi 1435 – † 1496), manželka Sybille Beissel von Gymnich.

¹⁰² Belgin Beisselová von Gymnich, u Honce uvedena jako Bela Beisselová z Gymnich. Honc: cit. d., s. 195.

statek Hahn u Niederbergu¹⁰³ a další menší statky. Lenní povinnosti měl ke kolínskému arcibiskupovi, průmskému opatovi Ruprechtu von Virneburg¹⁰⁴ a po otci také k panství Jülich.

Karlův starší syn Dieter¹⁰⁵ získal dědictvím své manželky Margarety Weiher zu Nickenich především polovinu panství Bourscheid a založil novou rodovou větev Metternich-Bourscheid.

Karlův mladší syn Edmund I.¹⁰⁶ rozšířil majetek skládající se ze statku Hahn, který zdědil po otci, o polovinu sídla a statku Vettelhoven¹⁰⁷, rodového sídla jeho manželky Amalie Kolfové von Vettelhoven¹⁰⁸ (druhá polovina náležela jeho švagru Dietrichu Kolfovi von Vettelhoven), a další drobné statky, např. Ahrweiler. Velmi se angažoval v politice – jako rytíř patřící ke stavům arcibiskupství Kolína nad Rýnem se účastnil například zasedání zemských stavů týkajícího se výběru daní. Ze svazku s Amalií vzešlo velké množství potomků¹⁰⁹, z nichž jmenujme pouze nejstaršího Hanse¹¹⁰, v jehož linii pokračovala větev rodu Metternich-Vettelhoven.

Hans byl nástupcem otce Edmunda I. na Vettelhovenu a zároveň na pozici správního úředníka na hradech Saffengregu a Sinzigu¹¹¹. Průmské léno, které bylo součástí majetku rodu už po třetí generaci, bylo Hansovi uděleno průmským opatem Christophem

¹⁰³ Hahn u Niederbergu. Honc ho jmenuje jako Haen a klade ho do panství a dědictví rodu Kruyithausenů von Friezdorf. Honc: cit. d.

¹⁰⁴ Ruprecht von Virneburg († 8. 4. 1513), jako opat kláštera Prüm Robert II. (*1476 – † 1513).

¹⁰⁵ Dieter von Metternich-Zievel, manželka Margareta Weiher zu Nickenich, zakladatel rodové linie Metternich-Bourscheid v Lucembursku.

¹⁰⁶ Edmund I. von Metternich zu Vettelhoven und Sommersberg (* asi 1480 – 1542/3, podle Honce † 1541), manželka Amalie Kolf von Vettelhoven. Zakladatel rodové větve Metternich-Vettelhoven. Honc: cit. d.

¹⁰⁷ Honc k výčtu Edmundových statků připočítává ještě „romschuttelovský statek Kempenich“ – pravděpodobně měl na mysli rod Rumschöttelů. Broemser však Kempenich uvádí jako majetek Edmundova syna Hanse, který Kempenich získal po sňatku se svou druhou chotí Katharinou von Deinsberg a který si ho nechal od svého švagra, trevírského arcibiskupa Johanna VI., udělit v léno. Honc: cit. d., Broemser: cit. d., s. 53.

¹⁰⁸ Amalie Kolf von Vettelhoven, podle Kneschkeho Ammel Kolbe von Vettelhoven, dcera Johanna Kolfa von Vettelhoven. Kneschke: cit. d., s. 259.

¹⁰⁹ Přesné číslo není známé.

¹¹⁰ Hans von Metternich-Vettelhoven (podle Bubna * 1519 – † 1588, podle Honce * 1505 – † 1562, podle Broemsera † 1562. Ostatní prameny se kloní k Broemserovi a datum narození určují buď jako nejasné, nebo ho kladou do roku 1500). První manželka Anna von Schnellenberg, druhá žena Katharina von Deinsberg, třetí žena Katharina von der Leyen. Buben: cit. d.; Honc: cit. d.; Broemser: cit. d., s. 48–57.

¹¹¹ Broemser: cit. d., s. 53.

von Manderscheid¹¹² v roce 1550. Jeho první manželský svazek s Annou von Schellenberg z roku 1529 zůstal bezdětný. Druhá choť Katharina von Deinsberg Hansovi porodila syna Bernharda¹¹³, jehož rodová odnož vymřela po meči hned v následující generaci Bernhardovým synem Edmundem II.¹¹⁴ Edmundova dcera Maria Katharina přinesla manželovi Johannu Harffovi von Dreibern jako věno panství Vettelhoven, čímž ho rodina Metternichů definitivně ztratila.

Vzhledem k faktu, že se Hansův druhý sňatek s Katharinou von Deinsberg konal roku 1541 a již o šest let později se uskutečnila jeho třetí svatba, můžeme říci, že druhé Hansovo manželství bohužel trvalo jen krátce. Hans se potřetí oženil roku 1547, a to s Katharinou von der Leyen¹¹⁵, sestrou pozdějšího trevírského arcibiskupa a kurfiřta Johanna VI.¹¹⁶ Z tohoto svazku vzešli tři synové¹¹⁷, Hans Dietrich¹¹⁸, Lothar I.¹¹⁹ a Georg¹²⁰, a dvě dcery, Amalia a Anna. Jejich matka Katharina von der Leyen „založila slávu a význam vettelhovenských Metternichů“¹²¹ a bezesbytku se jí podařilo využít vlivu svého bratra kurfiřta Lothara ve prospěch svých synů a celé rodiny.

Hans Dietrich, který zajistil pokračování rodové linie, měl s Annou Frey von Dern¹²² pět synů¹²³: Johanna Reinharda, Wilhelma II., Karla, Emmericha a Lothara II. Hans Dietrich byl stejně jako jeho bratr Lothar a další příbuzní zapsán na univerzitu v Padově. Po

¹¹² Christoph von Manderscheid-Kayl (* 1529 – † 1576), opat kláštera Prüm (1546–1576).

¹¹³ Bernhard von Metternich-Vettelhoven († 1580), manželka Eva Hurth von Schönecken.

¹¹⁴ Edmund II. († 1617)

¹¹⁵ Katharina von der Leyen zu Saffig, později Katharina Quadt von Landskron (* 1520 – † 1579), první manžel Damian Quadt von Landskron, druhý manžel Hans von Metternich-Vettelhoven. Dcera předního kolínského arcibiskupského úředníka Bartholomäa von der Leyen (* asi 1510 – † 21. 8. 1539) a Kathariny von Palant. Sestra trevírského arcibiskupa Johanna VI. a matka syna z prvního manželství Wilhelma Quada von Landskron, trevírského biskupa-suffragána. Honc: cit. d.

¹¹⁶ Johann VI. (* okolo 1510 – † 10. 2. 1567), trevírský arcibiskup a kurfiřt (1556–1567).

¹¹⁷ Honc připisuje tomuto manželství pouze dva syny, Lothara a Hanse Dietricha. Honc: cit. d.

¹¹⁸ Hans Dietrich von Metternich-Vettelhoven (podle Honce * 1555 – † 1602, podle Bubna * 1553 – † 1620), manželka Anna Frey von Dern. Kneschke a Buben ho nazývají Johannem Dietrichem. Honc: cit. d.; Buben: *cit. d.*, Kneschke: cit. d.

¹¹⁹ Lothar I. (* 31. 8. 1551 – † 28. 8. 1623), trevírský arcibiskup a kurfiřt (1599–1623), nejnámější předek státníka Klemense Metternicha, který po něm také dostal jméno.

¹²⁰ Georg von Metternich-Vettelhoven (* 1555 – † 1578), trevírský kanovník, člen řádu maltézských rytířů.

¹²¹ Honc: cit. d.

¹²² Anna Frey von Dern (* asi 1565 – † 1625 – podle Honce, který ji uvádí jménem Anna Dehrnová), neteř mohučského kanovníka Heinricha Nassavského. Honc: cit. d.

¹²³ Honc Hansovi Dietrichovi přisuzuje sedm potomků, všechny ale nejmenuje. Honc: cit. d.

studiích působil jako rada trevírského kurfiřta a úředník na Mayen a Monreal (*kurtrierischer Rat und Amtmann*). Za jeho života zaznamenal rod Metternichů prudký vzestup, co se týče oblasti společenské i ekonomické. Hans Dietrich rozšířil své statky o řadu dědictví – po svém tchánovi Bartholomäovi von der Leyen¹²⁴, po Heinrichu Nassavském¹²⁵ nebo po svém nevlastním bratru Wilhelmu Quadtovi von Landskron.

Lothar I., druhý nejslavnější a nejmávanější člen rodu Metternichů, byl trevírským arcibiskupem a kurfiřtem. Za své křestní jméno vděčí předkům rodové linie Quadtů, ve které se jméno dědilo od roku 1415¹²⁶. Lothar byl velmi vzdělaný a kulturní člověk, který kromě hmotného zabezpečování své rodiny věnoval hodně svého času a úsilí i tvorbě velké a proslulé knihovny v Koblenzi (později se její zbytek nacházel na zámku v Kynžvartu). Většinu knih se mu podařilo nashromáždit zejména během jeho četných cest po celé Evropě. Lothar byl však především silným a schopným státníkem, který se jako první Metternich začal striktně orientovat na Habsburky. Všichni jeho synovci a pak i další potomci ho v této taktice následovali.¹²⁷ Nemůžeme však Lotharovi upřít ani velkou a úspěšně rozvíjenou schopnost shromažďování majetku nejen pro sebe, ale především pro svou rodinu. Podařilo se mu umístit tři své synovce, Johanna Reinharda, Karla a Emmericha, na výnosné prebendy v trevírském a mohučském arcibiskupství a zbylým dvěma, Wilhelmovi II. a Lotharovi II., opatřil bohatá léna. Díky svému vlivu i finančním prostředkům zajistil svému bratru Hansovi Dietrichovi i dalším pokrevně spřízněným rodinám řadu výnosných statků. Zasluhou jeho diplomatických schopností rodina Metternichů zaujímala přední pozici mezi porýnskou šlechtou a z těchto majetků a výhod se těšila až do francouzské revoluce.

Wilhelm, starší z bratří, kteří se vydali na světskou dráhu, se za podpory svých bratrů účastnil tvrdého boje o statky trevírského arcibiskupství a o dědictví rodu Winneburgů, který proběhl ještě za života posledního příslušníka rodu Wilhelma von Winneburg. Když se Wilhelmovi Metternichovi roku 1636 podařilo dědictví

¹²⁴ Bartholomäus von der Leyen zu Saffig (* asi 1510 – † 21. 8. 1539), přední kolínský arcibiskupský úředník, manželka Katharina von Palant.

¹²⁵ Heinrich Nassavský (podle Honce † 1600). Honc: cit. d.

¹²⁶ Honc: cit. d., s. 196.

¹²⁷ Díky svým vazbám na Habsburky (především na císaře Ferdinanda II.) a vojenským zásluhám během třicetileté války se Lotharovým synovcům podařilo spojenými silami získat za velmi levný obnos zkonfiskovaná česká panství Kynžvart a Kynšperk.

Winneburgů¹²⁸, do kterého patřilo mimo jiné i panství Beilstein, a statky trevírského arcibiskupství doslova vyválčit, stal se rod Metternichů po spravedlivém rozdělení nově nabytého majetku mezi bratry jedním z nejbohatších a nejvlivnějších rodů v prostoru dnešního Německa. V roce 1630 získalo všech pět synovců Lothara I. český inkolát, který byl potvrzen majestátem v roce 1646, a zároveň s tím byli všichni bratři povýšeni do panského stavu českého království. Roku 1635 byli dokonce povýšeni do stavu říšských svobodných pánů a byl jim polepšen rodový erb¹²⁹. Roku 1654 k této počtě přibýlo i rozšíření predikátu na „von Metternich-Winneburg zu Beilstein“¹³⁰.

Wilhelm II., úředník v Mayenu, Monrealu a Kaiserseschu, roku 1632 zvolený starostou města Andernach, se roku 1636 jako mohučský dvorní maršálek zúčastnil zasedání na říšském sněmu v Řezně. Právě zde se seznámil s císařem Ferdinandem II.¹³¹, který pak využíval Wilhelmových služeb. Svůj rozsáhlý majetek, do něhož patřilo panství Winneburg nebo Kynžvart (a mimo jiné i dům v Koblenzi, kde se později narodil Klemens Metternich), rozšířil ještě o bohaté věno svých dvou manželek, Anny Marie Ursuly von Hattstein a Anny Eleonory Brömser von Rüdesheim¹³². Tím se mu podařilo získat velký podíl na majetcích právě vymřelého rodu rytířů Nassavských, dále panství Rüdesheim, Obermerlau, Friedberg a další statky. Z Wilhelmových pěti synů Lothar Friedrich a Kasimir Ferdinand zemřeli předčasnou tragickou smrtí. V době Wilhelмова úmrtí se tedy musel třetí z jeho synů, pozdější mohučský arcibiskup Karl Heinrich¹³³, starat o svého bratra Philippa Emmericha¹³⁴ i o všechny statky rodiny Metternich-Winneburg (dříve Vettelhoven), než bratr dosáhl plnoletosti. Dne 20. března 1679 byli Karl Heinrich, Philipp

¹²⁸ Podle Honce, Honc: cit. d.; Buben uvádí datum 1616 a arcibiskupa Lothara jako muže, kterému se tyto statky podařilo získat. Buben: cit. d.

¹²⁹ O polepšeném erbu podrobně pojednává Buben: cit. d., s. 83.

¹³⁰ Buben: cit. d., s. 82.

¹³¹ Ferdinand II. Štýrský (* 9. 7. 1578 – † 15. 2. 1637), český král (1617–1637), uherský král (1618–1637), císař Svaté říše římské (1619–1637); první manželka Anna Marie Bavorská, druhá manželka Eleonora Gonzaga della Rovere (také Toskánská) (* 23. 9. 1598 – † 27. 6. 1655).

¹³² Anna Eleonore Brömser von Rüdesheim († 1638).

¹³³ Karl Heinrich von Metternich-Winneburg (* 15. 7. 1622 – † 26. 9. 1679), vyslanec trevírského arcibiskupa v Řezně, rektor mohučské univerzity (1664–1666), mohučský arcibiskup (9. 1. 1679 – 26. 9. 1679), wormský biskup (30. 1. 1679 – 26. 9. 1679).

¹³⁴ Philipp Emmerich (* 1628 – † 1698, podle Honce * 1630 – † 1698), dědičný mohučský komoří, trevírský tajný rada. Honc: cit. d., s. 197.

Emmerich¹³⁵, jejich sestry Anna Margareta a Anna Magdalena a bratranec Dietrich Adolf¹³⁶ povýšení do stavu říšských hrabat. V roce 1682 jim byl potvrzen titul hrabat i pro české království.

V letech 1670 a 1685 podnikla francouzská vojska krále Ludvíka XIV. expanzi do Porýní, které posléze okupovala. Metternichové proto museli ze svých porýnských statků uprchnout do Čech, na svá panství Kynžvart a Kynšperk, což pro ně znamenalo nejen ztrátu výnosných majetků, ale i výsadního postavení v rámci německé šlechty. I v Čechách si však postupně vybudovali pohodlné zámky a v rámci sňatkové politiky se pokrevně spřiznili s českou šlechtou¹³⁷. V Kynžvartu nechal Philipp Emmerich na místě pravděpodobně renesanční tvrze¹³⁸ postavit moderní jednopatrový barokní zámek. Po ukončení okupace v roce 1697 se však Metternichové pomalu začali vracet zpět do Koblenze a na další své statky.

Philipp Emmerich nechal léna, jež zahrnovala i Winneburg a Beilstein¹³⁹, pro sebe a pro své příbuzné ještě před okupací v roce 1665 potvrdit arcibiskupem Karlem Kasparem von der Leyen¹⁴⁰. Z jeho manželství s Annou Theresií von Tamfeld¹⁴¹ se narodilo šest potomků, z nich do dospělosti přežili pouze čtyři.¹⁴²

¹³⁵ Philipp Emmerich von Metternich-Winneburg (asi * 1625 – † 1698), arcikomoří mohučského kláštera, purkrabí chebský, c. k. polní zbrojmistr, tajný rada trevírský etc., první manželka Maria Elisabeth Magdalene Waldbott, svobodná paní von Bassenheim, druhá manželka Anna Theresia Zucker von Tamfeld.

¹³⁶ Syn Lothara II.

¹³⁷ Za všechny jmenujme nejdůležitější příklad sňatku Philippa Emmericha s Annou Theresií von Tamfeld, vdovou po Kašparovi Zdeňkovi Kaplíři ze Sulevic (* 1611 – † 6. 10. 1686), který vlastnil panství sousedící s metternichovskými.

¹³⁸ Buben: cit. d., s. 84.

¹³⁹ Beilstein udělil arcibiskup Karl Kaspar v léno Lotharovi II., které později přešlo na jeho syna Dietricha Adolfa. Metternichové ale ve věcech majetku postupovali společně (např. spravedlivé dělení majetku, současné potvrzování lén...).

¹⁴⁰ Karl Kaspar von der Leyen (* 18. 12. 1618 – † 1. 6. 1676), trevírský arcibiskup a kurfiřt (1652–1676).

¹⁴¹ Anna Theresia Zucker von Tamfeld (* 26. 7. 1613 – † 1685), první manžel Kašpar Zdeněk Kaplíř ze Sulevic (* 1611 – † 6. 10. 1686), druhý manžel Philipp Emmerich Metternich-Winneburg.

¹⁴² Podle Bubna dva synové a dvě dcery, podle Broemsera tři synové a dcera. Buben uvádí Johanna Phillipa a Franze Ferdinanda, Broemser uvádí jménem pouze Franze Ferdinanda. Buben: cit. d., Broemser: cit. d., s. 84.

Po jeho smrti v roce 1698 se stal hlavou rodiny Metternich-Winneburg jeho syn Franz Ferdinand¹⁴³, jehož kmotrem byl sám císař Ferdinand III.¹⁴⁴ Jeho finanční situace však i přesto, že se mu podařilo pro statky Metternichů získat status fideikomisu¹⁴⁵, nebyla příliš jednoduchá vzhledem k poničeným majetkům v Porýní a extrémním nárokům různých členů rodiny na finanční zabezpečení – bratrů, dcer na vyvěnění i vdov na apanáže. Ani jeho sňatek s evangeličkou Eleanorou Julianou von Leiningen-Westerburg¹⁴⁶ roku 1683 jeho postavení neusnadnil.

Úpadek rodu vyvrcholil za života syna Franze Ferdinanda, Dietricha Philippa Adolpha¹⁴⁷, který musel kvůli krytí nároků svých příbuzných, např. bratra Emmericha, který sídlil v Čechách, své majetky v Porýní zadlužit, a v roce 1726 dokonce kvůli krytí dluhů prodat velkostatek Kynšperk. Říšský komorní soud uvalil na jeho majetek v Porýní nucenou správu a určil administrátory majetku z řad dolnorýnských rytířů, kteří měli dohlížet na správu zadlužených statků a na umoření dluhů Philippa Adolfa. Metternichovské panství proto po své smrti v roce 1739 zanechal svému synu Johannu Hugovi Franzovi¹⁴⁸ ve velmi neutěšeném stavu.

Když nejstarší syn a následník Philippa Adolfa, Johann Hugo Franz, v roce 1750 předčasně zemřel, zanechal po jedenácti letech vlády rozpadajícímu se metternichovskému panství tři malé syny. Jeho první manželka, Klara Luise Elisabeth von Kesselstadt, již byla také po smrti, zemřela několik dní po porodu prvního syna. Johann Hugo se však hned v následujícím roce 1647 znovu oženil s Marií Theresií von Hohenbruch. Dva mladší synové však svého otce v letech 1752 a 1753 následovali.

¹⁴³ Franz Ferdinand Metternich-Winneburg (* 1653 – † 14. 6. 1719), podle Bubna mohučský dědičný komoří, podle Kneschkeho trevírský tajný rada; manželka Juliana Eleanore hraběbka von Leiningen-Westerburg († 1742). Buben: cit. d.; Kneschke: cit. d., s. 260.

¹⁴⁴ Ferdinand III. (* 13. 7. 1608 – † 2. 4. 1657), císař Svaté říše římské, král český, uherský a chorvatský (1637– 1657), arcivévoda rakouský (1608 – 1657), první manželka Marie Anna Španělská (* 1606 – † 1646), druhá manželka Marie Leopoldina Tyrolská (* 6. 4. 1632 – † 7. 8. 1649), třetí manželka Eleonora Gonzaga della Rovere (také Toskánská) (* 18. 11. 1630 – † 16. 12. 1686).

¹⁴⁵ Buben uvádí jako tvůrce kynžvartského fideikomisu Phillipa Emmericha. Buben: cit. d.

¹⁴⁶ Nebo Juliana Eleanore?, hraběbka von Leiningen-Westerburg († 14. 12. 1642 podle Bubna). Buben: cit. d.

¹⁴⁷ Dietrich Philipp Adolph von Metternich-Winneburg (* 1686 – † 1739) (podle Bubna Phillip – Philipp na geneall.net a u Kneschkeho), tajný rada trevírský a vrchní maršál; manželka Maria Franziska svobodná paní Schenk von Smidburg († 1722). Buben: cit. d. Kneschke: cit. d.

¹⁴⁸ Johann Hugo Franz von Metternich-Winneburg (* 1710 – † 1750), tajný rada mohučský a trevírský, vrchní úředník v Cochemu; první manželka, Clara Luise Elisabeth von Kesselstadt († 1746), druhá manželka Maria Theresia von Hohenbruch.

Zůstal tak pouze nejstarší sedmiletý syn Franz Georg¹⁴⁹, kterého se ujal jeho strýc a bratr Johanna Huga¹⁵⁰, mohučský kanovník Franz Ludwig. Jako jeho poručník se staral jednak o chlapce a jednak o správu jeho majetku. Z toho však oproti bývalé slávě a rozsahu metternichovského jmění zbyly pouze trosky. Finanční situace mladého Franze Georga nebyla utěšená a on sám pro její nápravu nic významného neučinil. Nebyl příliš nadaný na řešení finančních záležitostí, což se na jeho majetcích později silně podepsalo. Dne 7. ledna 1771 se oženil s Marií Beatrix von Kageneck¹⁵¹, jejíž věno nebylo nijak závratné¹⁵². Bylo to poměrně šťastné manželství, ze kterého vzešli dva synové a jedna dcera. Nejstarším synem byl Klemens Metternich¹⁵³, nejstarším potomkem ovšem jeho sestra Pauline¹⁵⁴. Dalšími dětmi byli Josef¹⁵⁵ a Ludwig¹⁵⁶, který se však dožil pouze jednoho roku. Franz Georg se stal v roce 1769 dědičným komořím a tajným radou trevírského arcibiskupa Klemense Václava Saského¹⁵⁷, v letech 1768–1773 působil jako trevírský vyslanec u císařského dvora ve Vídni. V roce 1773¹⁵⁸ vstoupil do císařských služeb jako rakouský vyslanec na kurfiřtských dvorech v Trevíru, později v Mohuči a v Kolíně, mezi lety 1771–1774 jako velvyslanec v Bruselu. Měl zde za cíl ubránit Belgii pro Rakousko před rozpínavostí

¹⁴⁹ Franz Georg Karl Josef Johann Nepomuk Willibald von Metternich-Winneburg-Beilstein (* 9. 3. 1746 – † 11. 8. 1818), dědičný komoří mohučský, c. k. tajný rada, ředitel katolické části vestfálského hraběcího kolegia, manželka Maria Beatrix Antonia hraběnka von Kageneck. Otec rakouského státního kancléře Klemense Metternicha.

¹⁵⁰ Podle Honce; Buben určuje jako opatrovníka malého Franze Georga jeho prastrýce Emmericha Karla. Honc: cit. d., s. 198; Buben: cit. d.

¹⁵¹ Maria Beatrix Antonia hraběnka von Kageneck (Honc uvádí baronka) (* 1755 – † 1828) manžel Franz Georg von Mettenrich-Winneburg. Honc: cit. d.

¹⁵² Honc: cit. d.

¹⁵³ Clemens Wenzel (Wenzeslaus) Lothar Nepomuk Metternich-Winneburg, v této podobě je jméno uváděno v dobových pramenech. V českých odborných textech je však zvykem toto jméno převádět do české podoby, proto v textu uvádím počeštěnou podobu tohoto i dalších obecně známých jmen zahraničních osobností (např. Kateřina Vilemína Zaháňská).

¹⁵⁴ Pauline Kunigunde Walburga, manžel Ferdinand vévoda Württemberský.

¹⁵⁵ Joseph Lothar Clemens Metternich-Winneburg (* 11. 11. 1774 – † 9. 12. 1830), manželka Julie von Sulkowsky († 1839), bezdětný.

¹⁵⁶ Friedrich Ludwig von Metternich-Winneburg-Beilstein (* 14. 1. 1777 – † 2. 3. 1778).

¹⁵⁷ Klemens Václav Saský (* 1678 – † 1803), arcibiskup a kurfiřt trevírský.

¹⁵⁸ Podle Broemsera; Honc uvádí rok 1774, Buben dokonce rok 1755. To by ale Franzi Georgu muselo být v době nástupu do císařských služeb pouhých devět let. Broemser: cit. d., s. 86; Honc: cit. d., s. 198–199; Buben: cit. d.

Francie, který však nedošel naplnění. V roce 1792 mu byl dokonce udělen Řád zlatého rouna.

V roce 1794 obsadila francouzská revoluční vojska levý břeh Rýna, na kterém se nacházely i veškeré německé majetky Metternichů-Winneburgů. Museli proto, už podruhé v historii rodu, uprchnout před francouzskými vojsky na své statky v Kynžvartu. Zde však mnoho času nestrávili – brzy se přestěhovali do Vídně. Franz Georg, který prokázal po francouzské revoluci největší loajalitu vůči císaři ze všech porýnských šlechticů v císařských službách¹⁵⁹, zde začal působit jako plnomocný ministr státní rady. Zároveň přijal funkci ředitele katolické části hraběcího stavu Dolnorýnska. Dále v roce 1791 a 1798 působil jako zplnomocněný ministr a vládní komisař v Lutychu a v Rostocku¹⁶⁰. V letech 1797–1799 se spolu se svým synem Klemensem účastnil kongresu v Rastattu, kde hájil nároky německé šlechty na kompenzaci majetků zabraných francouzskou republikou. Jako odškodnění získali Metternichové roku 1803 postátněné benediktinské opatství Ochsenhausen v horním Švábsku. Zároveň bylo panství Ochsenhausen majestátem z 30. června 1803 povýšeno na říšské knížectví a Franz Georg byl povýšen do knížecího stavu. Titul však nebyl dědičný, jeho děti tedy alespoň prozatím zůstaly hrabaty.

Franz Georg se rozhodl převést na ochsenhausenské panství všechny své dluhy i dluhy svého otce, kterými byly zatíženy metternichovské statky v Porýní, což bylo velmi gentlemanské gesto. Tyto dluhy však nebyl schopen splácet. Brzy ochsenhausenské panství předlužil, získal povolení zadlužit i fideikomisní velkostatek Kynžvart, a nebýt rázného zásahu jeho syna Klemense, kvůli naprostému nedostatku talentu na finanční hospodaření by pravděpodobně o obě panství přišel. Klemens však otce donutil převést všechny metternichovské majetky na jeho děti, čímž bylo metternichovské panství zachráněno. Franz Georg však musel zbytek života strávit jako bezzemek, živící se pouze službou u císařského dvora.¹⁶¹

Jeho nejstarší syn, Klemens Metternich, využil kontaktů svých rodičů, a především svého sňatku s Eleonorou Kounicovou¹⁶², k proniknutí do nejvyšší vídeňské společnosti. Brzy po svém sňatku v roce 1795 se po boku svého otce v letech 1797–1799 účastnil kongresu v Ratstattu, v letech 1801–1803 již byl císařským vyslancem v Drážďanech. Pak

¹⁵⁹ Honc: cit. d., s. 198.

¹⁶⁰ Buben: cit. d.

¹⁶¹ Honc: cit. d., s. 199.

¹⁶² Maria Eleonora von Kounic-Rietberg (* 1. 10. 1775 – † 19. 3. 1825), první manželka Klemense von Metternich-Winneburg.

následoval v letech 1803–1806 vyslanecký post v Berlíně a v letech 1806–1809 na osobní Napoleonovu žádost působil jako velvyslanec v Paříži. Po porážce Rakouska ve válce s Francií se Metternich v roce 1809 stal rakouským ministrem zahraničí s cílem odvrátit celkový krach země a zachránit nejen její dobrou pověst. Díky autoritě tohoto postu také v rámci zmíněné politiky prosadil sňatek dcery císaře Františka I. Marie Louisy¹⁶³ s Napoleonem I. V této souvislosti udělil císař František I. v roce 1813 Klemensi Metternichovi dědičný titul rakouského knížete. V posledních letech napoleonských válek Klemens Metternich výrazně ovlivňoval dění nejen v Rakousku, ale v celé Evropě. V letech 1814–1815 předsedal vídeňskému kongresu, který měl za cíl znovu po napoleonských válkách uspořádat Evropu. Po druhé porážce Napoleona v roce 1815 se Metternichovi dostalo odměn a uznání od mnoha evropských panovníků i institucí (např. v roce 1816 obdržel od Františka I. porýnské panství Johannisberg, mezi jiným obdržel i čestný doktorát na univerzitě v Oxfordu v roce 1814). Roku 1818 mu byl udělen neapolský vévodský titul di Portella.

Stal se spolutvůrcem Svaté aliance, která zajišťovala boj téměř všech evropských monarchů proti liberalismu¹⁶⁴. V roce 1819 svolal kongres do Karlových Varů, zaměřený na potlačení liberalistických hnutí. Následovaly další kongresy v letech 1820, 1821 a 1822 v Opavě, Lublani a ve Veroně. Roku 1821 byl jmenován rakouským státním kancléřem¹⁶⁵, dne 18. srpna 1825 získal právo oslovení hlavy rodu titulem „Jasnosti“ („*Durchlaucht*“) a roku 1826 titul španělského granda I. třídy.¹⁶⁶ V této době byla také ustálena podoba velkého knížecího znaku Metternichů¹⁶⁷. V roce 1825 Klemens prodal po dvaadvacet let držené panství Ochsenhausen württemberskému králi Vilémovi I. a v roce 1826 místo něj koupil panství bývalého cisterciáckého kláštera v Plasích. Zámek nechal klasicistně upravit

¹⁶³ Marie Ludovika (obvykle je však její jméno uváděno ve francouzské podobě jako Marie Louisa) von Habsburg-Lothringen (* 12. 12. 1791 – † 17. 12. 1847), arcikněžna rakouská, císařovna francouzská, vévodkyně Parmy, Piacenzy a Guastally, první manžel Napoleon I. Bonaparte, druhý manžel Adam Adalbert Neipperg (* 8. 4. 1775 – † 22. 2. 1829), rakouský generál a státník, třetí manžel hrabě Karel W. Bombelles (* 1785 – † 1856), nejvyšší hofmistr a ministr v Parmě.

¹⁶⁴ Svatá aliance byla podle *Malé československé encyklopedie* ustavena 26. 9. 1815. *Malá československá encyklopedie*, Academia 1987. 5. sv. Pom–S, s. 953.

¹⁶⁵ Podle *Ottova slovníku naučného* 25. 5. 1821; Honc uvádí rok 1824. *Ottův slovník naučný*, díl XVII. Median – Navarrete, 1901, s. 208; Honc: cit. d.

¹⁶⁶ Buben: cit. d.

¹⁶⁷ Podrobněji o tomto tématu Buben: cit. d., s. 86–87.

a v jeho areálu dal zřídit rodovou hrobku¹⁶⁸. Podařilo se mu tak téměř zkrachovalý rod Metternichů postavit znovu na nohy, a to na úplně jiném základě, než byly porýnské statky, které pro svou rodinu získal trevírský kurfiřt Lothar I.

V roce 1825 zemřela Klemensova první žena Eleonora von Kounic, která mu porodila osm dětí, Franze Karla¹⁶⁹ a Klemense Eduarda¹⁷⁰, kteří zemřeli ještě v dětském věku, Viktora¹⁷¹, který zemřel ve věku dvaceti šesti let, Leopoldinu¹⁷², Klementinu¹⁷³, Marii¹⁷⁴, Leontinu¹⁷⁵ a Herminu¹⁷⁶. Z dcer se dospělosti dožily Marie Leopoldina, Leontina a Hermína, Klementina zemřela v šestnácti letech.

Klemens se hned roku 1827 znovu oženil – vzal si za manželku hraběnku Antonii von Leykam¹⁷⁷. Zemřela však rok a půl po sňatku, při porodu svého prvního syna Richarda¹⁷⁸. Klemens se ovšem rozhodl v roce 1831 opět oženit – jeho třetí chotí se stala hraběnka Melanie Zichy-Ferraris¹⁷⁹. Porodila mu pět dětí¹⁸⁰, Melanii¹⁸¹, Klemense¹⁸², Paula

¹⁶⁸ Do této hrobky dal přenést ostatky svého otce, první manželky Eleonory a dvou dcer Klementiny a Marie Leopoldiny. Byl v této hrobce také po své smrti v roce 1859 pochován.

¹⁶⁹ Franz Karl Johann Georg von Metternich-Winneburg (* 21. 2. 1798 – † 3. 12. 1799). Data života manželek a potomků Klemense Metternicha jsou čerpána z díla Kahuda: *Kancléř Metternich a Plasy ...*, s. 36–37.

¹⁷⁰ Clemens Eduard von Metternich-Winneburg (* 10. 6. 1799 – † 15. 6. 1799).

¹⁷¹ Viktor Franz Karl von Metternich-Winneburg (* 15. 1. 1803 – † 30. 11. 1829).

¹⁷² Maria Leopoldina von Metternich-Winneburg (* 17. 1. 1797 – † 20. 7. 1820), manžel Jozsef hrabě Esterházy de Galántha (* 24. 11. 1791 – † 12. 5. 1847).

¹⁷³ Clementine Marie Octavie von Metternich-Winneburg (* 30. 8. 1804 – † 6. 5. 1820).

¹⁷⁴ Maria Antonia von Metternich-Winneburg, (* 25. 8. 1806 – † 17. 1. 1829).

¹⁷⁵ Leontine Adelheid Maria Pauline von Metternich-Winneburg (* 18. 6. 1811 – † 16. 11. 1861), manžel Moricz von Sándor de Szlawnicza (* 23. 5. 1805 – † 23. 2. 1878).

¹⁷⁶ Hermine Gabriele Marie Eleonore Leopoldine von Metternich-Winneburg (* 1. 9. 1815 – † prosinec 1890), honorární představená savojského ústavu šlechticů. Hlavačka, Milan: O rodinném štěstí velkého kancléře. Metternich a ženy. In: *Tajemství slavných. Podivuhodné příběhy světových dějin II*. Akropolis, Praha 2001, s. 125–126.

¹⁷⁷ Maria Antonia, svobodná paní von Leykam, od 7. 10. 1827 hraběnka von Beilstein (* 15. 8. 1806 – † 17. 1. 1829), druhá manželka Klemense Metternicha. Siemann uvádí tato data (* 10. 8. 1806 – † 12. 1. 1829), Siemann, Wolfram: *Metternich. Staatsmann zwischen Restauration und Moderne*. C. H. Beck, München 2010, s. 123.

¹⁷⁸ Richard Clemens Metternich-Winneburg-Ochsenhausen (* 7. 1. 1829 – † 1. 3. 1895), c. k. komoří, c. k. tajný rada, velvyslanec na pařížském dvoře (1836–1870); manželka Paulina von Sándor de Szlawnicza (* 26. 2. 1836 – † 28. 9. 1921)

¹⁷⁹ Melanie von Zichy-Ferraris, hraběnka zu Zich und Vásonykeö (* 28. 1. 1805 – † 3. 3. 1854), třetí manželka Klemense von Metternich-Winneburg.

¹⁸⁰ Hlavačka uvádí potomky pouze tři, a to Melanii, Pavla a Lothara. Hlavačka: cit. d., s. 125.

Klemense Lothara¹⁸³, Marii¹⁸⁴ a Lothara¹⁸⁵, a zůstala s ním do konce svého života, který opustila v roce 1854, pět let před svým manželem. Byla mu oporou jak za doby jeho úspěchů v kancléřské pozici, tak po revoluci v roce 1848, kdy vyhnání cestovali do Londýna, Belgie a na Johannisburg, než se mohli vrátit zpět do Vídně.

Klemensův dědic Richard Metternich-Winneburg-Ochsenhausen byl po otci diplomatem v císařských službách. V roce 1861 byl jmenován dědičným členem panské sněmovny v rakouské říšské radě, v roce 1869 bylo právo na oslovení titulem „Jasnosti“ rozšířeno na všechny příslušníky rodu. Po působení v Paříži, Londýně a v Drážďanech se v roce 1859 stal rakouským vyslancem v Paříži. S koncem francouzského druhého císařství však skončila i kariéra tohoto diplomata. Stáhl se do ústraní na své panství Plasy, které v roce 1826 koupil jeho otec Klemens Metternich a které Richard spolu se svou ženou Paulinou Sándorovou¹⁸⁶ proměnil v kulturní centrum západních Čech. Z manželského svazku s Paulinou se narodily tři dcery, Sophie¹⁸⁷, Antoinette Pascalina a Klementine Marie.

Rodová linie proto pokračovala Richardovým nevlastním bratrem Paulem Klemensem Lotharem, císařským a královským komořím a generálmajorem mimo službu. Toho následoval v nástupnictví jeho syn Klemens-Wenzel¹⁸⁸.

Klemens-Wenzel se 10. dubna 1905 v Madridu oženil s Isabelou de Silva, sestřenicí španělského krále Alfonse XIII.¹⁸⁹ Jeho nepřilíh velké nadání na finanční záležitosti

¹⁸¹ Melania M. Paulina von Metternich-Winneburg (* 27. 2. 1832 – † 16. 11. 1919), manžel Joseph Zichi, hrabě Zichy zu Vásonykeö (* 09. 7. 1814 – 14. 1. 1897).

¹⁸² Clemens von Metternich-Winneburg (* 21. 4. 1833 – † 10. 6. 1833). Kahuda přičkl třetímu Metternichovu manželství čtyři potomky a tohoto syna neuvádí. Kahuda: *Kancléř Metternich a Plasy ...*, s. 36–37.

¹⁸³ Paul Clemens Lothar von Metternich-Winneburg (* 14. 10. 1834 – † 6. 2. 1906), manželka Melanie Zichi, hraběnka Zichy-Ferraris (* 16. 8. 1843 – † 3. 8. 1925).

¹⁸⁴ Maria Emilia Stephanie von Metternich-Winneburg (* 22. 3. 1836 – † 12. 6. 1836).

¹⁸⁵ Lothar Stephan von Metternich-Winneburg (* 13. 9. 1837 – † 2. 10. 1904), místopředseda koncipista; první manželka Karoline Reitter (* 21. 4. 1868 – † 21. 9. 1899), druhá manželka Franziska, hraběnka Mittrowsky von Mittrowitz (* 10. 11. 1846 – † 19. 3. 1918).

¹⁸⁶ Paulina von Sándor de Szlawniczka, od roku 1897 von Metternich-Sándor (* 26. 2. 1836 – † 28. 9. 1921), manžel Richard Metternich-Winneburg-Ochsenhausen.

¹⁸⁷ Sophie von Metternich-Winneburg-Ochsenhausen (* 1857).

¹⁸⁸ Klemens-Wenzel Lothar Richard Felix von Metternich-Winneburg (* 9. 2. 1869 – † 13. 3. 1930), manželka Isabel de Silva y Carvajal, hraběnka de Castillejo (* 3. 5. 1880 – † 8. 2. 1980), sestřenice španělského krále Alfonse XIII.

v kombinaci s krizí a pozemkovou reformou způsobily, že Klemens-Wenzel v roce 1911 byl nucen prodat reprezentativní vídeňský palác na Rennwegu, který zde nechal zřídit jeho děd Klemens Metternich.

Syn Klemense-Wenzela, tedy pravnuk kancléře Klemense Metternicha, Paul Alfons von Metternich-Winneburg¹⁹⁰, ztratil na základě Benešových dekretů po roce 1945 velkostatek Kynžvart a další české majetky. Odstěhoval se proto se svou ženou Tatianou Vasilčikovou¹⁹¹ na válkou poničený Johannisberg a okolní statky, které opravili a zrekultivovali. Vzhledem k tomu, že tento pár neměl potomky, se jimi uzavírá osmisetletá historie rodu Metternichů s černými mušlemi v erbů.

¹⁸⁹ Alfons XIII. (* 1886 – † 1941), španělský král (1886–1831). Narodil se jako pohrobek svého otce Alfonse XII. (* 28. 11. 1857 – † 25. 11. 1885). Po jeho abdikaci 14. 4. 1931 byla vyhlášena druhá španělská republika.

¹⁹⁰ Paul Alfons Maria Clemens Lothar Philippus Neri Felix Nicomedes von Metternich-Winneburg (* 26. 5. 1917 – † 21. 9. 1992), manželka Tatiana Hilarionovna Vassiltchikovová.

¹⁹¹ Tatiana Ilarionovna Vassiltchikovová. (* 19. 12. 1914 / 1. 1. 1915 – † 26. 6. 2006), manžel Paul Alfons von Metternich-Winneburg.

4. Životopis Klemense Metternicha¹⁹²

Klemens Václav Lothar Nepomuk Metternich-Winneburg-Ochsenhausen, vévoda z Portelly, hrabě z Kynžvartu, se narodil 15. května 1773 do rodiny říšského hraběte Franze Georga Metternicha, diplomata ve službách trevírského kurfiřta a později rakouského císaře, a jeho manželky Marie Beatrix von Metternich, rozené von Kageneck. Rodina žila na dědičných panstvích v úrodné oblasti Rýna a Mosely. Klemens se narodil v Koblenzi v paláci, který nechal na náměstí Münzplatz vybudovat trevírský arcibiskup Lothar I. Po tomto svém předku, do té doby nejslavnějším z celého rodu, získal Klemens své třetí jméno. Za svá první dvě jména vděčí trevírskému arcibiskupovi Klemensi Václavu Saskému¹⁹³, svému kmotrovi, v jehož službách byl Franz Georg zaměstnán.

V době Klemensova narození byl jeho otec Franz Georg vysoký, statný, sebevědomý sedmadvacetiletý muž, který nově působil jako císařský vyslanec na kurfiřtském dvoře Klemense Václava Saského v Trevíru. Jeho předchozí kariéra obnášela zkušenosti z diplomatického postu trevírského vyslance na císařském dvoře. Dne 7. ledna 1771 se oženil s Marií Beatrix von Kageneck, hraběnkou ze starého rodu z Freiburgu v Breisgau¹⁹⁴. Učinil tak na doporučení císařovny Marie Terezie, která byla známá svou zálibou ve vybírání ženichů pro své dvorní dámy. V době svého sňatku byla totiž šestnáctiletá Maria Beatrix císařovninou dvorní dámou, dokonce bývají někdy v literatuře označovány jako přítelkyně¹⁹⁵. Mladému Metternichovi tedy nezbylo než se podřídit vůli panovnice. Toto manželství se ale ukázalo jako spokojené a partneři jako osobnosti dobře se k sobě hodící. Pohodlný Franz Georg, který nepřekypoval bystrým intelektem, byl spíše průměrným diplomatem, ale dokonalým kavalírem. Byl majestátní a obřadný, dokázal se s přehledem pohybovat ve společnosti salonů, které vedly významné dámy tehdejší společnosti. Velmi si rozuměl nejen se ženami, jež nikdy nezanedbával, ale i s vínem. Pocházel ostatně z porýnské a pomoselské oblasti, bylo to tedy v podstatě přirozené. Franz

¹⁹² Tato kapitola si klade za cíl shrnout profesní i osobní život Klemense Metternicha se zvýrazněným zaměřením na jeho mládí a osobní život. Politické činy a zásluhy této osobnosti jsou podrobně rozvedeny jinde. Viz seznam použité odborné literatury s. 82.

¹⁹³ Viz poznámka 157.

¹⁹⁴ Breisgau je oblast v severozápadní části Bádenska-Württemberska, jejímž hlavním městem je Freiburg.

¹⁹⁵ Např. Buben, Milan M.: Metternichové. *Střední Evropa*, 9, 1993, č. 31, s. 84.

Georg byl pravým ztělesněním staré doby, která právě odcházela, rozkošnického rokoka 18. století¹⁹⁶.

Jeho choť Maria Beatrix byla na rozdíl od svého manžela velmi energická dáma, která rychle převzala vedení nové domácnosti a začala rozhodovat o všech běžných záležitostech. Franz Georg se s touto pro něj jistě velkou výhodou rychle smířil. Hraběnka Metternichová uplatňovala své nemalé schopnosti nejenom ve vedení domu a salonu, ale i ve snahách opatřovat manželovi (a později i synu Klemensovi) výhodnější pozice v diplomatické sféře (a synovi též výhodné partie). Pravděpodobně na její popud přešel Franz Georg do služeb císařství a začal působit jako vyslanec v Trevíru. Hraběnka byla velice inteligentní, bystrá a ctižádostivá, měla tedy všechny předpoklady k tomu, aby drobnou manipulací a intrikami v salonech dokázala dosáhnout svého. Kousavé narážky a ironické bonmoty, které s oblibou trousila, byly obvykle spíš každým oceněny pro jejich vtipné a elegantní podání – ostatně právě těmito vlastnostmi se krásná a šarmantní hraběnka Metternichová vyznačovala¹⁹⁷.

Skoro jako by přímo vyplývalo z věci, že syn, který obdrží do vínku kombinaci vlastností svých rodičů, má před sebou velmi slibnou kariéru. Klemens byl po otci uhlazeným, dokonalým kavalírem, který už v době studií ve Štrasburku a v Mohuči projevil svou dokonalou schopnost jednat s lidmi. Především ženy mu byly nakloněny – mladý gentleman byl pozorným a vtipným společníkem, jeho modré oči, světlé vlasy a celkově pohledné a příjemné vzezření spolu s uměním zajímavé a vtipné konverzace mu vždy otevíraly cestu k ženským srdcím. To mladému Metternichovi velmi lichotilo a dospěl k názoru, že jeho vystupování ve společnosti je dokonalé, jeho názory vždy správné, šarm nezměrný a chyby nepatrné, nebo raději vůbec se nevyskytující. Stal se z něj samolibý, do sebe zahleděný mladý muž, který byl přesvědčen, že má vždy pravdu a že je neomylný – ne tak už ostatní. Pečlivě si vytvářel image přezdvořilého kavalíra a zábavného společníka a velmi mu lichotilo, když mu ostatní dávali najevo, že si ho váží, nebo ho dokonce obdivují. S věkem a kariérním postupem rostly a prohlubovaly se i tyto jeho vlastnosti¹⁹⁸.

Za doby studií ve Štrasburku se stal Klemens spolu se svým bratrem svědkem události, která na celý život ovlivnila jeho politické názory především v pohledu na liberalistická hnutí. Dne 21. července 1789, pouhý týden po pádu Bastily, byla ve

¹⁹⁶ Herre, Franz: *Metternich*. Themis, Praha 1996, s. 7–8.

¹⁹⁷ Herre: cit. d.

¹⁹⁸ Herre: cit. d., s. 8–9.

Štrasburku dobytá a vydrancována radnice „opilou lůzou, která se považovala za lid“¹⁹⁹. Šokovaný Metternich tomu přihlížel „obklopen masou tupých diváků, kteří se také nazývali lidem“²⁰⁰. Továři a učedníci se sekýrami v rukou rozbili okna radnice, vtrhli dovnitř a celou radnici vydrancovali. Nábytek a spisy vyházeli okny na náměstí, rozbili sudy s vínem a vypáčili pokladnice. Klemens se z tohoto hrůzného divadla nikdy úplně nevzpamatoval. Nejsilnější dojem na něj udělala proměna lidí pod tíhou vypjatých emocí a síla davu, který je schopen v takových chvílích všeho. Nejvíce ho ale šokovala proměna jeho domácího učitele Simona²⁰¹, který ho následoval i do Štrasburku. Tento přesvědčený humanista vždy hlásal jednotu Evropy a utopistickou lásku všech bližních. Po francouzské revoluci však začal odsuzovat a potírat všechny, kteří jí stáli v cestě. Nejprve pouze pomocí pera jako redaktor štrasburského revolučního listu, později osobně jako Robespierrov a Dantonův druh v Paříži. Tento zásadní obrat u člověka, který do té doby hlásal všeobjímající lásku k lidu, učinil na mladého Klemense zásadní dojem a přiměl ho k přesvědčení, že věřit utopistům se nevyplácí a že revoluce dokáže v člověku probudit ty nejhorší věci. Od té doby také na revoluce pomýšlel s odporem a se strachem, jak by mohly ublížit jeho milovanému starému aristokratickému světu, který francouzská revoluce navždy změnila.²⁰²

Po útoku na štrasburskou radnici zůstal Klemens ve městě na studiích ještě rok, ale po opakovaných výzvách své matky ho na podzim 1790 opustil a vydal se do Frankfurtu nad Mohanem. Chystala se zde korunovace nového císaře Svaté říše římské národa německého – po smrti císaře Josefa II. dne 20. února 1790 měl na trůn nastoupit jeho mladší bratr Leopold, toskánský velkovévoda. Mladý Klemens Metternich hrál v ceremonii svou roli: v řádovém oděvu maltézského rytíře zastupoval jako ceremoniář katolickou část vestfálského hraběcího kolegia. Jeho otec Franz Georg měl důležitější postavení – jako druhý volitel zosobňoval české kurfiřtství. Klemense korunovační divadlo nesmírně nadchlo. Obdivoval celkovou nádheru, pompéznost i okázalost tradic, které se zde zdály ještě nepoznamenané francouzskou revolucí. Pochopil celou událost jako demonstraci síly francouzským jakobínům a zdála se mu provedená bezchybně. Již při této příležitosti se seznámil s budoucím císařem Františkem, se kterým později spojil celý svůj pracovní život.

¹⁹⁹ Jak podle Herreho později napsal Metternich. Herre: cit. d., s. 15.

²⁰⁰ Herre: cit. d.

²⁰¹ Johann Friedrich Simon († 26. 11. 1814 ?).

²⁰² Herre: cit. d., s. 13–18.

Jako další místo svých až do října 1792 pokračujících studií si vybral kurfiřtské sídlo Mohuč. Bylo to město na rozdíl od Štrasburku ještě nezasažené jakobínskými idejemi, kde se žilo ještě podle starého rokokového schématu, které Klemensovi tak vyhovovalo. Dařilo se mu zde jak na poli studií, tak v rovině společenské. Mohučská galantní a elegantní společnost mu otevřela své salony dokořán.

Co se studií týče, Klemens se zde setkal se svým jmenovcem Matthiasem Metternichem²⁰³ – jednalo se však nikoli o aristokrata, ale o měšťana, který se vypracoval na profesora matematiky a fyziky. Klemens Metternich se mu vyhýbal nejen kvůli jeho oboru, ale hlavně kvůli jeho jakobínským protišlechtickým názorům. Matthias Metternich nemohl hrabatům Metternichům odpustit, že navzdory stejnému jménu patří do jiné společenské vrstvy²⁰⁴.

Další pedagog, se kterým se Klemens v Mohuči setkal, na něj měl příznivý vliv – Niklas Vogt²⁰⁵ zastával názor, že aristokraté by měli stát uprostřed mezi demokraty a monarchisty a usměrňovat tlaky obou stran. Tyto úvahy o principu rovnováhy vystihovaly Klemensovy názory a postoje a řídil se jimi následně po celý svůj život.

V době²⁰⁶, kdy Klemensův otec působil jako zplnomocněný ministr v Rakouském Nizozemí, ho Klemens přijel navštívit, aby nasbíral zkušenosti a nasál atmosféru diplomatického prostředí. To se mu zajisté dařilo – jeho největším belgickým úspěchem však byla láska osmnáctileté francouzské vévodkyně Marie Constance de Caumont-La Force, která s manželem uprchla z revoluční Francie a usadila se v Belgii. Byl to Klemensův první vážný nemanželský vztah. I když se pohyboval spíš v platonické rovině, vydržel celé tři roky. Klemens dokonce vévodu přesvědčil, aby za ním s manželkou přijel do Mohuče na korunovaci nového císaře Františka II.²⁰⁷

Klemens se totiž korunovace, která se konala 14. července 1792, tedy přesně na den tři roky od pádu Bastily, účastnil opět jako ceremoniář katolické části vestfálského hraběcího kolegia v oděvu maltézského rytíře a chtěl, aby jeho zbožňovaná Marie Constance byla svědkem nejen korunovačního obřadu, ale i Klemensovy slavné účasti na něm.

²⁰³ Matthias Metternich (* 8. 5. 1747 – † 28. 10. 1825), profesor matematiky a fyziky na univerzitě v Mohuči. Pocházel z rolnické rodiny, od 17. století usídlené v Steinefrenzu v oblasti Severní Porýní-Falc.

²⁰⁴ Herre: cit. d., s. 20.

²⁰⁵ Niklas (Nikolaus) Vogt (* 6. 12. 1756 – † 19. 5. 1836), konzervativní politický teoretik, přednášející na univerzitě v Mohuči.

²⁰⁶ Přelom let 1790/1791 – listopad 1792.

²⁰⁷ Herre: cit. d., s. 22–24.

Do Bruselu se však se svým otcem ještě jednou vrátil poté, co odtamtud byla na jaře 1793 vytlačena francouzská vojska²⁰⁸. Franz Georg zde měl jako člen obnovené vlády v Rakouském Nizozemí zajistit jeho uhájení. V této době byly rozvinuty první plány na Klemensův sňatek – generál Carl Joseph kníže de Ligne²⁰⁹, přední belgický šlechtic, chtěl Klemense získat pro svou třetí dceru Euphémii²¹⁰. Klemens se i přes svou stálou lásku k Marii Constanci tomuto sňatku nebránil, protože si uvědomoval finanční i společenské výhody takového spojení.

Rakousko se však v Belgii neudrželo trvale – Klemensovu otci Franzi Georgovi, který měl zajistit jeho přináležitost k Rakousku, se nepodařilo toto postavení obhájit a musel Brusel spolu se svým synem před příchodem francouzských revolučních vojsk v létě 1794 urychleně opustit. Přišel tím tak o svůj post ministra vlády v Rakouském Nizozemí i o všechny výhody s ním spojené. Rovněž rodina de Ligne ztratila všechny své posty, ale navíc i všechny majetky, a proto z plánovaného sňatku sešlo. Nebyl už totiž výhodný ani pro jednu stranu. Napříště však kníže de Ligne nazýval Klemense Metternicha „bývalým zetěm“ a udržoval s ním přátelský vztah.²¹¹

V září 1794 postoupila francouzská revoluční vojska až na hranici Rýna a zabrala celé území na jeho levém břehu. Klemens musel s rodinou před vojsky prchat podruhé, tentokrát z vlastních rodových statků. Rodina našla na krátkou dobu útočiště na svém jediném zbylém českém panství, v Kynžvartu. Za několik měsíců se Metternichové přestěhovali do Vídně, kde doufali v lepší podmínky pro získání dalšího uplatnění pro Franze Georga i pro mladého Klemense.

Vídeňská společnost jim však příliš nepřála. Francouzských i německých emigrantů bylo již ve Vídni poměrně hodně a na zchudlé Němce Metternichy nebyl nikdo příliš zvědavý. Otec Franz Georg nebyl ve Vídni neznámý, protože zde před lety působil jako vyslanec trevírského kurfiřta, a matka Marie Beatrix udržovala ještě z doby, kdy byla dvorní dámou Marie Terezie, kontakty s místní šlechtou, například s Eleonorou Liechtensteinovou²¹², zvanou „Karlin“, která byla spřízněná s rodinou všemocného kancléře Kounice a patřila mezi nejvlivnější dámy vídeňské vysoké společnosti. Maria

²⁰⁸ V listopadu 1792 odsud francouzská vojska vypudila rakouskou nadvládu, s níž musel uprchnout i Franz Georg. Rakousku se však podařilo Belgii nakrátko získat zpět.

²⁰⁹ Carl Joseph kníže de Ligne (* 23. 5. 1735 – † 13. 12. 1814), c. k. polní maršálek a diplomat.

²¹⁰ Euphémie de Ligne (* 18. 7. 1773 – † 30. 3. 1834), manžel Johann Pálffy.

²¹¹ Herre: cit. d., s. 32.

²¹² Eleonore kněžna von Liechtenstein, roz. hraběnka von Öttingen-Spielberg (7. 7. 1745 – † 26. 11. 1812), manželka Karla Borromäa von Liechtenstein (* 20. 9. 1730 – † 21. 2. 1789).

Beatrix se všemožně snažila zajistit pro svého manžela i syna postavení v diplomatických službách. Nebylo to však jednoduché, protože ministr zahraničí Thugut²¹³, který ovlivňoval obsazení diplomatických služeb, Metternichům nebyl nakloněn a zaměstnat je nechtěl. Proto se hraběnka Metternichová rozhodla zlomit odpor Thuguta prostřednictvím sňatkové politiky. Z bohatých a vlivných vídeňských rodin si jako ideální vybrala přímo rodinu státního kancléře Kounice, jehož vnučka Eleonora měla věk příhodný na vdávání. Prosazení tohoto sňatku by však bylo velmi komplikované, kdyby se Eleonora Kounicová sama nechtěla stát Klemensovou chotí.

Když se Klemens s Eleonorou ve vídeňské společnosti seznámili, Eleonora se, stejně jako i několik jiných dam u různých dvorů, na kterých se Klemens vyskytoval, do něj bezhlavě a bláznivě zamilovala. Po dlouhých a náročných intervencích směřovaných na kněžnu Liechtensteinovou, která byla Eleonořinou tetou, i na další členy rodiny a po složitých zákulisních intrikách a umně vypouštěných „klepech“ ve vídeňských salonech se manželům Metternichovým konečně podařilo prosadit sňatek jejich nejstaršího syna s dědičkou všech kounicovských majetků. Výrazně tomu napomohla sama Eleonora, která velmi dlouho naléhala jednak na svou tetu Karlin Liechtensteinovou, která měla velké slovo v nejvyšší společnosti, a jednak na svého otce Ernsta Kounice²¹⁴, který se jí nechal často ovlivnit. Vždyť to také byla jeho jediná dcera.

Sňatek se konal v neděli 27. září 1795 na kounicovském letním sídle ve Slavkově. Vše proběhlo ve vší nádheře a lesku, avšak pouze v úzkém rodinném kruhu – velká oslava pro veřejnost se chystala na pozdější dobu do Vídně, až se vrátí šlechta ze svých letních sídel. Dostavili se kněžna Karlin Liechtensteinová, která nemohla přes přátelství s Metternichovou matkou přenést přes srdce toto nové nemajetné příbuzenstvo, její syn Karl Leichtenstein s chotí²¹⁵ a několik dalších svědků.

Klemensovi i jeho rodině se tímto sňatkem otevřely dveře do nejvyšší dvorské společnosti. Manželství s vnučkou kancléře Kounice mělo větší váhu než averze ministra Thuguta a nepovedená operace otce Franze Georga v bývalém Rakouském Nizozemí. Přesto trvalo až do roku 1797, než Thugut ztratil rozhodující vliv a Metternichové mohli

²¹³ Johann Amadeus Franz, svobodný pán von Thugut (* 8. 3. 1736 – † 29. 5. 1818), rakouský ministr zahraničí (1793–1801).

²¹⁴ Ernst Kounic, hrabě von Kounic-Rietberg, od roku 1794 kníže (* 6. 6. 1737 – † 19. 5. 1797), prvorozený syn Václava Antonína Kounice.

²¹⁵ Karl Liechtenstein (* 1. 3. 1765 – † 24. 12. 1795), manželka Marianna Josepha hraběnka von Khevenhüller (* 19. 11. 1770 – † 10. 8. 1849).

získat pozice, po kterých toužili. Také se na tom podepsalo úmrtí Eleonořina otce Ernsta Kounice, který chtěl mít milovanou dceru stále u sebe a nepřál si, aby mladí Metternichovi odcestovali do zahraničí za diplomatickým posláním²¹⁶.

Dne 9. prosince 1797 započal kongres v Rastattu, který měl rozhodnout o míru Svaté říše římské národa německého s revoluční Francií a v neposlední řadě zajistit říšské aristokracii, která přišla na levém břehu Rýna o své majetky, adekvátní náhradu. Franz Georg jako rakouský diplomat a zároveň porýnský šlechtic, který přišel o většinu svého majetku, byl ideálním mužem pro rastattský kongres jako diplomatický zástupce a zplnomocněnec císaře Svaté říše římské. Jeho syn Klemens ho směl doprovázet jako soukromý tajemník. Otcí Franzi Georgovi však Thugut výslovně zakázal zasvěcovat syna do vnitřních záležitostí Rakouska²¹⁷; natolik ještě Metternichům nedůvěřoval.

Klemens později spatřil naději na vyslanecký post ve vyhlídce na místo v Haagu – Thugut mu však ani tady nepřál a z této možnosti sešlo.

Díky volnému režimu kongresu, který se konal od 9. prosince 1797 do konce dubna 1799, bylo možné, aby Klemens občas jezdil za svou ženou, která zůstala ve Vídni. Tak se stalo, že se mu během rastattského kongresu narodily dvě děti, Maria Leopoldina a Franz Karl, který ale po necelých dvou letech života tento svět zase opustil.²¹⁸ Další syn, dne 10. června 1799 narozený Klemens, zemřel pět dní po porodu.

Kongres nakonec nepřinesl žádný významný závěr – stranám zastupujícím různé země se totiž nepodařilo nic zásadního sjednat. Francouzi navrhli, aby byli porýnští šlechtici odškodněni sekularizovanými církevními statky říše římské, což se nakonec také stalo – ale až o několik let později. Metternichové dostali jako satisfakci za ztrátu svých porýnských statků bývalé benediktinské opatství Ochsenhausen – ovšem až v roce 1803.

Když roku 1801 Francouzi opět zvítězili nad rakouskou armádou, lunévillský mír, který znamenal pro Svatou říši římskou potvrzení hranice s Francií na Rýně a pro Rakousko výrazné územní ústupky v Itálii, stála tato prohra ministra Thuguta místo. Konečně byl odstraněn člověk, který bránil Metternichům v diplomatické dráze. Thuguta vystřídal na postu ministra zahraničí Johann Ludwig Cobenzl²¹⁹, rodinný přítel Metternichů. Klemensovi, kterému bylo už dvacet osm let a ještě nedostal příležitost projevit své

²¹⁶ Hlavačka, Milan: O rodinném štěstí velkého kancléře. Metternich a ženy. In: *Tajemství slavných. Podivuhodné příběhy světových dějin II.* Akropolis, Praha 2001, s. 117.

²¹⁷ Herre: cit. d., s. 37–38.

²¹⁸ Herre: cit. d., s. 40–42.

²¹⁹ Johann Ludwig Joseph hrabě Cobenzl (* 21. 11. 1753 – † 22. 2. 1809).

diplomatické nadání, nabídl hned tři místa: vyslanecký post v Drážďanech či v Kodani nebo místo zástupce České koruny u říšského sněmu v Řezně. Klemens si poměrně rychle vybral jako nejlepší variantu post vyslance u saského kurfiřta v Drážďanech. Chápal totiž Sasko jako klíčový bod v komunikaci Rakouska s Pruskem, které se hodlalo rozšířit na úkor Saska.

Byla to tedy první diplomatická mise, na kterou byl Metternich povolán, a mladý Klemens, který už znal pravidla diplomacie z pobytů u otce v Belgii a v Rastattu, si je mohl konečně vyzkoušet v praxi. Již zde v Drážďanech si vytyčil základní body politického kurzu, který pak udržoval i nadále ve funkci ministra zahraničí – znovunastolit systém států tak, jak vypadal a fungoval před francouzskou revolucí.

Jeho politické vzdělání bylo i zde, dávno po ukončení studií, rozšířeno o seznámení s teoriemi Freidricha Gentze²²⁰, které přijal za své. Setkal se s Gentzem zde v Drážďanech a pro příštích dvacet let se z nich stali věrní přátelé – Gentz Metternicha velmi často doprovázel na všech cestách, a stal se dokonce jeho prvním poradcem.

Avšak přátelské styky s Gentzem nebyly jediným Klemensovým rozptýlením mimo jeho vyslaneckou kancelář – drážďanská společnost a její salony a plesy ještě kypěly rokokovým uměním žít, vládly zde stále krinolíny a obřadná galantnost.²²¹ To Metternichovi velmi vyhovovalo a cítil se ve zdejších salonech jako ryba ve vodě. Vždyť zde také potkal svou další velkou lásku, kněžnu Kateřinu Pavlovnu Bagrationovou²²², devatenáctiletou manželku ruského generála Petra Ivanoviče Bagrationa²²³. Bylo to Klemensovo druhé velké vzplanutí – na půvabu mu jistě dodalo i to, že musel překonat konkurenci mnoha ctitelů, kteří se o kněžnu Bagrationovou ucházeli. Z této drážďanské lásky se Klemensovi dokonce narodila dcera, kterou její matka hrdě pojmenovala Klementina²²⁴. Eleonora, která s ním strávila celou dobu drážďanského pobytu, o tom samozřejmě věděla. Zřejmě se však již v této době s manželovými milostnými avantýrami smířila a nikdy mu neoplatila stejnou mincí²²⁵. V lednu 1803 Klemensovi porodila syna Viktora a 30. srpna 1804 dceru Klementinu. Klementina zemřela v roce 1820 jako

²²⁰ Friedrich von Gentz (* 2. 5. 1764 – † 9. 6. 1832), spisovatel, politický teoretik a politik, přítel a rádce Klemense Metternicha. Herre: cit. d.

²²¹ Herre: cit. d., s. 46.

²²² Kateřina Pavlovna kněžna Bagrationová, roz. hraběnka Skavronská (* 7. 2. 1783 – † 21. 5. 1857).

²²³ Petr Ivanovič kníže Bagration (* 1765 – † 24. 9. 1812), ruský generál a válečný hrdina z bitvy u Borodina.

²²⁴ Marie-Clementine kněžna von Bagration (* 29. 9. 1810 – † 26. 5. 1829), nemanželská dcera Klemense Metternicha a Kateřiny Pavlovny Bagrationové.

²²⁵ Herre: cit. d., s. 47.

šestnáctiletá, dřív, než se stihla provdat či jakkoli jinak projevit. Viktor, kterého Metternich velmi miloval, zemřel 30. listopadu 1829 na počátku nadějně diplomatické kariéry na plicní chorobu, kterou stejně jako několik jeho dalších sourozenců zdědil po matce.²²⁶

V Drážďanech manželé Metternichovi setrvali až do roku 1803, kdy byl Klemens povolán jako vyslanec na důležitější post – přímo do pruského Berlína. Měl za úkol přimět Prusko k přistoupení ke koalici Rakouska a Ruska proti Napoleonovi ve válce započaté roku 1805. Za účelem podpořit tento cíl přicestoval do Berlína dokonce i car Alexandr I., se kterým se Metternich při této příležitosti osobně seznámil. Pruský král Fridrich Vilém III. se ale velmi zdráhal přistoupit ke koalici proti Napoleonovi – za každou cenu chtěl zůstat neutrální a tím v zemi udržet mír. Avšak poté, co byla u Ulmu Napoleonem obklíčena Mackova rakouská armáda, připojil se do té doby nerozhodný král Fridrich Vilém III. konečně ke koalici Rakouska a Ruska. Krátce po uzavření postupimské smlouvy však Napoleon obsadil Vídeň a dne 2. prosince 1805 se odehrála „bitva tří císařů“ u Slavkova – kounického panství a letního sídla. Důsledkem této bitvy byl prešpurský mír, ve kterém musel František I. Napoleonovi odstoupit italská a německá území s téměř třemi miliony obyvatel. Pruský král se zalekl Napoleonovy moci, rozhodl se přestoupit na jeho stranu a uzavřít s ním spojenectví. Pro Metternicha měla bitva u Slavkova osobní význam. Napoleon se v době bitvy usadil přímo v kounicovském letohrádku, ve kterém byl ovšem pánem Klemens – Napoleon dokonce spal v jeho vlastní posteli. Přitom se Metternich a Napoleon do té doby ještě osobně nesetkali.

Jejich osobní setkání mělo proběhnout až rok nato, v létě 1806, kdy si Napoleon zvolil Metternicha jako nejvhodnějšího muže pro post rakouského velvyslance v Paříži. To překazilo záměr cara Alexandra učinit Metternicha svým velvyslancem v Sankt Petěrburgu. Tato skutečnost, že o něj měly zájem dvě nejvýznamnější osobnosti evropské politiky, mu samozřejmě velmi lichotila a její důležitost později rád zveličoval. Vždyť post velvyslance v Paříži byl v době Napoleonova největšího rozmachu nejdůležitějším diplomatickým místem. Ale nepředbíhejme událostem.

Půl roku po debaklu u Slavkova čekala Rakousko, a především císaře Františka II., další rána – 6. srpna 1806 byl císař Napoleonem donucen rezignovat na korunu Svaté říše římské národa německého a ukončit tak její téměř devítisetletou tradici. Byl to tvrdý políček od vládce, jehož císařství bylo staré právě dva roky. Záminkou pro zánik říše bylo vytvoření rýnského spolku z německých knížectví v čele s novopečenými králi bavorským a württemberským, za nímž stál Napoleon jako ochránce rýnského spolku. Zasahoval však

²²⁶ Hlavačka: O rodinném štěstí velkého kancléře, s. 119.

do jeho záležitostí tak, jak by si to německá knížata nenechala od císaře Svaté říše římské nikdy líbit. Dne 6. srpna se císař František II. vzdal císařské koruny Svaté říše římské národa německého a smířil se po zbytek života s titulem císaře rakouského jako František I.

Napoleon dokonce odmítl přijmout nového rakouského velvyslance Metternicha do té doby, než by se František II. vzdal římskoněmecké koruny. Již dva roky předem však byl právě pro tyto případy uměle vytvořen stát rakouského císařství s titulem císaře rakouského, jež poskytoval Františkovi prostor pro očekávanou rezignaci na titul císaře Svaté říše římské, aniž by formálně ztratil na své cti a úctě.

Napoleon přijal Metternicha, jehož hlavním diplomatickým cílem bylo zmírnit důsledky přešpurského míru, dne 10. srpna v Saint-Cloud západně od Paříže, záměrně čtyři dny po rezignaci císaře Františka, tedy jako velvyslance císaře již pouze rakouského. Bylo to Metternichovo životní setkání – s mužem, o kterém tolik slyšel a který dílem ohrožoval a dílem již ovládal celou Evropu. Jak Metternich později tvrdil, neudělal na něj Napoleon žádný výjimečný dojem – spíš ho viděl jako nezdvořáka, všemožně se snažícího zapůsobit svou silou²²⁷.

Od této chvíle se Klemens napříště pohyboval v blízkosti Napoleona. Měl mnoho příležitostí pozorovat jeho povahu, způsob uvažování i rozhodování v klíčových situacích. Byl Napoleonovi nablízku, když se v roce 1806 chystal k válce s Pruskem, kterou posléze i vyhrál. Jako dobrému znalci lidských povah a vynikajícímu diplomatovi se Metternichovi podařilo všechny tyto nově nabyté poznatky využít a prosadit pro Rakousko dne 10. října 1807 zmírnění důsledků přešpurského míru smlouvou ve Fontainebleau. V červnu 1807 byl svědkem porážky další světové velmoci Napoleonem – car Alexandr I. spolu s Fridrichem Vilémem III. byl po válce, zapříčiněné odmítnutím Ruska dodržovat kontinentální blokádu, nucen uzavřít s Napoleonem na začátku července tzv. tylžský mír.

Jak se vedlo Klemensovi po dobu jeho pařížské mise v osobní rovině? Pařížská společnost, stejně jako aristokraté ostatních dvorů, na nichž Metternich působil, Klemense přijala mezi sebe. Metternich navštěvoval salony, tančil na plesech a chodil do divadla, kde ho velmi zaujal herecký talent pařížské primadony George²²⁸. Nebyla však Klemensovou jedinou pařížskou milenkou. Metternich sbíral po kuloárech i dámských ložnicích, do kterých před ním často vstupoval Napoleon, cenné zákulisní informace o císaři Francouzů. Stejně tak i Napoleon chtěl získat detailní zprávy o Metternichovi. Vybídl proto svou sestru

²²⁷ Herre: cit. d., s. 62–64.

²²⁸ Marguerite Joséphine Weimer, uměleckým jménem George (* 24. 2. 1787 – † 12. 1. 1867), jedna z nejslavnějších pařížských hereček své doby, milenka Napoleona, později i Klemense Metternicha.

Karolinu Muratovou, aby Klemense patřičně „zabavila“ a vyzvěděla od něj postupně cenné informace. Ten se rád nechal Karolinou svést, jelikož si od ní pro změnu sliboval zajímavé údaje o Napoleonovi. Od Karoliny se však nedozvěděl víc než společenské klepy a také jí odmítal cokoli závažnějšího sdělit – přesto ale tento vztah, který se minul svým pravým účinkem, vydržel několik let.

Klemens se však velmi rád podělil o svou ložnici i například s Laurou Junotovou²²⁹, manželkou vojenského velitele Paříže generála Junota, ke kterému se zase ráda uchýlila Karolina.

Eleonora, Klemensova spořádaná manželka, o jeho nevěrách i přes snahy o utajení věděla. Bylo už jí kolem třiceti a představa, že Klemens místo ní vyhledává mladší ženy, jí byla čím dál tím víc nepříjemná. Přesto svému muži nikdy neudělala žádný skandál, jedinou scénu. Vedla dál dům a salon v rue de la Grande-Batelière, chodila se svým mužem na večere, konverzovala v divadlech, tančila na plesech. Klemens byl za tuto vlastnost své ženě vděčný – věděl, že ať se vrátí odkudkoli, z diplomatické mise či milenčiny ložnice, najde vždy spořádaný a příjemný domov, o který se mezitím bude jeho manželka pečlivě starat.

Na jaře 1808 se Napoleon rozhodl napadnout Španělsko. Narazil tam ale na tvrdý odpor a z bleskového zásahu, se kterým počítal, se stala vleklá, dnešní terminologií řečeno partyzánská válka. Metternich počal zjišťovat, že nejbližší Napoleonovi spolupracovníci i širší kruhy pařížské smetánky již tolik nevěří v Napoleonovu neporazitelnost, a samozřejmě o tom velmi mnohmluvně a výmluvně, jak bylo jeho zvykem, informoval Vídeň. Jeho informace, sestávající především z řečí kolujících v kuloárech a z vlastních dedukcí, hovořily o možnostech války Rakouska s Francií a připouštěly nemalou pravděpodobnost, že by Rakousko válku mohlo vyhrát. Tyto Metternichovy závěry velmi ovlivnily konečné rozhodnutí do války vstoupit. Nepřestával však přitom upozorňovat i na nedostatky tažení proti Francii, jako byly síla francouzské armády a nedokončené reformy armády rakouské. Na tyto okolnosti však ve Vídni nebyl brán příliš zřetel. Když se pak v listopadu 1808 Metternich vydal do Vídně zjistit, jak se společnost staví k válce, překvapila ho velká míra nadšení pro boj proti Francii. Snad jediným, kdo válku neschvaloval a tvrdil, že na ni Rakousko není připraveno, byl arcivévoda Karel. Ten totiž jako vrchní velitel ozbrojených sil znal skutečný stav rakouské armády. Císař však těmto námitkám nevěnoval tolik pozornosti jako volání vídeňské společnosti po válce s Francií

²²⁹ Laura de Saint-Martin-Permon, (* 1784 – † 1838), manžel Jean Andoche Junot, vévoda d'Abrantès (* 23. 10. 1771 – † 29. 7. 1813).

a Metternichovým nadhodnoceným zprávám. V dubnu 1809 překročily rakouské jednotky řeku Inn.

Metternich byl však už od ledna 1809 zpět v Paříži. Setkal se zde s Napoleonovým ministrem zahraničí Talleyrandem²³⁰, který mu nabídl své služby. Rozhodl se totiž pomalu opustit loď, kterou řídil Napoleon. To Metternich považoval za další důkaz slabosti Francie, jeden z mnoha, které ho nakonec vedly k rozhodnutí pro válku. V této otázce hrál Metternich nemalou roli, ovšem tentokrát zápornou. To, že příliš podlehl náladě v Paříži a podcenil sílu Napoleonovy armády, dovedlo Rakousko až k prohrané válce. Po počátečních úspěších rakouské armády Napoleon totiž v rozhodující bitvě u Wagramu Rakousko porazil a podruhé obsadil Vídeň. Podle míru podepsaného v Schönbrunnu se muselo Rakousko vzdát svého území na Jadranu a tím ztratilo přístup k moři. Po drtivé porážce mohly být podmínky ještě tvrdší, Napoleon však zamýšlel využít síly Rakouska v plánované válce proti Rusku, a proto nechtěl Rakousko srazit příliš hluboko.

Porážka Rakouska neměla pro Metternicha negativní důsledky – právě naopak. Dosavadní ministr zahraničí hrabě Johann Philipp Stadion²³¹ nabídl po tomto neúspěchu demisi a Metternich, povoláný na jeho místo, měl jako prvotřídní diplomat, politik a znalec Napoleona vyvést Rakousko z krizové situace.

Metternich se rozhodl vyřešit zoufalou situaci Rakouska dynastickou politikou. Věděl o Napoleonově úmyslu oženit se s princeznou jednoho z nejvýznamnějších evropských rodů a tím posvětit svou vládu. Jeho první myšlenky se upínaly k ruskému dvoru. Zde ovšem „francouzskému monstru“ některou ze svých princezen odmítli dát. Metternich se chopil této příležitosti a přes mnoho překážek a protestů dvora, vídeňské společnosti i námitek císaře Františka prosadil sňatek arcivévodkyně Marie Luisy, císařské dcery, s Napoleonem. Byl to výsledek jeho dlouhodobé pařížské politiky sblížení Rakouska s Francií, kterým se snažil zajistit Rakousko před dalším ohrožením ze strany Napoleona.

Klemensova žena Eleonora, která se v té době stále zdržovala v Paříži, zařídila veškeré náležitosti týkající se svatby – nejen takového druhu, jako je výbava nevěsty, ale

²³⁰ Charles Maurice de Talleyrand-Périgord (* 2. 2. 1754 – † 17. 5. 1838), od roku 1806 kníže beneventský, 1807 vévoda de Talleyrand-Périgord, 1815 vévoda de Dino. Opat v Saint-Denis, biskup v Autun. Ministr zahraničí za direktoria, Napoleona i Ludvíka XVIII., zástupce Francie na vídeňském kongresu, za Ludvíka Filipa velvyslanec ve Velké Británii.

²³¹ Johann Philipp Karl Joseph hrabě von Stadion (* 18. 6. 1763 – † 15. 5. 1824), vyslanec ve Stockholmu a v Londýně, velvyslanec v Berlíně a Sankt Petěrburgu, v letech 1805–1809 rakouský ministr zahraničí.

dokonce fungovala jako v podstatě Metternichův neoficiální vyslanec, s jemným citem pro drobné nuance, ideálním k přípravě tak delikátní záležitosti, jako je svatba. Novým velvyslancem v Paříži, který zaujal pozici po Metternichovi, byl totiž kníže Karel Schwarzenberg²³², který si jako voják na toto delikátní poslání teprve zvykal, své diplomatické kvality měl teprve projevít. Lorel, jak se Eleonoře říkalo, se projevila jako obratná diplomatka již dříve, když se jí podařilo dojednat navrácení Metternichům Napoleonem zabaveného panství Ochsenhausen²³³.

Po dlouhých jednáních bylo nakonec stanoveno, že sňatek mezi Napoleonem a rakouskou arcivévodkyní bude skutečně uzavřen. Napoleon se těšil, Marie Luisa si na tuto představu zvykala a vídeňský lid byl dílem znechucený – vždyť to byli Francouzi, kdo před dvaceti lety přivedl dceru Marie Terezie Marii Antoinettu pod gilotinu – ale dílem nadšený, viděl totiž v tomto gestu příslib vytouženého míru. Dokonce se vyprávěly vtipy této události šité na míru: „Jaký je rozdíl mezi císařskou a selskou svatbou? – Žádný. Sedláci se poperou až po svatbě, císařové před ní.“²³⁴

Dne 16. února 1810 byla ratifikována svatební smlouva. Metternich slavil opět úspěch. Jeho politika sblížení s Francií vycházela na výbornou. Podařilo se mu v rámci jednání docílit zrušení tajného dodatku vídeňského míru, podle kterého mohla rakouská armáda držet pouze 150 000 mužů. Navíc od Napoleona obdržel velkokříž Čestné legie.

Klemens však neslavil úspěchy jenom na diplomatickém poli – podařilo se mu totiž v této době získat srdce ženy, kterou velmi obdivoval nejen on, ale také například mladý Alfred Windischgrätz²³⁵ nebo sám car Alexandr I. Nejednalo se o nikoho jiného než nám dobře známou Vilemínu Zaháňskou²³⁶. Vilemína byla krásná žena neobyčejně bystrého ducha a pronikavé inteligence, která věděla přesně, co chce – její oddanost proruské politice byla podmíněna vlastnictvím panství ležících většinou na ruském území. Byla to

²³² Karel kníže von Schwarzenberg (* 15. 4. 1771 – † 15. 10. 1820), rakouský polní maršál a diplomat na carském dvoře v Rusku a na císařském dvoře ve Francii.

²³³ Herre: cit. d., s. 95–96, 99.

²³⁴ Herre: cit. d., s. 98.

²³⁵ Alfred Windischgrätz (* 11. 5. 1787 – † 21. 3. 1862), c. k. polní maršál.

²³⁶ Kateřina Vilemína kněžna Zaháňská (Katharina Wilhelmine Friederike von Sagan) (* 8. 2. 1781 – † 29. 11. 1839). Prorusky smýšlející politická aktivistka, milenka několika evropských osobností. Do obecného českého povědomí se zapsala jako laskavá „paní kněžna“ díky románu *Babička* Boženy Němcové.

patrně největší láska Metternichova života – spolu s hraběnkou Dorotheou Lievenovou²³⁷, která vstoupila do jeho života o několik let později. Klemens byl bláznivě zamilovaný, nejspíš víc než krásná Vilemína. Velmi dlouho se nechala prosit, než Klemense poctila alespoň slůvkem „ty“. Věděla přesně, jak vlivného ministra postrčit správným směrem – hezkými slovíčky i drobnými výhrůžkami. Nemůžeme však tvrdit, že by Klemense nemilovala. I pro ni tento vztah znamenal více než jen příjemné rozptýlení s politickým podtextem. Jejich vztah, který byl alespoň, co se dochované korespondence týče²³⁸, velmi citový a plný vášně, chtěla dokonce zpečetit sňatkem – k tomu Klemens ale nikdy nepřistoupil, natolik si vážil příjemného domova, který mu zajišťovala jeho žena Eleonora²³⁹. Dne 18. června mu porodila další dceru – Leontinu, která byla později provdána za Moricze Sándora²⁴⁰.

Vraťme se ale k politice. Poté, co Metternich vyvedl Rakousko z finanční krize, bylo dalším významným bodem jeho politického kurzu sbližování s Francií uzavření spojenecké smlouvy, ke kterému došlo dne 14. března 1812. V této smlouvě se Rakousko zavázalo k podpoření Francie v nadcházející válce s Ruskem, ale díky Metternichovu obratnému vyjednávání Rakousko vystupovalo jako rovnocenný partner Francie – ne jako poražený stát povinný plnit závazky, jak tomu situace ještě donedávna nasvědčovala. Metternichovi se podařilo snížit angažovanost podunajské mocnosti ve válce na nejnižší míru. Tím nejen ochránil její armádu a výdaje, ale zároveň ji zajistil proti hněvu Ruska v případě Napoleonovy porážky. Zároveň ale za předpokladu vítězství Napoleona nad Ruskem, což se zdálo v těchto dnech pravděpodobnější, by Rakousko získalo zajímavý územní podíl na vítězství. Do Ruska Metternich zároveň posílal omluvné depeše, v nichž zaručoval nezasahování rakouského pomocného sboru do operací na území Ruska a ujišťoval, že k uzavření této Rusku nepřátelské smlouvy bylo Rakousko donuceno.

Po kruté zimě 1812 se Napoleon zásluhou Kutuzovova vojenského génia vrátil z Ruska s hrstkou vojáků přeživších ze slavné Grande Armée, pronásledován ruskými vojsky daleko za hranice. Toto překročení hranic ruskou armádou Metternich příliš neschvaloval, protože v tom viděl ohrožení rakouských pozic na Balkánu i ve vnitrozemí.

²³⁷ Dorothea Benckendorff (* 28. 12. 1785 – † 26. 1. 1857), manžel Kryštof Andrejevič hrabě von Lieven, ruský generál, carský velvyslanec na londýnském dvoře. Cromwell, Judith Lissauer: *Dorothea Lieven. A russian Princess in London and Paris, 1785–1857*. McFarland & Company, Inc., Publishers 2007.

²³⁸ Ed. Ullrichová, Maria: *Bon jour, mon Amie. Milostné dopisy knížete Metternicha a kněžny Zaháňské*. Bonus A, Brno 1999.

²³⁹ Herre: cit. d., s. 105–225.

²⁴⁰ Moricz Sándor de Szlawnicza (* 23. 5. 1805 – † 23. 2. 1878).

Spojenecká dohoda s Francií začala být pro Rakousko vzhledem k Napoleonově porážce a na západ postupující ruské armádě nebezpečná, ale odmítnutí pomoci Napoleonovi a vystoupení z koalice bylo také krajně riskantní. Napoleon byl sice oslaben, ale ne poražen a Metternich si nemohl být jistý, že podruhé nenabere dech a se svými evropskými nepřáteli se nevypořádá stejně silně jako dřív. Proto se Metternich rozhodl pro neutrální pozici Rakouska podpořenou armádními sbory rozmístěnými na hranicích, která mu umožňovala nepřijímat zatím žádné vážné rozhodnutí a čekat, jak se okolnosti vyvinou. Rakousko tak odmítlo následovat příklad Pruska, které na začátku roku 1813 opustilo Napoleonův tábor a podepsalo s Ruskem spojeneckou smlouvu, a které ještě v témže roce Napoleon v odvetné válce tvrdě porazil. Naopak se mu podařilo dostat Rakousko do role zprostředkovatele míru mezi Francií a Pruskem.

K tomuto účelu svolaný kongres v Praze však nebyl úspěšný, protože uzavřené příměří mělo vlastně poskytnout oběma stranám pouze čas k oddechu a nabrání sil. Mírová jednání proto zkrachovala a Rakousko se nakonec připojilo po půlnoci 10. srpna 1813, kdy vypršelo ultimátum, během nějž měl Napoleon přijmout mírové podmínky, ke koalici proti Napoleonovi. Rusko, Prusko a Rakousko, ke kterým se později připojilo ještě Bavorsko a Velká Británie, tedy vyhlásily Napoleonovi válku. Po počátečním Napoleonově úspěchu v bitvě u Drážďan však spojenecká vojska nakonec nad Napoleonem zvítězila v „bitvě národů“ u Lipska. Napoleon, jehož původním plánem bylo potřetí dobýt Vídeň, nakonec tuto osudovou bitvu prohrál a začal ustupovat k Rýnu a dále do Francie, kam ho spojenci následovali a kde s ním ještě svedli několik bitev. Přes Metternichovy námitky prosadil car Alexandr dobytí a obsazení Paříže, kam spojenci dne 31. března slavnostně vstoupili jako osvoboditelé. Metternich s tímto krokem nesouhlasil, dorazil proto do Paříže až 10. dubna. Dne 11. dubna 1814 byl Napoleon donucen kapitulovat. Byl mu ponechán císařský titul a bylo mu vyměřeno doživotní vládnutí na ostrůvku Elba u italského pobřeží, samozřejmě pod kontrolou vítězných mocností. Dne 30. května byl uzavřen první pařížský mír, kterým byly Francii vyměřeny válečné reparace, a pro její hranice byl s drobnými úpravami jako mezní bod stanoven stav z roku 1792.

Metternich opět slavil úspěch. Dne 20. října 1813, tedy pouhé dva dny po skončení bitvy u Lipska, obdržel od císaře Františka I. dědičný knížecí titul – ne snad za zásluhy v rozhodující bitvě, ale za celkové směřování Rakouska v posledních napjatých letech, jež tak slavně vyvrcholilo.

Nyní bylo potřeba znovu uspořádat Evropu poté, co ji Napoleon proměnil k obrazu svému. Metternich se vydal na první krátké setkání představitelů vítězných mocností do

Londýna. Již zde se však projeví neshody mezi jednotlivými stranami. Metternich nechtěl srazit Francii až na samé dno, protože v tomto kroku viděl do budoucna nebezpečí francouzské odvety. Prosazoval proto uspořádání Evropy zhruba do podoby, v jaké se nacházela před vypuknutím francouzské revoluce a napoleonských válek. To ale odporovalo mocenským zájmům Ruska a Pruska. Tyto nesoulady se měly přenést i do oficiálního jednání o uspořádání Evropy.

Metternich, jemuž se podařilo prosadit Rakousko do role smírčího státu, který měl nápravu Evropy zprostředkovat, svolal do Vídně kongres, kde měly být všechny tyto otázky vyřešeny. Sešli se zde představitelé států celé Evropy – hostící císař František I. mohl ve Vídni uvítat cara Alexandra I., pruského krále Fridricha Viléma III. a další korunované hlavy. Metternichovi naroveň stáli hrabě Nesselrode²⁴¹, kníže Hardenberg²⁴², lord Castlereagh²⁴³ a později se připojil i hrabě Talleyrand, který nyní zastupoval královskou Francii a zastával princip legitimacy Bourbona Ludvíka XVIII.

Kongres pod Metternichovým předsednictvím, jehož počátek byl svolán na 14. září 1814²⁴⁴, byl plánován původně pouze na šest týdnů, ale nakonec trval až do června 1815. Bylo to zapříčiněno neochotou a neschopností zástupců vítězných mocností dohodnout se na kompromisu. Kongres víc tančil než jednal, jak už bylo mnohokrát řečeno²⁴⁵. Diplomaté se dokonce nikdy nesešli na jednání všichni.

Dohoda ostatně nebyla v této době ani možná vzhledem k protichůdnosti požadavků zúčastněných stran. Rusko chtělo získat celé Polsko včetně původně pruských území a tím se posunout do Evropy. Prusko se chtělo odškodnit územím celého Saska, územně se tím zahojit a nakročit hlouběji do německého prostoru, který chtělo později ovládnout. Francie se snažila znovu získat rovnocenné postavení s ostatními evropskými mocnostmi. Rakousko, podobně jako Anglie, chtělo nastolit v Evropě dlouhodobě fungující rovnováhu,

²⁴¹ Karl Robert hrabě Nesselrode (* 1780 – † 1862), ruský velvyslanec v Haagu, Berlíně a v Paříži, ruský ministr zahraničí.

²⁴² Karl August kníže von Hardenberg (* 1750 – † 1822), ministr ansbašský a pruský, pruský ministr zahraničí a později kancléř.

²⁴³ Henry Robert Stewart Castlereagh (* 1769 – † 1822), britský ministr války a později ministr zahraničí.

²⁴⁴ *Ottův slovník naučný*, díl XXVI, U–Vusín, s. 667. Podle Herreho byl přeložen na 1. 11. 1814. Herre: cit. d., s. 165.

²⁴⁵ Více o „tančícím kongresu“ viz např. Johnson, Paul: *Zrození moderní doby. Devatenácté století*. Academia, Praha 1998, s. 60–135; Herre: cit. d., s. 163–205; Corti, Egon Cäsar: *Metternich und die Frauen. Nach meist bisher unveröffentlichten Dokumenten*. Europa-Verlag, Zürich, 1. sv., 1948, s. 402–465.

protože jedině tak mohl tento vnitrozemský stát prosperovat; v případě Anglie šlo spíše o zájmy obchodní. To ale vylučovalo expanzivní záměry Ruska a Pruska.

Po stupňování nátlaku bylo dosaženo jistého kompromisu – bylo počtvrté rozděleno Polsko, čímž byl ukojen nejpálčivější bod sporů. Zároveň bylo rozděleno Sasko, jehož lužickou část získalo Prusko. Zbytek byl ponechán vládnoucí askánské dynastii a jejímu králi Fridrichu Augustovi I.²⁴⁶

Je však zřejmé, že za této situace kongres nemohl dojít k definitivnímu řešení otázky uspořádání Evropy. Tyto naprosté neshody byly ovšem okamžitě zapomenuty po tom, co se na přelomu února a března 1815 objevila zpráva, že Napoleon uprchl z Elby a vrací se do Paříže. Kongres začal rychle ukončovat svou činnost a vytvářet podobu dohod – v této horečné činnosti byla k 8. červnu vytvořena např. i celková podoba Německého spolku.

Narychlo zformovaná armáda bývalých vítězů a opět již koaličních partnerů Napoleona poměrně rychle porazila. „Stodenní císařství“ skončilo 18. června bitvou u Waterloo a definitivně 20. listopadu druhým pařížským mírem. Ludvík XVIII. se znovu vrátil do Paříže a Napoleon byl odvezen na ostrov sv. Heleny, odkud už nebylo úniku.

Výsledná usnesení vídeňského kongresu byla kompromisem mezi přemrštěnými nároky většiny států účastnících se kongresu a snahou o vytvoření skutečné rovnováhy, která by zajistila Evropě dlouhodobý mír.

Podívejme se ale na kongres očima Metternicha. Jeho funkce zde byla navýsost důležitá – předsednictví kongresu vyžadovalo, aby vynaložil veškerý svůj diplomatický talent, jímž by hašteřivé státníky různých zemí přiměl k rozumným řešením. Sám si byl své důležitosti plně vědom a dával to také všem patřičně najevo. Ne nadarmo získal přívlastek „kočička Evropy“. Sám s oblibou tvrdil „Kongres, to jsem já.“²⁴⁷ Dne 1. června 1816 dokonce obdržel od císaře Františka jako dar za vedení kongresu porýnské panství Johannisberg.

Metternich si v této vysoce důležité pozici liboval. Situace, kdy byl naprosto zaměstnán záležitostmi týkajícími se osudu Evropy, mu poskytovaly nejpopojnější okamžiky jeho kariéry. Vedle tohoto druhu vyžití se ale zabýval ještě jinou formou duševního vypětí. Do Vídně totiž vedle mnoha významných osobností celé Evropy přijela i jeho bývalá milénka, kněžna Bagrationová, a jeho současná milénka, vévodkyně Zaháňská. Dokonce se

²⁴⁶ Fridrich August III. (* 23. 12. 1750 – † 5. 5. 1827), poslední saský kurfiřt, vévoda varšavský, jako Fridrich August I. první saský král.

²⁴⁷ Herre: cit. d., s. 185.

ubytovaly ve stejné rezidenci²⁴⁸. Plně spokojenému Klemensovi se však do cesty postavil závažný problém v podobě cara Alexandra, který začal usilovat o kněžnu Vilemínu, a ta nejevila velké známky toho, že by jí to bylo nemilé. Mezi oběma politiky to následkem toho začalo vřít i na diplomatické úrovni. To atmosféru kongresu poněkud zahustilo a přidalo mu to velmi zajímavý skandál. Metternich ale o Vilemínu bojoval dál. Sama jejich vztah ukončila až dlouho poté, když si byla již definitivně jistá, že se jí nepodaří stát se Klemensovou ženou. Ten měl svůj spokojený domov s Lorel, která mu 1. září 1815 porodila dalšího potomka – dceru Herminu. Nezabránilo mu to však rozehrát dlouholetý milostný poměr s ruskou hraběnkou Dorotheou Lievenovou, manželkou carského velvyslance v Londýně. Poprvé se s ní setkal v Londýně na zasedání vítězných mocností hned po pádu Napoleona, kde mu ovšem nijak neimponovala – nebyla výslovnou krasavicí a její nadřazené a povýšené chování Klemensovi příliš neučarovalo. Zato při jejich bližším seznámení v roce 1818 na kongresu v Cáchách se projevily oboustranné sympatie, které přerostly do hlubokého vztahu. Trval až do roku 1827, kdy se Klemens podruhé oženil a Dorothea to nedokázala přenést přes srdce. Byla to však láska spíše platonická, protože příležitostí, kdy se mohli osobně setkat, bylo velice málo. Realizovali tedy svůj vztah prostřednictvím 174 dopisů z Klemensovy a 285 listů ze strany Dorothey²⁴⁹. Dorothea byla jednou ze dvou Metternichových životních lásek²⁵⁰.

Nedlouho po ukončení vídeňského kongresu²⁵¹ vznikla tzv. Svatá aliance, kterou navrhl car Alexandr a vytvořil kníže Metternich. Až na papežský stát, Británii, Turecko a několik málo dalších zemí se k ní připojily všechny evropské státy. Svatá aliance měla za cíl potírat všechna liberální revoluční hnutí, i kdyby tak měla zasáhnout do vnitřních záležitostí jiné říše, aby ji ochránila před revolucí. Byla to úmluva, která měla zajistit, že se již nebudou vícekrát opakovat události francouzské revoluce, a tím nastolit v Evropě stálý mír. Mocnosti se měly scházet na konferencích, jejichž organizaci byl zřízen Evropský úřad. V jeho čele stál Metternich, jehož přední role v evropském dění byla nepopiratelná, a generálním sekretářem se stal Friedrich Gentz, Metternichův dlouholetý přítel.

V příštích letech bylo kvůli lidovým bouřím svoláno několik kongresů: v říjnu 1818 do Cách kvůli (nejen) studentským nepokojům v Německém spolku, v srpnu 1819 do

²⁴⁸ Schenkenstraße, Palmovský palác. Herre: cit. d., s. 170.

²⁴⁹ Herre: cit. d., s. 226.

²⁵⁰ Lissauer Cromwell, Judith: *Dorothea Lieven, A Russian Princess in London and Paris, 1785–1857*. McFarland & Company, Publishers 2007; Herre: cit. d., s. 224–230.

²⁵¹ Viz poznámka 244.

Karlových Varů, kde vznikla tzv. karlovarská usnesení, v říjnu až prosinci do Opavy kvůli zásahům ve Španělsku, Portugalsku a Neapolsku, v lednu až květnu 1821 do Lublaně kvůli potlačení puče v království obojí Sicílie a v říjnu až prosinci 1822 do Verony kvůli intervenci do Španělska.

Metternich byl na vrcholu moci. Po úspěšném řízení vídeňského kongresu stál na vedoucí pozici orgánu, který rozhodoval o osudech evropských zemí, jež byly ohroženy revolucí. Dne 1. srpna 1818 obdržel od krále obojí Sicílie Ferdinanda I. vévodský titul vévody di Macaroni, který si ale nechal změnit na di Portella – podle italské vsi, kterou Rakousko jako první dobylo zpět²⁵².

Metternichova vedoucí pozice v Rakousku, do té doby neoficiální, byla 25. května 1821 potvrzena Metternichovým jmenováním rakouským státním kancléřem. I na této pozici se dále držel politického kurzu, který si vytyčil už dávno na místě velvyslance ve Francii – jediné udržováním rovnováhy, klidu a neměnnosti je možno udržet Rakousko i Evropu v trvalém míru. Do tohoto politického programu se naplno promítl jeho odpor k revolucím, dokonce ke všem změnám obecně. Rozhodl se udržet za každou cenu věci na stávajících místech, vše zakonzervovat a nechat tak, jak je – protože jediné tak, jak to bylo za Metternichova mládí a přežívalo dosud, bylo vše v pořádku. Proto nepřipadaly v úvahu reformy, po kterých volal lid všech rakouských zemí – nastoupila pouze reorganizace úřadů. To byl za celou Metternichovu pestrou a dlouhou kariéru jediný vážný chybný závěr, který ho nakonec stál ukončení kariéry a několikaleté vyhnanství.

V době, kdy byl Klemens zvolen kancléřem, mohla být Eleonora na svého manžela velmi hrdá – dlouho si přála, aby se její choť stal kancléřem stejně jako její dědeček Václav Antonín Kounic. Zemřela však 19. března 1825, čtyři roky po této šťastné události, v Paříži na souchotiny, kterými dlouho trpěla. Klemense tato skutečnost do značné míry zasáhla, jelikož přišel o životní družku, která mu do značné míry ulehčovala a zpříjemňovala život. Svou ženu asi nikdy doopravdy nemiloval – možná krátce na začátku jejich vztahu, jak o tom vypovídají jeho milostné dopisy Lorel určené²⁵³. Přesto tím pro něj skončila příjemná etapa jeho života, která trvala právě třicet let. V té době už byli po smrti dva synové, Franz Karl a Klemens, kteří zemřeli oba v kojeneckém věku v roce 1799, rovněž jeho otec, který zemřel 11. srpna 1818, a dcery Klementina a Marie, které zemřely krátce po sobě v roce 1820²⁵⁴.

²⁵² Herre: cit. d., s. 246.

²⁵³ Herre: cit. d., s. 34–35.

²⁵⁴ Siemann: *Metternich...*, s. 122–123.

Klemens nebyl schopen nést tíhu samoty příliš dlouho. Dne 5. listopadu 1827 pojal za manželku jedenadvacetiletou hraběnku Antonii von Beilstein²⁵⁵. Velmi svého muže obdivovala a snažila se mu být dobrou ženou. To Klemensovi nesmírně vyhovovalo. Bohužel ani toto nové rodinné štěstí netrvalo příliš dlouho. Antonia zemřela 17. ledna 1829 po porodu prvního syna Richarda. Pouhých šest neděl předtím zemřela Klemensova matka Maria Beatrix. Ještě v témže roce, dne 30. listopadu 1829, podlehl souchotinám i Klemensův milovaný syn Viktor, do kterého Klemens vkládal mnoho nadějí.

Klemens zůstal po tomto druhém nešťastném období opět sám, pouze s půlročním synem Richardem a se dvěma dcerami, Leontinou a Herminou. Tato ztráta ho bolestně zasáhla, přesto – nebo možná právě proto se začal brzy rozhlížet po třetí ženě, kterou by pojal za manželku. Jeho vyvolenou se stala Melanie Zichy-Ferraris, pětadvacetiletá²⁵⁶ Maďarka z úctyhodné, ale pohříchu zadlužené hraběcí rodiny. Byla půvabná, milá a temperamentní a brzy se snažila udávat tón nejen v metternichovské vile na Rennwegu, ale dokonce i v manželově kanceláři. Snažila se mu být prospěšná všemi možnými cestami a pod touto záminkou se pokoušela zasahovat i do jeho pracovních záležitostí. Metternichovi kolegové to neviděli rádi, ale Klemens už stárnul a tento projev starostlivosti a lásky mu spíš dělal dobře.

Melanie svému choti porodila celkem čtyři potomky – dne 27. února 1832 dceru Melanii a za rok syna Klemense, který však zemřel šest týdnů po narození dne 21. dubna 1833. Dne 14. října Klemensovi povila syna Paula, který se stal po smrti svého nevlastního bratra Richarda pokračovatelem rodové linie Metternichů, a konečně 12. září 1837 se narodil čtvrtý syn z tohoto manželství, Lothar.

V roce 1830 zasáhla Evropu vlna revolucí. Její počátek byl samozřejmě opět ve Francii. Červencová revoluce svrhla bourbonského krále Karla X., na jehož místo dosadila Ludvíka Filipa Orleánského a učinila z Francie konstituční monarchii. Nedlouho potom následovala revoluce v Belgii, což mělo za následek odtržení jižní katolické průmyslové části Nizozemského království. Belgie se stejně jako Francie stala konstituční monarchií a do jejího čela se postavil Leopold princ Sasko-Koburský, který pojal za choť dceru Ludvíka Filipa Orleánského. V listopadu 1830 propuklo varšavské povstání orientované

²⁵⁵ Svobodná paní Antonia von Leykam, do hraběcího stavu povýšená císařem Františkem I. dne 7. 10. 1827. Viz poznámka 177.

²⁵⁶ Melanie Zichy-Ferraris, jež měla narozeniny 28. ledna, se vdávala dva dny po svých 26. narozeninách. Hlavačka však uvádí věk nevěsty (26 let) ve spojení s listopadovým zasnoubením, kdy bylo hraběnce stále ještě 25 let. Hlavačka: Cit. d., s. 123.

proti ruské nadvládě kongresového Polského království. Toto povstání skončilo proměnou Polska v ruskou provincii. Vlna povstání propukla i v Itálii – ale čerstvě jmenovanému vrchnímu veliteli v Itálii maršálu Radeckému se podařilo nepokoje potlačit. Revoluce propukly i v Německu. Čerstvě vzniklý spolek Mladé Německo, zaměřený proti Metternichovi, měl dva základní požadavky – národ a ústavu. V květnu 1832 se konala tzv. hambašská slavnost – byla to demonstrace za vlast, svobodu a národní svaz. Reakcí bylo rozšíření karlovarských usnesení, omezení spolkového sněmu ve Frankfurtu a stejně jako v Itálii procesy a zatýkání.

V červnu 1834 byla do Vídně svolána konference, která měla vyřešit situaci ve vzpurném Německu. Byla zotřena cenzura tisku, kontrola univerzit, byly omezeny pravomoci sněmoven. Restaurační politika v Německu tím vyvrcholila.

Dne 2. března 1835 zemřel císař František I. a na jeho místo nastoupil jeho syn Ferdinand I. Byl otcem ponaučen, ať zachová řád věcí, ve kterém se nalézají, a ať dává na rady knížete Metternicha a hraběte Kolowrata²⁵⁷. Ti od roku 1836 zastávali čelnou pozici v tzv. tajné státní konferenci, která převzala většinu rozhodování a zodpovědnosti za řízení státu.

Tito nyní dva nejmocnější muži Rakouska však mírnými slovy řečeno nezastávali stejné názory a docházelo mezi nimi k častým nedorozuměním. Kolowratovy sympatie k umírněným liberálům byly pro kancléře Metternicha nejen nepochopitelné, ale i naprosto nepřípustné. Kolowratovy tendence podporovat české národní hnutí postavily tohoto státníka do naprosté opozice vůči kancléři Metternichovi. Jejich spory byla poznamenána celá tato doba až do březnové revoluce.

Metternich se snažil udržet starý pořádek věcí a potírat liberalismus a další podobná pro něj nebezpečná hnutí. Jediný pokrok, který uznával a připouštěl, byl pokrok technický. Jeho politika byla zastaralá a její trhliny už byly dávno velmi patrné. Liberalistická hnutí v Metternichových očích oslabovala rakouskou říši, kterou vyvedl z hluboké krize, a snažila se ji decentralizovat. Roli prvořadé velmoci však mohlo Rakousko hrát jen jako silný jednotný stát bez národnostních výdobytků, které chápal jako nebezpečné vnitřní oslabování říše.

V roce 1846 se začaly opět objevovat nepokoje. Proběhla povstání v Krakově a v Haliči, kde však byla rychle potlačena. Maďarští radikálové žádali větší míru samostatnosti a více stavovských privilegií. Revoluce v Itálii nabývala stále hrozivějších

²⁵⁷ Franz Anton hrabě Kolowrat- Liebsteinsky (* 31. 1. 1778 – † 3. 4. 1861), prezident českého gubernia, nejvyšší purkrabí, státní a konferenční ministr ve Vídni, 20. 3. – 19. 4. 1848 předseda ministerského prezidia.

rozměrů. Rakousko navíc stálo na pokraji státního bankrotu a potírat tyto nepokoje pro něj bylo velmi náročné. V roce 1847 zvítězili ve Švýcarsku v občanské válce liberálové nad konzervativci, roku 1848 následovala demokratická ústava.

Události revolučního roku 1848 začaly v lednu lidovým povstáním na Sicílii. V únoru musel král Ludvík Filip uprchnout z Paříže. V březnu propuklo povstání v království benátsko-lombardském. V únoru a březnu se vznítily povstání v Bádensku, Württembersku. Dne 18. března se rozhořelo povstání v Berlíně, jímž byl pruský král Fridrich Vilém IV. donucen přislíbit konstituci. V květnu povstalo Sasko a Porýní.

Ani Vídeň se revolučnímu vzruchu neubránila. Dne 13. března 1848 se shromáždili studenti před zemským sněmem, kde požadovali svobodu tisku a shromažďovací právo, a především – odstoupení kancléře Metternicha. Dav vtrhl do zemského sněmu, v ulicích probíhaly boje, stavěly se barikády, strhávaly se dvojhavé orlice. Dav dokonce vtrhl i do Metternichovy vily na Rennwegu, kterou vyraboval. Kancléř Metternich pochopil situaci a ještě 13. března napsal žádost o propuštění z císařských služeb. V noci ze 14. na 15. března se svou věrnou manželkou Melanií opustil v utajení Vídeň a vydal se přes Čechy, Sasko, Hannoversko a Holandsko do Anglie, kde získal azyl. Dne 15. května, tedy dva měsíce po jeho útěku z Rakouska, mu bylo právě sedmdesát pět let.

Britské liberální prostředí Metternichovi nikdy nebylo příliš milé, teď mu ale musel poděkovat za pohostinnost. Britská vysoká společnost se k němu chovala přívětivě, ale poměrně chladně. Příjemným bodem na jeho londýnském pobytu byla setkání s jeho bývalou milenkou Dorotheou Lievenovou, se kterou rozebírali především minulost a Metternichovy střety s Napoleonem.

V lednu 1850 mu vzkázal nový císař František Josef I., že by ocenil jeho přítomnost ve Vídni. Zároveň byla Metternichovi vrácena jeho panství. Metternich se proto vrátil přes Brusel a zámek Johannisberg zpět do Vídně. Po zbytek svého života sice sledoval současnou politiku, ale již do ní nezasahoval. Obrátil se plně do minulosti, kde nalézal potěšení ve vyvolávání slavných událostí, kterých byl nejen svědkem, ale přímo hlavním aktérem, a v třídění svých dopisů a nekonečných spisů, které za svůj bohatý politický život vytvořil.

Dne 3. března 1854 zemřela Klemensova třetí manželka, která s ním prožila jednak zářné chvíle v čele Rakouska, jednak náhlý pád a smutné chvíle ve vyhnanství. Metternich se už počtvrté neoženil, zůstal na sklonku života víceméně sám. Již v listopadu roku 1839 zemřela jeho velká láska vévodkyně Vilemína Zaháňská, v lednu 1857 naposledy vydechla i jeho druhá životní láska Dorothea Lievenová. V červnu 1857 zemřela i jeho bývalá

milenka kněžna Bagrationová. Jejich nemanželská dcera Clementine zemřela již v roce 1829. Metternich pochoval i šestnáct svých legitimních dětí a všechny tři manželky. Z prvního manželství ho přežily dcery Leontina a Hermína, z druhého manželství syn Richard, ze třetího svazku děti Melanie, Paul a Lothar.

Dne 4. června 1859 Italové porazili rakouskou armádu v bitvě u Magenty, která znamenala pro Rakousko odtržení Lombardska-Benátska. Poté, co Metternich vyslechl tuto zprávu, upadl do bezvědomí a 11. června 1859 zemřel. Dosáhl úctyhodného věku osmdesáti šesti let. Jeho ostatky byly převezeny do rodinné hrobky v kostele sv. Václava v Plasích, kde odpočívají dodnes.

Klemens Metternich byl nepochybně velký státník, největší rakouský ministr zahraničí i nejvýznamnější státní kancléř. Byla to osobnost, která v krizové situaci napoleonských válek a v době liberálních hnutí jdoucích napříč Evropou bravurně zvládla projít touto rozbouřenou dobou a zachovat přitom rakouské monarchii čistý štít a dobré jméno. Podařilo se mu to, co žádnému jinému státníkovi jeho doby – vyvést Rakousko z pozice dvakrát poraženého státu, jehož hlavní město bylo dvakrát dobyt. Svou politikou sbližování dosáhl i přes silný odpor ve vlastní zemi mnoha ústupků a nakonec rovnoprávné pozice s Francií, což mu poskytlo příležitost ovlivňovat a směřovat Napoleonovy kroky Evropou. Další mistrný tah se podařil Metternichovi a Karlu Schwarzenbergovi po totálním zničení Napoleonovy Velké armády po tažení do Ruska – nasadit do této války pouze pomocný sbor a vyvést ho z celé operace neporušený. To, co bylo začátkem Napoleonova konce, naopak postavilo Rakousko do lepší pozice a otevřelo mu cestu k výhodnějším politickým jednáním. Celkovým výsledkem Metternichova lavírování byla vedoucí úloha Rakouska na vídeňském kongresu, který měl za úkol znovu uspořádat Evropu. Metternich tak dosáhl toho, že země, která se ještě vzpamatovala ze státního bankrotu, za pouhé čtyři roky nato stála na čelném místě mezi evropskými mocnostmi.

Metternich spoluvytvářel dějiny Evropy, čehož si byl také vědom a byl na to hrdý. Nakonec ho pohltilo to, čeho se nejvíc obával a čemu se celý život snažil zabránit – revoluce. Jeho kroky k potlačení revolučních událostí však vedly spíše zpět než k vstřícnému vyřešení problémů, a proto také nemohly dopadnout jinak než pádem tohoto muže, který brzdil pokrok.

Mohli bychom říci, že období Metternichovy největší slávy přinesly napoleonské války. Metternich byl mužem činu, který dokázal vyvést Evropu z krizové situace a udržet v ní po dobu svého působení klid bez válek. Nebyl však vhodnou osobou pro mírové období, které jeho zásluhou následovalo, jelikož tuto dobu nevystihl správně a nechtěl jí

umožnit růst. To se mu stalo osudným, a musel proto zákonitě odejít ze scény. Přesto Klemens Metternich zůstává jedním z největších evropských státníků a diplomatů.

5. Sňatky Klemense Metternicha

5.1 Aspekty uzavírání sňatků v první polovině 19. století

Pokud se zamyslíme nad důvody uzavírání sňatků na konci 18. a v první polovině 19. století, dojdeme k několika závěrům. Můžeme samozřejmě vidět mnoho rozdílů mezi motivy šlechty a prostých lidí, ale když se na tento problém podíváme podrobněji, zjistíme, že důvody pro uzavírání sňatků, dokonce i kritéria pro volení partnera byly napříč spektrem společnosti podobné. Ve všech vrstvách stálo na prvním místě společenské zařazení obou partnerů, jejich majetkové poměry, postavení jedince a jeho rodiny, věk, zdraví, a teprve na posledních místech osobní povaha dotyčného vyvoleného nebo vyvolené. Samozřejmě čím vyš po společenském žebříčku, tím pevněji tato pravidla platila. V nejnižších společenských vrstvách docházelo ke značnému uvolnění – často se dokonce stávalo, že lidé z velkých předměstí spolu sice žili, ale nebyli ani oficiálně oddáni. Této společenské skupině se dále věnovat nebudeme. Podívejme se, jaké byly obecné aspekty uzavírání sňatků²⁵⁸:

1. Rodinný stav

Hrálo roli, jestli byl nastávající ženich dosud svobodný a nevěsta panna, zda šlo o vdovce či vdovu, nebo dokonce o osobu rozvedenou. To byl jeden z důvodů, proč Klemens Metternich odmítl vytrvalou snahu kněžny Zaháňské o sňatek s ním – kněžna byla dvakrát rozvedená, což by jeho společenskou prestiží silně otrásl.

2. Věk oddávaných

Obecně platí představa, že v minulosti uzavírali sňatky lidé velmi mladí – je to ovšem trend až posledního století. Nejširší společenské vrstvy (šlechtu vyjímaje) uzavíraly v 18. století sňatek zhruba mezi 25–29 lety v případě muže a ve 23–25 letech v případě ženy²⁵⁹.

²⁵⁸ Tato kritéria jsou z větší části čerpána z článku Fialová, Ludmila: Sňatečnost v České republice v letech 1870–1989 z pohledu demografie. In: *Oznamuje se láskám našim... Výstava o svatebních oděvech a svatbách*, Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice 2007, s. 13–22.

²⁵⁹ Fialová: Sňatečnost v České republice..., s. ; Fialová, Ludmila: Některé aspekty vývoje sňatečnosti v České republice v nové době z pohledu demografie. In: *“Oznamuje se láskám našim...”, aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí*. Sborník z konference konané 13. – 14. září 2007 ve Východočeském muzeu v Pardubicích, Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice 2007, s. 57–60;

V aristokratickém prostředí bylo běžné uzavírání sňatků nebo alespoň zasnoubení často ve velmi nízkém věku teprve propukající puberty, nebo dokonce ještě dříve. Tato sňatková politika měla často příčiny finančního a majetkového rázu či měla zajistit rodině oženěného či provdaného potomka vyšší společenské postavení. Běžně šly tyto důvody ruku v ruce, čímž byl sňatek výhodný pro obě rodiny, z nichž každá mohla nabídnout některou z uvedených či dalších podobných možností.

3. Sociální původ

Spojení dvou lidí stejné společenské úrovně bylo naprosto samozřejmou věcí. Výjimky vymykající se této skutečnosti spíše potvrzovaly pravidlo. V nižších společenských vrstvách šla tato zásada tak daleko, že bylo běžné vybírat pro dcery ženichy stejného povolání, jaké vykonával jejich otec. Ani ve vyšších kruzích nebyla mesaliance přípustná; člověk, který se jí dopustil, si vysloužil posměch široké společnosti. Stávalo se to však občas z již uvedených finančních důvodů a s postupem 19. století to bývalo stále častější.

4. Sňatková migrace a národnost manželů

Tento jev se projevuje více ve šlechtické společnosti, neboť sňatky mezi aristokraty byly často uzavírány napříč jednotlivými zeměmi, v řidších případech i napříč státy. Sňatek se obvykle slavil ve farnosti nevěsty, jelikož svatbu obvykle zařizovali nevěstini rodiče. Obvykle se pak novomanželka přestěhovala k manželovi, i když ani to nebylo pravidlem – dokladem je fakt, že se Klemens Metternich po sňatku s Eleonorou Kounicovou nastěhoval k nim, protože se Eleonořin otec Ernst nechtěl se svou milovanou dcerou rozloučit a Klemens nebyl v tak silném postavení, aby si mohl dovolit se tomuto přání postavit. S postupem doby také novomanželé stále častěji volili za svůj společný domov úplně nové místo.

5. Příbuzenský sňatek

Ač byla pokrevní příbuznost mezi manžely podle církevního práva zakázaná, ve šlechtickém prostředí bylo přesto běžné uzavírat sňatky s osobami v blízkém příbuzenském stupni – sestřenic a bratřanců, neteří a strýců atp. Na rodině Metternichových tento trend

Brabcová, Petra: Snoubenci podle věku a rodinného stavu v 18. století (na základě excerpce brněnských stavopetrských matrik). In: *Pocta Elišce Čáňové. Sborník k životnímu jubileu*. Státní ústřední archiv v Praze, Praha 2003, s. 16–24.

dokládá fakt, že syn Klemense Metternicha Richard pojal za svou choť svou nevlastní neteř, hraběnku Paulinu Sándorovou, Metternichovu vnučku²⁶⁰.

6. Sezonnost sňatečnosti

Velmi zajímavé je pozorování proměn chápání ročních dob, měsíců i dnů v týdnu jako šťastných nebo příhodných pro uzavření sňatku. Za nešťastnou dobu pro tento důležitý životní krok byl považován pátek, především pátek třináctého, neboť se věřilo, že v tento den byl ukřižován Ježíš Kristus. Nevhodný byl celý měsíc květen (známé přísloví praví „svatba v máji, nevěsta na máry“ nebo „v máji na máry“). Dobou sňatkům církevně zapovězenou byl advent a období půstu. Naopak za šťastný den pro uzavření manželství byla považována neděle jako první den v týdnu a dále úterý pro jeho symboliku spojenou s číslem tři – třetí den v týdnu, toto číslo symbolizovalo svatou trojici. Častým zvykem mezi venkovským obyvatelstvem bylo ženit se a vdávat po žních nebo o masopustu, kdy byla doba veselí a všeho byl dostatek²⁶¹.

Nyní se budeme zabývat tím, zda a v jaké míře se tyto aspekty shodují s příkladem Klemense Metternicha a jeho tří sňatků a jak se hodnoty těchto kritérií postupně proměňovaly.

5.2 Sňatky a manželství Klemense Metternicha

Jak již bylo řečeno, první dohody o sňatku Klemense Metternicha se neshodovaly s jeho prvním realizovaným sňatkem²⁶². Generál Carl Joseph kníže de Ligne²⁶³ si Klemense v jeho dvaceti letech vybral jako ženicha pro svou třetí dceru Euphémii²⁶⁴. Tento přední belgický šlechtic si byl vědom postavení Klemensova otce Franze Georga, který tou dobou působil v Bruselu jako člen obnovené vlády v Rakouském Nizozemí. Pro mladého

²⁶⁰ Viz dispenz papeže Pia IX. o nepříbuzenství mezi Richardem a Paulinou, Národní archiv, Rodinný archiv Metternichů – Starý archiv (RAM-A), 2040.

²⁶¹ Smetana, Vlastimil: *Svatby a manželství v čase minulém*. Obecní úřad v Martínkově, Martínkov 2004, s. 14, 45–46.

²⁶² Viz s. 42.

²⁶³ Carl Joseph kníže de Ligne (* 23. 5. 1735 – † 13. 12. 1814), c. k. polní maršálek a diplomat.

²⁶⁴ Viz poznámka 210.

Klemense a jeho rodinu by tento sňatek byl vítaným postupem ve společenském postavení, jelikož rodina de Ligne se řadila mezi nejvyšší belgickou šlechtu a vlastnila zde mnoho bohatých panství. Po ovládnutí Belgie francouzskými revolučními vojsky však nakonec ze sňatku sešlo, protože přestal být atraktivní pro obě strany. Rodina de Ligne ztratila své veškeré belgické majetky a postavení a Metternich starší musel i se synem uprchnout zpět do Koblenze. Na přání či osobní sympatie nyní už bývalých snoubenců nebyl brán ani v nejmenším zřetel. Klemens by se sňatkem býval souhlasil, i když v té době jeho srdce patřilo jiné – mladičké francouzské vévodkyni Marii Constanzi de Caumont-La Force. Považoval sňatek za čistě účelovou záležitost, jejímž prostřednictvím je nutno splnit nároky rodiny a zajistit si pohodlný život v dostatku a na dobré úrovni²⁶⁵. Potřeby vlastního srdce bylo možné realizovat jinde – to bylo běžnou, tiše tolerovanou dobovou praxí.

Krátce po tom, co sešlo z tohoto ve všech ohledech výhodného sňatku, přišli i Metternichové kvůli rozpínavosti revoluční Francie na podzim roku 1794 o svá panství na levém břehu Rýna. Otázka výhodného sňatku nejstaršího syna začala být proto palčivější než dřív, zvláště za skutečnosti, že o obsazování císařského diplomatického sboru rozhodoval svobodný pán von Thugut, který Metternichům nebyl nakloněn a odmítl mladého Klemense přijmout na jakýkoli diplomatický post.

Hraběnka Metternichová se proto chopila jiné strategie a začala Klemensovi ve Vídni hledat nevěstu. Volba padla na mladou kněžnu Eleonoru Kounicovou, vnučku rakouského státního kancléře Václava Antonína Kounice, který před nedávnem v únoru 1794 zemřel. Eleonora nebyla nijak výrazného zevnějšku – řekněme spíše průměrných půvabů, ale milého a elegantního vystupování. Byla inteligentní a organizačně i diplomaticky schopná, jak se později projevilo²⁶⁶. Navíc měla dobře rozvinutý smysl pro rodinu a domácnost, což Klemens později velmi ocenil. Klemens však všechny tyto vlastnosti nemohl ještě před svatbou dohlédnout. Nedá se proto hovořit o velkém milostném zanícení z jeho strany. Někteří historikové²⁶⁷ však Eleonoře upírají jakoukoli lásku jejího muže, i co se týče dní ještě předsvatebních, kdy si vyměnili mnoho milostných dopisů. V nich Klemens působí jako vášnivě zamilovaný muž, jeho dopisy jsou plné lásky

²⁶⁵ Jak tvrdí Bologne ve své knize *Svatby*, byl to naprosto běžný jev tehdejší společnosti. „Sňatek začíná být chápán jako smlouva, uvážlivý krok, který má zajistit dobré fungování občanské společnosti a zachování bohatství v jeho původním stavu.“ Bologne, Jean-Claude: *Svatby. Dějiny svatebních obřadů na Západě*. Volvox Globator, Praha 1997.

²⁶⁶ O diplomatických schopnostech Eleonory Kounicové viz s. 49–50.

²⁶⁷ Herre, Franz: *Metternich*. Themis, Praha 1996; Hoffmannová, Jaroslava: Metternichova svatba ve Slavkově roku 1795. In: *Vlastivědný věstník moravský* 48. 1996, č. 4, s. 404–408.

a toužebného očekávání sňatku. Není proto příliš pravděpodobné, že by se tyto pocity vůbec nezakládaly na pravdě, a že by se Klemens zcela účelově stylizoval do role zamilovaného nápadníka²⁶⁸.

Zato o Eleonoře můžeme s jistotou říci, že byla do svého nápadníka celým srdcem zamilovaná. Její láska k němu šla tak daleko, že si u otce vymohla povolení sňatku s Klemensem.

Klemens zde totiž neměl od začátku dveře dokořán otevřené. Rodina zchudlých přistěhovalců, jejíž otec a hlava rodiny nedokázal zabránit obsazení Belgie francouzskými vojsky, nebyla ani zdaleka výhodnou partií hodící se pro nevěstu z nejvyšších vídeňských kruhů. Navíc se o Eleonoru ucházel ještě jeden mladý muž – hrabě Johann Pálffy – nebo, stejně jako můžeme říct i v případě Klemense, spíše jeho rodina. Eleonora však k hraběti Pálffymu nechovala žádné city, naopak je všechny směřovala ke Klemensovi.

Na jaře 1795 zemřela matka Eleonory, kněžna Leopoldina Kounicová²⁶⁹. Klemens byl proto nucen přerušit snahy o získání ruky její dcery a nechat tuto záležitost prozatím otevřenou. Místo kněžny Leopoldiny do jisté míry převzala její sestra Eleonora Liechtensteinová, ve vídeňské společnosti přezdívána Karlin. Tato velmi inteligentní žena byla jednou z pěti kněžen, kterými se rád obklopoval císař Josef II.²⁷⁰, a do značné míry udávala ve vídeňské společnosti tón.

Nakonec se po dlouhém naléhání rodičů Metternichových na Karlin Liechtensteinovou, která byla přítelkyní hraběnky Metternichové, i za použití všech dalších dostupných prostředků, jako byly například dobře volené klepy v salonech, podařilo přesvědčit Ernsta Kounice, aby svolil ke sňatku své jediné dcery s Klemensem Metternichem. Nebýt však Eleonořina silného vlivu na otce, byly by tyto namlouvací snahy podstatně složitější.

V létě 1795 byl Klemens pozván Erstem Kounicem na rodinné letní sídlo ve Slavkově. Během tohoto jeho pobytu se Klemensovi podařilo na Ernsta Kounice dobře zapůsobit, načež bylo definitivně domluveno a potvrzeno Klemensovo oddání s kounicovskou dědičkou.

V září 1795 se proto na Slavkově mohla konat svatba. Byla to událost na vysoké úrovni a do detailu připravená. Nevěsta měla šaty podle nejnovější pařížské módy, které se

²⁶⁸ Corti, Egon Cäsar: *Metternich und die Frauen. Nach meist bisher unveröffentlichten Dokumenten*. Europa-Verlag, Zürich, 1. sv., 1948, s. 34–42, především s. 40.

²⁶⁹ Leopoldine kněžna von Kaunitz, roz. hraběnka von Öttingen-Spielberg († 28. 2. 1795).

²⁷⁰ Corti: cit. d., s. 17.

navzdory nepřátelství Rakouska s Francií podařilo opatřit. Obdivovat svatbu však mohli pouze slavkovští poddaní, kteří byli na svatební veselí přizváni. Sám pan kníže dokonce odvedl k oltáři šest párů svatebčanů z řad poddaných, které následně bohatě obdaroval²⁷¹.

Svatba samotná se odehrála pouze v rodinném kruhu. Jako první svatební host dorazila 21. září kněžna Karlin Liechtensteinová, která také zařizovala nevěstinu výbavu. Čtyři dny nato byli na zámku přijati rodiče Klemense Franz Georg a Maria Beatrix Metternichovi s dcerou Paulinou. Rodiče se snažili udělat na své budoucí příbuzenstvo co nejlepší dojem a zdůraznit, že se nacházejí na stejné společenské úrovni. Přesto, jak komentuje Herre²⁷², stěží dokázali zastřít pocit, jako by právě vyhráli v loterii. Jejich dcera Paulina se zalíbila přítomným spíše na druhý dojem, než že by okamžitě oslnivě zapůsobila. Dívka silnější postavy a ne tak pěkných rysů jako její bratr mohla tyto nedostatky vyvážit pouze příjemným vystupováním a milou povahou.

Jako další svatební hosté dorazili Karl Liechtenstein s chotí²⁷³ a osm dalších svědků. Na svatební smlouvě datované k 25. září 1795 stojí třináct podpisů podpořených pečetěmi²⁷⁴. Ze strany nevěsty se jedná o podpis jí samé (Eleonore Reichsgräfin v. Kaunitz Rietberg), dále jejího otce (Ernst Fürst zu Kaunitz Graf zu Rietberg) a svědků (G. Frhr von Starhemberg, F. zu Colloredo Mannsfeld, Franz Anton Khevenhüller, Karl Fürst zu Liechtenstein). Za stranu ženicha byl připojen podpis Klemense (Clemens Wenzeslaus Reichsgraf von Metternich Winneburg und Beilstein), jeho otec (Franz Georg Carl Reichsgraf von Metternich Winnebourg Beilstein) a svědkové (F. Orsini Fürst Rosenberg, Eugen Erwein Graf von Schönborn, Thadaeus Frhr. von Brissach, Wilhelm Graf von und zu Sickingen a Johann Graf v. Harrach).

Ve svatební den, v neděli²⁷⁵ 27. září 1795, byla nádherně oblečená, šperky ozdobená a štěstím zářící nevěsta otcem předvedena k oltáři, kde zámecký kaplan při obřadu pronesl působivou řeč. Následovala svatební hostina, při které byla po císařském vzoru prostřená tabule vyzdobena zlaceným servisem. Zaměstnancům zámku a statku bylo stejně jako panským sedlákům dovoleno při obědě přihlížet. Pro ně byla později připravena tabule

²⁷¹ Corti: cit. d., s. 44.

²⁷² Herre: cit. d., s. 35.

²⁷³ Karl Liechtenstein (* 1. 3. 1765 – † 24. 12. 1795), manželka Marianna Josepha hraběnka von Khevenhüller (* 19. 11. 1770 – † 10. 8. 1849).

²⁷⁴ Národní archiv, RAM Metternich, Acta Clementina, Ac bb č. 182 2004 – svatební smlouva Klemense Metternicha a Eleonory Kounicové.

²⁷⁵ Neděle byla považována za šťastný den pro vkočení do manželství. Corti: cit. d.

v zámeckém parku, po níž následoval selský bál. Šlechta se mezitím v ústraní bavila hrou loto. Večer byl pro ně a jejich sousedy z okolí přichystán v zámku slavnostní ples.

Následujícího dne společně všichni svatební hosté posnídali a zúčastnili se lovu bažantů. Potom se všichni hosté odebrali zpět do Vídně – kromě novomanželů a otce Ernsta, kteří zůstali na Slavkově²⁷⁶. Zde také mladí manželé strávili líbánky.

Potom, co se vídeňská nejvyšší společnost vrátila z letních sídel na zimu do Vídně, uvítala novomanžele Metternichovy ve svých salonech. Pro Klemense a jeho rodiče toto gesto mělo výjimečnou důležitost, jelikož se jim příbuzenstvím s rodinou Kounicovou konečně otevřely dveře i mezi tu nejzdrženlivější vídeňskou smetánku. Ta se musela smířit s novými členy nejvyšší aristokracie, nad kterými donedávna ohrnovala nos, a dámy se musely vyrovnat s tím, že si Eleonora nevybrala za muže právě jejich syna.

Metternich si tuto dobu několika prvních let po sňatku velmi užíval, protože se mu konečně dostalo naprosté finanční soběstačnosti. Na diplomatické služby zatím nemohl kvůli ministrovi Thugutovi pomyslet, věnoval se proto studiu přírodních věd, a především medicíny, nezanedbával však ani vídeňskou společnost. Žil s Lorel spolu s jejím otcem Ernstem buď v létě na slavkovském zámku, nebo v zimě v kounicovském vídeňském paláci. Lorelin otec měl totiž svou dceru tak v lásce, že odmítl nechat se od ní odloučit²⁷⁷.

Potom, co Thugut v roce 1797 ztratil rozhodující vliv, bylo Klemensovi umožněno účastnit se kongresu v Ratstattu jako otcův soukromý tajemník. Byla to pro něj cenná diplomatická zkušenost – během tohoto téměř rok a půl trvajících kongresu si osvojil práci diplomata a naučil se používat taktickou a taktizující mluvu těchto kruhů. Zároveň však šlo o první z četných dlouhodobých odloučení od jeho ženy.

Klemens trávil dny na kongresu v kanceláři, večery v salonech a na plesech. Svě ženě pak posílal dopisy plné stesku po domově a stížností na zdejší společnost, především na dámy, které prý nebyly ani ucházející²⁷⁸. Klemens svou ženu tak vehementně ujišťoval, jak se v Rastattu bez ní nudí a jak mu žádná zábava bez ní není dost dobrá, až se Eleonora rozhodla v červnu 1798 za ním na nějakou dobu přijet. Klemens se trochu vzpíral, protože mu bylo jasné, že zde jeho žena odhalí, že to, o čem jí v dopisech přesvědčoval, nebyla tak docela pravda – Klemens se rád pobavil s místními herečkami i s dalšími dámami kongresu a své vlastní ženě se po jejím příjezdu ani příliš nevěnoval, a to ani přesto, že mu během tohoto rozvleklého kongresu porodila dva potomky – dne 17. ledna 1797 dceru Marii

²⁷⁶ Corti: cit. d.

²⁷⁷ Aus Metternich's nachgelassenen Papieren, 1 sv., Wien 1880, s. 24.

²⁷⁸ Herre: cit. d., s. 40–41.

Leopoldinu a dne 21. února 1798 syna Franze Karla, který ale po necelých dvou letech života tento svět zase opustil. Další syn Klemens, narozený krátce po skončení rastattského kongresu dne 10. června 1799, zemřel pět dní po porodu.

V tomto duchu se neslo celé jejich manželství. V době Klemensova působení jako vyslance a velvyslance u evropských dvorů se Eleonora obvykle stěhovala s ním. Avšak poté, co se Klemens stal ministrem zahraničí, trávil dlouhé měsíce v zahraničí kvůli svým diplomatickým povinnostem a jeho žena s některými staršími dětmi se za ním vydávala jen zřídka, pokud se měl Klemensův pobyt protáhnout na několik měsíců. V těch časech, kdy se svou ženou udržoval kontakt pouze písemný (tato období trvala často i víc než rok), však Klemens netrpěl osamělostí – vyhledával společnost krásných dam dvorů, na kterých se právě nacházel²⁷⁹.

Tak se stalo, že se mu v roce 1810 narodila nemanželská dcera Klementina. S její matkou Kateřinou Pavlovnou Bagrationovou se Klemens seznámil při svém působení na drážďanském dvoře. Byla to jeho první velká láska od doby, kdy se oženil s Eleonorou. Další románek prožil v Paříži s Karolinou Muratovou, sestrou Napoleona a budoucí neapolskou královnou. V jeho ložnici se však vystřídalo daleko více urozených dam i krásných hereček – z nich za povšimnutí stojí např. pařížská primadona George nebo Laura Junotová, manželka generála Junota²⁸⁰. Klemens byl na poli lásky pravým mužem své doby – romantikem, který „měl strašně rád tajné schůzky v pronajatých kočárech nebo v strašidelných jeskyních a rád šplhal v měsíčním svitu do oken a z oken, otevřených pro něj v prvním patře. Patřil ke generaci prostoupené středověkým duchem, které Jane Austenová věnovala v letech 1798–99 dílo Northangerské opatství (*Northanger Abbey*)“²⁸¹.

Jedním z největších Klemensových citových vzplanutí však byl poměr s vévodkyní Kateřinou Vilemínou Zaháňskou²⁸². Tento vztah ho stál velké množství energie – jednak co se týče citových projevů, jejichž doklady najdeme v jeho dopisech²⁸³, jednak i starostí – když postupně vycházelo najevo, že pro Vilemínu není tím jediným, a někdy dokonce ani tím favorizovaným mužem. Utápěl proto svůj žal obvykle v horečné pracovitosti.

²⁷⁹ Tato práce si neklade za cíl informovat o všech milostných dobrodružstvích Klemense Metternicha. Stručně se věnuje pouze nejdelším nebo nejzajímavějším Metternichovým mimomanželským vztahům, aby tím nastínila jeho celkový vztah k ženám a zvláště k jeho manželkám.

²⁸⁰ Viz s. 48.

²⁸¹ Johnson, Paul: *Zrození moderní doby. Devatenácté století*. Academia, Praha 1998, s. 81.

²⁸² Viz s. 50, 54–55.

²⁸³ Ed. Ullrichová, Maria: *Bon jour, mon Amie. Milostné dopisy knížete Metternicha a kněžny Zaháňské*. Bonus A, Brno 1999.

Klemens za svůj život prožil ještě jeden výjimečně pevný a dlouhodobý vztah – jednalo se o poměr s ruskou hraběnkou Dorotheou Lievenovou, který se však po většinu svého trvání realizoval pouze prostřednictvím dopisů; příležitostí k setkání měli Klemens s Dorotheou pouze několik²⁸⁴.

Eleonora Klemensovy avantýry a někdy i skandály²⁸⁵ mlčky trpěla. Byla pravou manželkou dbající na klid a spokojenost své rodiny, prototypem ženy nastupujícího *biedermeieru*. Byla to také patrně její Klemensem nejoceňovanější vlastnost. Celý svůj život strávila v klidu a věnovala jej svým dětem a správě rodového majetku. Během více než třicetiletého manželství s Klemensem mu Eleonora porodila dohromady osm dětí²⁸⁶, z nichž se dospělosti dožilo pět potomků – v době Eleonořiny smrti však už byli naživu pouze čtyři²⁸⁷.

Když Eleonora 19. března 1825 v Paříži zemřela, nebyl Klemens touto ztrátou tak zasažen, jak by bylo možné předpokládat. Tuto skutečnost dokládá například fakt, že se dostavil za manželkou do Paříže pouhých pět dní před její smrtí²⁸⁸. Přesto mu smrt jeho ženy nebyla lhostejná. Ztratil v ní životní družku, na kterou se mohl vždy spolehnout jak v ohledech rodinných, tak politických a která mu poskytovala klidné rodinné zázemí.

To byla věc, kterou Klemens nyní kromě samoty pocíťoval nejpálčivěji – ztrátu příjemného, útulného domova, kde by na něj čekala milující žena. Začal se proto již v roce 1827 poohlížet po další dámě, ze které by učinil svou choť.

Výběr nebyl jednoduchý, jelikož všechny přední vídeňské rodiny mu předváděly své dcery a doufaly, že si právě tu jejich zvolí za příští manželku. Velmi aktivní byla v tomto ohledu například hraběnka Molly Zichy-Ferrarisová²⁸⁹. Mezi ní a Klemensem

²⁸⁴ Poprvé se setkali roku 1814 v Londýně, jejich poměr však začal až roku 1818 na kongresu v Cáchách. Jejich další setkání proběhla roku 1821 v Hannoveru a 1822 na kongresu ve Veroně. Později, dávno po ukončení vztahu, pobývali v roce 1848 společně v Londýně. Herre: cit. d., s. 226, 312.

²⁸⁵ O jeden skandál se například v roce 1809 postarala francouzská tajná policie, když odhalila a v tisku uveřejnila dva milostné dopisy kněžny Bagrationové adresované Klemensovi, ve kterých mu vášnivě vyznává lásku a zrazuje ho od poměru s ještě další ženou (vévodkyní Jeanne Accerenzou). Herre: cit. d., s. 86.

²⁸⁶ Viz s. 35.

²⁸⁷ Hlavačka hovoří pouze o třech a vynechává Marii Antonii, která zemřela až v roce 1829, tedy čtyři roky po smrti své matky. Hlavačka, Milan: O rodinném štěstí velkého kancléře. Metternich a ženy. In: *Tajemství slavných. Podivuhodné příběhy světových dějin II*. Akropolis, Praha 2001, s. 119.

²⁸⁸ Herre: cit. d., s. 266.

²⁸⁹ Maria Wilhelmina hraběnka Ferraris (* 3. 9. 1780 – † 25. 1. 1866), manžel Ferenc Zichy di Vasanykeö (* 25. 6. 1777 – † 6. 10. 1839), generál kavalérie.

panovalo již mnoho let přátelství a ona teď doufala, že by mu mohla za ženu dát svou dceru Melanii.

Klemens se však navzdory všem očekáváním rozhodl pro dceru nevýznamného diplomata Christopa Ambrose Leykama²⁹⁰. Byla to pohledná jednadvacetiletá Italka s černýma očima, která Klemensovi učarovala svými půvaby. Byla velmi milá a příjemná, uměla se vybraně chovat a ke svému nastávajícímu muži, o třiatřicet let staršímu Klemensovi, s úctou vzhlížela.

Svatba se konala dne 5. listopadu 1827 v císařském letohrádku Hetzendorfu. Počasí jim neprálo. Tohoto roku se zima dostavila opravdu brzy – cesty byly zaváty sněhem a v zámecké kapli protahoval ledový vítr. Oddávající kněz vedl podivnou svatební řeč, jelikož nebyl zcela smířen s tak výrazným věkovým rozdílem snoubenců²⁹¹. Nálada v kapli byla poněkud rozporuplná a nezlepšila se příliš ani při svatební hostině, která po obřadu následovala. Svatební hosty, které tvořili pouze členové nejužší rodiny ženicha a nevěsty, totiž vyrušil císařský adjutant, který přinesl neblahou zprávu, že anglo-francouzsko-ruská flotila porazila turecké loďstvo u Navarina. Tím byl přiveden vniveč i Metternichův plán na podporu Turecka proti řeckým povstalcům v duchu Svaté aliance²⁹².

Metternichovo nové manželství bylo trnem v oku celé vídeňské smetánce. Jak dříve spatra pohlíželi na Klemense, který se oženil s kounicovskou dědičkou, tak se teď nemohli smířit s tím, že Antonie by se měla provdat za státního kancléře. Jediný, kdo měl pro Metternicha pochopení, byl císař František I., sám již počtvrté ženatý. Rozhodl se proto vyjít vstříc přání srdce svého kancléře a povýšit svobodnou paní von Leykam na hraběnku von Beilstein²⁹³. Zabránil tím mesalianci, ze které ho evropská aristokracie přesto obviňovala. Jako příklad uveďme zhrzenou lásku Dorothey Lievenové, která se po tomto Klemensově druhém sňatku rozhodla ukončit jejich osmiletou korespondenci a snažila se Metternicha zesměšnit rýmovačkou „Le chevalier de la Sainte-Alliance finit par une mésalliance“²⁹⁴.

Metternich však s těmito reakcemi počítal a zcela je ignoroval. Užíval si svého nového biedermeierovského štěstí, plného lásky a pohody s krásnou mladou ženou po boku.

²⁹⁰ Christoph Ambros svobodný pán von Leykam († 1830), nižší diplomat v císařských službách, manželka Antonia Pedrella, palermská operní pěvkyně.

²⁹¹ Corti, Egon Cäsar: *Metternich und die Frauen. Nach meist bisher unveröffentlichten Dokumenten*. Europa-Verlag, Zürich, 2. sv., 1949, s. 290–291.

²⁹² Hlavačka: cit. d., s. 122.

²⁹³ Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Adelsakt, HA Beilstein 1827.

²⁹⁴ „Rytíř Svaté aliance skončil v mesalianci.“ Hlavačka: cit. d., s. 121; Herre: cit. d. s. 267.

Antonia mu dokonce připravila k jeho padesátým pátým narozeninám skutečně oslnivé překvapení – na oslavu do jejich vily na Rennwegu přišel státnímu kancléři zahrát maestro Niccolò Paganini²⁹⁵ – bylo to poprvé, co s houslemi v ruce sestoupil z koncertního pódia²⁹⁶.

Toto rodinné štěstí však netrvalo dlouho. Dne 7. ledna 1829 se Antonii narodil k Metternichově radosti a pýše zdravý syn Richard. Vše zpočátku bylo v pořádku, ovšem v době, kdy ještě nebyly známy výdobytky moderní medicíny, byla chybou lékaře do těla Antonie zanesena infekce a čerstvá matka Antonia zemřela již deset dní po porodu na horečku omladnic.

Šokovaný Metternich byl zdrcen. Ještě téhož večera napsal svému synovi Viktorovi „Postihla mě nejděsivější katastrofa. Teď jsem zase sám na světě!“ Hraběnce Molly Zichy-Ferrarisové směřoval tato slova: „Nic mi nechybělo a teď jsem ztratil vše po zbytek mých dnů.“²⁹⁷ Zanedlouho po této tragické události, 30. listopadu 1829, zemřel i Klemensův jediný přeživší syn z prvního manželství, Viktor, na tuberkulózu zděděnou po matce, se kterou již dlouho bojoval.

Zlomený Metternich utápěl svůj žal v práci. Věnoval jí celé dny i část nocí, nedařilo se mu však v sobě zdolat pocit neutuchající prázdnoty. Rozptylovala ho jen zahraniční politika, jelikož situace v některých zemích začínala opět nabývat obrysů revoluce²⁹⁸.

Klemens však nebyl schopný snášet tíhu samoty příliš dlouho, a proto se již v roce 1830 začal znovu rozhlížet po dcerách vídeňských aristokratů. Pomýšlel například na kněžnu Melanii „Mimi“ Liechtensteinovou²⁹⁹, nakonec se však rozhodl pro hraběnku Melanii Zichy-Ferrarisovou.

Její matka, hraběnka Molly, mohla mít konečně radost – podařilo se jí to, o co marně usilovala před pouhými čtyřmi lety: provdat svou dceru za Klemense Metternicha.

Melanie byla ohnivá šestadvacetiletá Maďarka s uhrančivým pohledem. Byla přesným opakem jemné, něžné a mlčenlivé Antonie – temperamentní tmavovlasá a tmavooká hraběnka s nabroušeným jazykem, která později svou prostořekostí Klemensovi způsobila nejedno společenské faux-pas.

Drobné nedostatky teď ale okouzlený Klemens neviděl a těšil se na nadcházející svatbu. Vídeňská společnost měla opět o čem mluvit a znovu se opakoval stejný scénář

²⁹⁵ Niccolò Paganini (* 27. 10. 1782 – † 27. 5. 1840), světově proslulý houslista a hudební skladatel.

²⁹⁶ Hlavačka: cit. d.

²⁹⁷ Corti: cit. d., s. 296.

²⁹⁸ Herre: cit. d., s. 268–270.

²⁹⁹ Corti: cit. d., s. 308.

jako před čtyřmi lety. Metternichova nastávající sice tentokrát pocházela ze staré uherské šlechty, tato rodina však byla silně zadlužená, jelikož si trvale žila nad poměry³⁰⁰. Navíc byla Melanie dosud zasnoubena s Klemensem Hügelem³⁰¹, který zrušení zasnub a plánovaný sňatek Melanie se státním kancléřem nesl velice těžce.

Svatba se konala ve Vídni v neděli 30. ledna 1831 u papežského nuncia. Byla to velmi důstojná událost, možná však až příliš strojená a okázalá – ale ne natolik dojemná, aby někdo z přítomných uronil alespoň jednu slzu³⁰². Nevěsta, označovaná za „nejhezčí děvče Vídně“³⁰³, byla oblečena do nádherných šatů posázených diamanty a ozdobena diamantovými šperky, které jí ráno ve svatební den věnoval Klemens. Obřadu se zúčastnila celá široká rodina obou snoubenců, dohromady asi devadesát osob. Tento den však zkalila informace, že v Polsku proběhlo povstání, které svrhlo Romanovce z trůnu³⁰⁴. Odpoledne novomanželé přijímali v domě nevěsty gratulanty a navečer se odebrali do Klemensovy vily na Rennwegu³⁰⁵.

Melanie se v této krásné a prostorné vile rychle zabydlela. Vyhovovala jí pozice ženy rakouského státního kancléře a to, že musela plnit reprezentační roli – vést manželovi salon a doprovázet ho do opery a na diplomatické obědy. Brzy jí však tento úděl přestal stačit a rozhodla se pomáhat svému muži i v rovině pracovní. Trávila s ním hodiny v kanceláři, kde se živě zajímala o politické dění a snažila se svému muži být v práci nápomocná. Například mu předčítala dlouhé depeše, čímž se snažila chránit zrak svého stárnoucího osmapadesátiletého manžela³⁰⁶. Gentz a další Metternichovi spolupracovníci však neradi viděli, že se Metternichova žena takto živě zapojuje do dění ve státním kancléřství. Klemens to ale přijímal s uspokojením, protože vědomí, jak moc na něm jeho ženě záleží, pro něj mnoho znamenalo. Jeho diplomatické kroky však nová kněžna Metternichová občas i komplikovala svým výbušným temperamentem a nerozvážnou prostořekostí. Vznikaly z toho proto občas nenadálé diplomatické obtíže, které musel Metternich svým uměním jednání s lidmi opět zahlazovat³⁰⁷.

³⁰⁰ Herre: cit. d. s. 277.

³⁰¹ Clemens Wenzel svobodný pán von Hügel (* 1792 – † 3. 7. 1849), diplomat a spisovatel.

³⁰² Hlavačka: cit. d., s. 125; Corti: cit. d., s. 317.

³⁰³ Corti: cit. d., s. 316.

³⁰⁴ Corti: cit. d.; Hlavačka, cit. d., s. 123.

³⁰⁵ *Aus Metternich's nachgelassenen Papieren*, 4. sv., 2. část, Wien 1881, s. 89.

³⁰⁶ Hlavačka: cit. d.

³⁰⁷ Hlavačka: cit. d., s. 126.

Můžeme říci, že sedmnáctileté období Klemensova života s jeho třetí ženou bylo mimořádně šťastné. Porodila mu pět dětí, z nichž tři se dožily dospělosti³⁰⁸. Vše se změnilo v březnu 1848, kdy Metternich musel složit funkci státního kancléře a uprchnout do exilu. Jeho v té době třiačtyřicetiletá žena Melanie ho věrně následovala do Londýna i na další místa jejich vynuceného pobytu, než se s ním mohla vrátit zpět do Vídně. Zemřela 3. března 1854 po životě, který věnovala svému muži a ve kterém s ním sdílela zlaté časy na přední pozici v rakouském mocnářství i roky vyhnanství a následně života v ústraní. Klemens se po její smrti už nikdy neoženil – bylo mu také v době jejího skonu jednaosmdesát let. Sám zemřel pět let nato ve Vídni ve věku osmdesáti šesti let.

5.3 Rozbor sňatků Klemense Metternicha podle obecných aspektů uzavírání sňatků

5.3.1 První sňatek s Eleonorou von Kounic-Rietberg

První Metternichův sňatek se konal v době, kdy Klemens čerstvě ukončil studia a jeho kariéra ještě ani nezačala. Navíc se nacházel v situaci, kdy přišel o většinu majetků a žil ve městě, kde mu nebyli příliš přátelsky nakloněni.

1. Rodinný stav a věk oddávaných

Metternichův první sňatek se odehrál v době, kdy bylo Klemensovi dvacet dva let. Jak sám ve svých pamětech tvrdí³⁰⁹, nikdy sám neplánoval, že by se ženil tak mlád. Tento sňatek byl však natolik výhodný, že se Metternich podvolil vůli rodičů a do manželství vstoupil. Klemensova choť Eleonora byla vybrána přiměřeně jeho věku – byla o pouhé dva roky mladší, což bylo považováno za ideální věkový rozdíl mezi manželi. Větší věkový odstup však také nebyl výjimkou. Byl to běžný věk pro vstup do manželství. Oba partneři byli před tímto sňatkem svobodní, což bylo obvyklé u osob takto mladých.

2. Sociální původ

Můžeme říci, že tento sňatek byl společensky vyrovnaný – oba tyto rody, knížecí i hraběcí, měly dlouhý rodokmen. Šlo tedy o společensky naprosto přiměřenou partii z obou stran.

³⁰⁸ Viz s. 35.

³⁰⁹ *Aus Metternich's nachgelassenen Papieren*, 1 sv., Wien 1880, s. 23.

Rozdíl nebyl ani ve starobylosti a úctyhodnosti obou rodů. Jediným prvkem nevyrovnanosti tohoto chystaného manželství byla otázka finančního zabezpečení oddáváných. Takové sňatky, kdy jedna strana poskytovala výrazné polepšení straně druhé, nebyly výjimkou – obvykle ji vyvažovaly jiné přednosti, které mohla nabídnout druhá strana. V tomto případě šlo o lásku mladého Klemense, po které Eleonora nesmírně toužila.

3. Sňatková migrace a národnost manželů

Víme, že Klemens Metternich byl příslušníkem porýnské šlechty, který před francouzskou armádou uprchl do Vídně. Vzal si proto zdejší dívku, která mu mohla zajistit neoddiskutovatelnou příslušnost do místní společnosti. Jednalo se tedy o tah naprosto promyšlený a záměrný.

To, že každý z manželů pocházel z jiné země, byť obě náležely do Svaté říše římské, nečinilo kvůli absenci jazykové bariéry a stejného kulturního zázemí žádný problém.

Samotný akt vstupu do manželství byl uskutečněn na Slavkově, letním sídle nevěsty, což vyplývalo jednak z materiální situace obou rodin a jednak z faktu, že v tuto roční dobu obvykle rodiny tohoto postavení trávily právě na letních sídlech.

4. Příbuzenství manželů

Vzhledem k předchozímu bodu byla příbuznost budoucích manželů naprosto vyloučená. To samé platí i pro Metternichovy další sňatky, není proto již nutné na tento bod příště upozorňovat.

5. Sezonnost sňatečnosti

Sňatek Klemense a Eleonory uskutečněný v neděli 27. září 1795 přímo vycházel z daných okolností – poté, co v únoru 1795 zemřela nevěstina matka, byly již probíhající námluvy přerušeny a pokračovaly až o několik měsíců později po uplynutí doby smutku. Sňatek uskutečněný v srpnu 1795 byl přirozeným vyvrcholením událostí směřujícím k tomuto bodu. Nebyl proto plánován s ohledem na roční dobu či měsíc, byl mu však přizpůsoben výběr dne v týdnu – neděle byla považována za šťastný den příhodný pro vstup do manželství.

6. Důvody vstupu do manželství

Metternichův první sňatek byl z jeho strany podmíněn důvody zcela prozaickými – snaha zajistit si vyšší společenské postavení, diplomatickou kariéru a v neposlední řadě co

nejlepší finanční zázemí. Nejednalo se o krok z Klemensovy vlastní vůle, nevěstu mu na základě těchto kritérií vybrali rodiče a on se pouze podvolil jejich přání, které uznal za rozumné a zcela namístě. Nemůžeme však z těchto důvodů vyloučit i náklonnost či lásku k jeho nastávající ženě.

Trochu jiná situace panovala na straně jeho budoucí manželky Eleonory, která se vdávala jediné z upřímné lásky k němu. Její motivy ke sňatku byly naprosto romantické – jako jediná dědička rozsáhlého kounicovského dominia si mohla takový luxus dovolit. Motivů jako snaha zajistit dědice jistě také hrály ve vstupu do manželství svou roli, ale určitě ne prvořadě důležitosti.

5.3.2 Druhý sňatek s Antonii von Leykam

Druhá Metternichova svatba se odehrála v roce 1827, v době, kdy byl Klemens po císaři nejmocnějším mužem Rakouska a tomu odpovídaly i jeho příjmy. Byl tedy nyní v situaci, kdy se dámy z vídeňské společnosti o překot snažily, aby si za manželku vybral právě jejich dceru. Oproti situaci, v jaké vstupoval do prvního sňatku, byl toto opravdu citelný rozdíl. Před třiceti lety totiž nebyl vítán ve všech vídeňských salonech a o ruku mladých dam z vysoké aristokracie by se musel vytrvale ucházet jen s nejistou nadějí na úspěch.

1. Rodinný stav a věk oddávaných

Metternich uzavíral svůj druhý sňatek v době, kdy byl již rok a půl vdovcem. Bylo mu čtyřiapadesát let, byl tedy na vrcholu sil. Za ženu si zvolil jedenadvacetiletou Antonii von Leykam, jejíž bezúhonnost a neposkvrněnost v této oblasti byla samozřejmostí. Byla o třicet tři let mladší, což ve společnosti vzbudilo velký rozruch. Tento věkový rozdíl však nebyl nepochopitelný ani ojedinělý.

2. Sociální původ

Jak již bylo řečeno, Mettenich stál v této době na pomyslné špici hierarchie rakouské šlechty. Jeho možnost volby přesto nebyla neomezená – nemohl se dopustit mesaliance. Přesto byl jeho sňatek s Antonii von Leykam na samé hranici únosnosti. Antonia svobodná paní von Leykam sice byla povýšena do hraběcího stavu, čímž se z ní stala Antonia hraběnka von Beilstein, ale na všech evropských dvorech bylo známo, že se tak stalo krátce před Metternichovým sňatkem a naprosto účelově. Jednalo se tedy pouze o rovnost

stavovskou, nikoli rodovou. Metternich pocházel ze staré německé šlechty, kdežto titul svobodného pána von Leykam byl v rodině udělen až Antoniině otci. Antoniina matka Antonia byla dokonce pouhou operní pěvkyní.

3. Sňatková migrace a národnost manželů

Jak již bylo řečeno, Metternich pocházel z porýnského města Koblenze, žil však ve Vídni již přes třicet let. Antonia také v době před sňatkem žila ve Vídni – i když její původ nepostrádá několik otazníků. Antoniina matka byla Italka pocházející z Palerma, původ jejího otce však dostupná literatura ani dochované prameny nezmiňují. Dalším otazníkem zůstává místo narození a dětství Antonie. Není jasné, jestli otec Christoph Ambros Leykam přišel do Vídně v době začátku své kariéry, či již dříve, anebo až déle, po narození dcery. Antonia však jistě byla alespoň poloviční Italka.

Pro místo svatby byl zvolen císařský letohrádek Hetzendorf, který císař k tomuto účelu Metternichovi propůjčil. Nejednalo se tedy o místo spojené ani se ženichem, ani s nevěstou.

4. Sezonnost sňatečnosti

Klemensův druhý sňatek se konal v pondělí 5. listopadu 1827. Toto datum bylo opět zvoleno z prozaických důvodů, stejně jako tomu bylo i u prvního sňatku. V tomto případě se však ještě méně dbalo na symboliku a více na praktičnost a účelnost, ve stejném duchu, jako byl zorganizován celý sňatek.

5. Důvody vstupu do manželství

Motivy Metternichova druhého sňatku se od toho prvního poměrně lišily. Tentokrát byl Metternich v pozici, kdy si mohl nevěstu vybírat podle vlastního uvážení a nemusel se ohlížet ani na majetkové poměry, ani tolik na postavení své vyvolené a její rodiny. Jako argument pro sňatek odpadá i snaha zajistit dědice a pokračovatele rodu, jelikož Klemens měl z prvního sňatku syna Viktora, nadějného diplomata. To, že za dva roky po tomto sňatku Viktor zemře, aniž by zanechal nějaké potomky, Klemens samozřejmě nemohl tušit. Z tohoto druhého sňatku tedy nakonec dědic metternichovského panství vzešel, i když to určitě nebylo příčinou sňatku.

Zbývají tedy motivy ryze osobního charakteru. Klemens se ženil proto, že mu chyběla milující žena, která by pro něj opatrovala společný domov. Klemensova sestřenice

Flore von Wrba³¹⁰, která zastávala v jeho rezidenci roli hospodyně, se samozřejmě této skutečnosti bránila, ale manželku Klemensovi nahradit nemohla.

Druhým argumentem Klemensova sňatku byl další zcela osobní záměr – Klemens toužil po mladé krásné ženě, která by ho nejen milovala, ale zároveň i obdivovala a vzhlížela k němu. To byl také důvod, proč si za svou nastávající choť zvolil právě Antonii, která později také všechna Klemensova očekávání vrchovatě naplnila.

Antoniiným hlavním důvodem pro vstup do manželství s Klemensem Metternichem bylo pochopitelně jeho vysoké postavení v říši včetně jeho utěšené finanční situace. Zda byla Antonia k tomuto kroku motivována i upřímnými city, které ke Klemensovi chovala, nebo jestli se u ní rozvinuly až po svatbě, zůstává nezodpovězeno – můžeme však předpokládat, že ke svému nastávajícímu muži jistě chovala velký obdiv.

5.3.3 Třetí sňatek s Melanií von Zichy-Ferraris

Třetí Metternichův sňatek se v motivech v podstatě shoduje se sňatkem předchozím – celkově s ním měl daleko více společného než se sňatkem prvním. Klemens stál na čelní pozici v rakouském státě, mohl si tedy i při třetí ženitbě zvolit manželku podle vlastního uvážení. Nebránila mu v tom ani otázka majetku, ani postavení jeho či jeho nastávající choti.

Zdá se, jako by chtěl dokonce mezi těmito svými dvěma manželstvími utvořit pevnější pouto a stvrdit tak návaznost obou těchto svých životních etap. Krátce před svatbou věnoval své třetí ženě Melanii nádherný onyxový náramek, který předtím nosila i jeho druhá žena Antonie. Přál si, aby vždy patřil paní domu i po příští generace a stal se symbolem jejího postavení³¹¹.

1. Rodinný stav a věk oddávaných

V době, kdy Klemens uzavíral svůj třetí sňatek, byl již podruhé vdovcem. Bylo mu osmapadesát let, Melanii, která vstupovala do svého prvního (a jediného) manželského svazku, pětadvacet let. Věkový rozdíl mezi manželky byl opět třiatřicet let, stejně jako v případě předchozího sňatku.

³¹⁰ Flore hraběnka von Kageneck (* 1779 – † 1857), manžel Eugen hrabě von Wrba (* 25. 9. 1766 – † 4. 2. 1841).

³¹¹ Corti: cit. d. s. 314–315.

2. Sociální původ

Tento sňatek byl co do společenského postavení naprosto vyrovnaným. Melanie pocházela ze staré uherské šlechty, stejně jako Klemens ze starobylého německého rodu. Markantní rozdíl byl však ve finanční situaci obou budoucích manželů. Klemens se postupem let dopracoval k majetku hodnému jeho postavení, kdežto rodina Melanie byla silně zadlužená. Klemens Zichyům dokonce jednou pomohl předejít mezinárodnímu skandálu, jenž visel nad rodinou kvůli nesplacené sumě několika desítek tisíc zlatých rublů, které na nich vymáhal ruský car Mikuláš I. Po Metternichově sňatku s Melanií car všechny důkazy o tomto odvráceném skandálu velkoryse zlikvidoval³¹². Rodina Zichyů se tedy mohla jen těšit z této nastalé situace, kdy mezi nimi a Metternichem mělo vzniknout pokrevní pouto, které by mohlo Klemensovu velkorysost ještě zvýšit.

3. Sňatková migrace a národnost manželů

Metternichova třetí vyvolená byla maďarského původu, ovšem z rodiny trvale usazené ve Vídni. Vzhledem k tomu, že celá tehdejší urozená vídeňská společnost mluvila francouzsky, případně v soukromí německy, nehrála otázka národnosti ve výběru manželky u Klemense žádnou roli. Stejně jako u všech předchozích sňatků si Klemens vybíral nevěstu z okruhu vídeňské šlechty, ovšem otázku národnosti i národa obecně považoval za téměř neexistující – nezabýval se proto příliš ani tímto aspektem výběru manželky.

Samotná svatba se odehrála v domě papežského nuncia ve Vídni – v místě dostatečně prestižním, aby zdůraznilo význam celé této události. Co do reprezentace byl na tento sňatek kladen daleko větší důraz, který se projevil nejen v osobě oddávajícího a v místě svatby, ale i v přípravě na ni a v počtu pozvaných hostů. Byla to jediná Klemensova svatba, která se odehrála přímo ve Vídni, tedy ve středu dění.

4. Sezonnost sňatečnosti

Metternichova třetí svatba se uskutečnila v neděli 30. ledna 1831. Byla daleko okázalejší a bohatší, co se týče příprav i počtu hostů, než sňatek předchozí, proto bylo více dbáno i na symbolickou stránku sňatku. Neděle jako den přinášející novomanželům štěstí byla proto zvolena zcela záměrně. Měsíc i roční doba však opět podléhaly praktickým potřebám a situaci, ze které sňatek vyplynul.

³¹² Hlavačka: cit. d., s. 123.

5. Důvody vstupu do manželství

Pokud se druhý a třetí sňatek Klemense Metternicha v něčem navzájem podobají, je to především, i když ne výlučně, způsobeno podobnými motivy vedoucími ke sňatku. Roli v tom jistě hrál fakt, že oba sňatky následovaly krátce po sobě, tzn. pouhé čtyři roky po sobě. Metternichovo postavení se totiž mezitím nezměnilo a jeho přání a představy rodinného života také ne.

Rozdíl však panoval v motivech nevěsty, i když také jen do určité míry. Melanie samozřejmě dala přednost státnímu kancléři Metternichovi před třeba i pohledným a šarmantním Klemensem Hügelem – kvůli postavení i z majetkových a finančních důvodů.

Svou roli však hrál i fakt, že Metternich byl dobrodincem rodiny od té doby, co od ní odvrátil hrozící skandál, a představa definitivního odstranění této hrozby v případě Melaniina sňatku s Metternichem byla jistě nadmíru lákavá. Proto se Melaniina matka Molly neobyčejně aktivně snažila prosadit sňatek své dcery s Metternichem již při předchozí příležitosti při Klemensově výběru druhé manželky.

Závěr

Cíl práce se pohybuje ve dvou rovinách: jednak zpracování základního přehledu historie dvou rodů Metternichů a otázky jejich případných vzájemných vztahů a jednak nastínění života a charakteristika osobnosti kancléře Metternicha se zřetelem k jeho sňatkům.

Otázka historie obou rodů Metternichů dosud není plně uzavřena, jelikož nedostatek pramenů i literatury ji zkoumající je na první pohled patrný. Přesto bylo mým záměrem shrnout dosavadní bádání, osvětlit různé teorie nahlízející na počátky rodu Metternichů s mušlemi v erbu a nastínit případnou cestu osvětlující tuto nejednoduchou problematiku.

Druhým cílem této práce bylo shrnout životopis Klemense Metternicha, ve kterém by se prolínal profesní život tohoto státníka, nabitý politickými událostmi, s jeho životem osobním. On sám sice tyto dvě složky svého života vědomě odděloval, ale přesto v jedné vycházel ze druhé a jedna ovlivňovala druhou. Je až s podivem, nakolik se časově shodují jeho politické úspěchy s úspěchy na rovině milostné.

Proto jedna kapitola věnuje zvýšenou pozornost sňatkům Klemense Metternicha – jejich motivacím, výběru partnerky, průběhu samotného aktu sňatku. Tento aspekt kancléřova života nebyl ještě v žádné publikaci zpracován jako samostatné téma³¹³ v tom tedy mimo jiné spočívá přínos této práce.

Další problematikou, kterou se tato práce zabývá, je shrnutí a ucelení literatury pojednávající o dějinách obou rodů Metternichů. Informace poskytnuté v jednotlivých publikacích zastávají především v otázce počátků obou rodů poměrně rozdílné názory a rozvíjí odlišné teorie. Tato práce upozorňuje na všechna úskalí práce se sekundární literaturou tomuto tématu se věnující a v případě, že to stav bádání umožňuje, uvádí nepřesnosti na pravou míru nebo navrhuje řešení problematiky.

Co se týče vlastních mantinelů práce – pramenná základna, která je k dispozici, je velmi limitovaná značnou torzovitostí dochovaných písemností. Přesto by však bylo možné je v rámci dalšího bádání rozšířit o dochované jinojazyčné prameny, především ve francouzském jazyce. S jejich zahrnutím do této práce však nebylo kvůli velké obsahové náročnosti počítáno.

³¹³ Pokud taková práce existuje, nepodařilo se mi ji dohledat, a tudíž ji považuji v českém prostředí za neznámou.

Seznam použité odborné literatury

- Aus Metternich's nachgelassenen Papieren*, 8 sv., Wien 1880–1884.
- Bezecný, Zdeněk: Sňatky české šlechty ve druhé polovině 19. století. In: *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. P 1999, s. 88–93.
- Bláhová, Marie: *Historická chronologie*. Praha 2001.
- Bologne, Jean-Claude: *Svatby. Dějiny svatebních obřadů na Západě*. Volvox Globator, Praha 1997.
- Ed. Ullrichová, Maria: *Bon jour, mon Amie. Milostné dopisy knížete Metternicha a kněžny Zaháňské*. Bonus A, Brno 1999.
- Brabcová, Petra: Snoubenci podle věku a rodinného stavu v 18. století (na základě excerpce brněnských stavopetrských matrik). In: *Pocta Elišce Čáňové. Sborník k životnímu jubileu*. Státní ústřední archiv v Praze, Praha 2003, s. 16–24.
- Broemser, Ferdinand: *Zur Geschichte der Familien Metternich mit den drei Muscheln und mit dem Löwenwappen bis um das Jahr 1700*. Andernach 1988.
- Buben, Milan M.: Metternichové. *Střední Evropa*, 9, 1993, č. 31, s. 82–91.
- Burke, Peter: *Lidová kultura v raně novověké Evropě*. Praha 2005.
- Der Grosse Brockhaus. Handbuch des Wissens in zwanzig Bänden*. 12. sv. Mai–Mud, F. A. Brockhaus, Leipzig 1939.
- Der Neue Brockhaus. Allbuch in vier Bänden und einem Atlas*. 3. sv. L–R, F. A. Brockhaus, Leipzig 1938.
- Corti, Egon Cäsar: *Metternich und die Frauen. Nach meist bisher unveröffentlichten Dokumenten*. Europa-Verlag, Zürich, 2 sv., 1948, 1949.
- Ešner, Jan: *Metternichova politika v době napoleonských válek*. www.valka.cz/clanek_255.html, datum posledního použití 30. 4. 2012.
- Fialová, Ludmila: Některé aspekty vývoje sňatečnosti v České republice v nové době z pohledu demografie. In: *„Oznamuje se láskám našim...“, aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí*. Sborník z konference konané 13.–14. září 2007 ve Východočeském muzeu v Pardubicích, Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice 2007.
- Fialová, Ludmila: Sňatečnost v České republice v letech 1870–1989 z pohledu demografie. In: *Oznamuje se láskám našim... Výstava o svatebních oděvech a svatbách*. Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice 2007, s. 13–22.
- Graf v. Mercy. *Allgemeine Zeitung München*, příloha Allgemeine Zeitung München 319,

14. 11. 1840.

Goody, Jack: *Proměny rodiny v evropské historii*. Historicko-antropologická esej. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2006.

Gothaischer Kalender. *Genealogischer Hofkalender und Diplomatisches Jahrbuch*. Gotha 1924.

Halada, Jan: *Lexikon české šlechty (erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti)*. Akropolis, Praha 1992, s. 98–100.

Herre, Franz: *Metternich*. Themis, Praha 1996.

Hlavačka, Milan: O rodinném štěstí velkého kancléře. Metternich a ženy. In: *Tajemství slavných. Podivuhodné příběhy světových dějin II*. Akropolis, Praha 2001.

Hoffmannová, Jaroslava – Kahuda, Jan: Rodinný archiv Metternichů. Plasy, RAM, 1209–1935. In: *Státní ústřední archiv v Praze: Průvodce po archivních fondech a sbírkách*. 1. díl, 3. sv., Praha: Odbor archivní správy MV, 2005. Popis č. 183, s. 270–277.

Hoffmannová, Jaroslava: Metternich a baletní reformátor Noverre. *Paginae historiae 5*. Státní ústřední archiv v Praze, 1997, s. 37–51.

Hoffmannová, Jaroslava: Metternichova svatba ve Slavkově roku 1795. In: *Vlastivědný věstník moravský 48*. 1996, č. 4, s. 404–408.

Honc, Jaroslav: Metternichové a jejich rodinný archiv. *Paginae historiae II*. Státní ústřední archiv v Praze 2003, s. 193–219.

Johnson, Paul: *Zrození moderní doby. Devatenácté století*. Academia, Praha 1998.

Kadletz-Schöffl, Hedwig: *Metternich und die Wissenschaften*. Verband der wissenschaftlichen Gesellschaften Österreichs, Wien 1992.

Kahuda, Jan: Kancléř *Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*. Plasy 2009.

Kahuda, Jan: Z dějin rodinného archivu Metternichů. In: Budil, Ivo – Šedivý, Miroslav (ed.): *Metternich & jeho doba*. Sborník příspěvků z konference uskutečněné v Plzni ve dnech 23. a 24. dubna 2009. 1. vyd., Západočeská univerzita, Plzeň 2009, s. 125–129.

Kneschke, Ernst Heinrich: *Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexikon*. 6. díl, Loewenthal–Osorovski, Leipzig 1865.

Král, Pavel: Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovnických a šlechtických přechodových rituálů ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století. In: *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526–1740)*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice 2003, s. 439–456.

Lebe, Reinhard: *Království jako věno. Sňatková politika v dějinách*. Brána, Praha 1999.

Lenderová, Milena: *K hříchu i k modlitbě*. Mladá fronta, Praha 1999.

- Lenderová, Milena: Sňatek jest spojením muže a ženy...: vstup do manželství v 19. století. In: *Oznamuje se láskám našim... Výstava o svatebních oděvech a svatbách*. Pardubice, Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice 2007, s. 7–12.
- Liška, Vladimír: *Neslavné konce mocných 2. Boží mlýny v dějinách. Vůdcové, kteří chtěli změnit svět*. Fontána, Olomouc 2006.
- Lissauer Cromwell, Judith: *Dorothea Lieven, A Russian Princess in London and Paris, 1785–1857*. McFarland & Company, Publishers 2007.
- Malá československá encyklopedie*. Academia, Praha 1984–1987.
- Marek, Pavel: *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*. Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2005.
- Mašek, Petr: Metternich. Modrá krev v Čechách. *Občanský deník*, příloha *Fórum*, 10. 8. 1991, s. 6.
- Mařa, Petr: *Svět české aristokracie (1500–1700)*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2004.
- Metternich a jeho doba*. Sborník příspěvků z konference v Plzni ve dnech 23. a 24. dubna 2009. Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň 2009.
- Mötsch, Johannes: *Regesten der Urkunden im Archiv der Fürsten von Metternich im Staatlichen Zentralarchiv zu Prag*. Teil 2, Verlag des Landesarchivverwaltung Rheinland-Pfalz, Koblenz 2001.
- Neue deutsche Biographie 17*. Duncker & Humblot, Berlin 1994.
- Ottův slovník naučný nové doby I–VI*. J. Otto, Praha 1930–1943.
- Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopædie obecných vědomostí*. J. Otto, Praha 1888–1908. Díl V, 1892; díl IX, 1895; díl XVII, 1901; díl XVIII, 1902; díl XXVI, 1907; díl XXVII, 1908.
- Oxfordský slovník světových dějin*. Academia, Praha 2005.
- Plešáková, Marie: *Strigelovy obrazy na zámku Kynžvart*. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Brno 2008.
- Pötsch, Christian: *Metternich: Seine Politik und sein Europaverständnis*. Studienarbeit, Friedrich-Schiller-Universität Jena, Philosophische Fakultät, Grin, Jena 2006.
- www.grin.com/de/e-book/84370/metternich-seine-politik-und-sein-europaverstaendnis#inside
- Švaříčková-Slabáková, Radmila: *Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19. století*. Argo, Praha 2007.

- Šedivý, Jaroslav: *Metternich kontra Napoleon*. Panorama, Praha 1988.
- Siemann, Wolfram: *Metternich. Staatsmann zwischen Restauration und Moderne*. C. H. Beck, München 2010.
- Skřivan, Aleš: *Evropská politika 1648–1914*. Nakladatelství Aleš Skřivan ml., Praha 1999.
- Smetana, Vlastimil: *Svatby a manželství v čase minulém*. Obecní úřad v Martínkově, Martínkov 2004.
- Soukupová, Hana: *Můj jediný, drahý a laskavý příteli... Ratibořická „paní kněžna“ a její osudoví muži*. Magazín klubu Vltava 4, 2010.
- Srbik, Heinrich Ritter von: *Metternich. Der Staatsmann und der Mensch*. 3 sv., Fr. Bruckmann, München 1925–1954.
- Veber, Václav a kol.: *Dějiny Rakouska*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2010.
- Veber, Václav: *Dějiny sjednocené Evropy. Od antických počátků do současnosti*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2004.
- Wassilko, Theophila: *Fürstin Pauline Metternich*. Verlag für Geschichte und Politik, Wien 1959.
- Weissensteiner, Friedrich: *Lásky v cizích postelích. Milostné aféry velikánů*. Kapitola Milovník státnické úrovně. Kníže Klemens Václav Lothar Metternich. Ikar, Praha 2004, s. 133–168.
- Weissensteiner, Friedrich: *Nebe lásky, peklo manželství. Sňatky mezi Habsburky a Wittelsbachy*. Brána, Praha 2001.
- Wintr, Stanislav: *Napoleon Bonaparte a jeho soupeři*. Libri, Praha 2007.
- Wintr, Stanislav: *Napoleon I. a ti druzí*. Svět křídel, Cheb 2003.

Webové stránky:

www.deutsche-biographie.de/sfz62298.html - datum posledního užití – 15. 5. 2012

www.geneall.net - datum posledního užití – 21. 5. 2012

<http://home.foni.net/~adelsforschung1/dbar86.htm> – datum posledního užití – 19. 5. 2012

Seznam použitých pramenů

Svatební smlouva Klemense Metternicha a Eleonory Kounicové, Národní archiv, Rodinný archiv Metternichů – Starý archiv (RAM-A) 2004/Ac bb č. 182.

Poznámky pro Klemense Metternicha k organizačním záležitostem sňatku, Národní archiv, Rodinný archiv Metternichů – Starý archiv (RAM-A) 2005/Ac bb č. 168.

Informace o zprávě z úřadu ohledně sňatku, Národní archiv, Rodinný archiv Metternichů – Starý archiv (RAM-A) 2005/Ac bb č. 168.

Dopis od Löwa ohledně zařizování prvního sňatku, Národní archiv, Rodinný archiv Metternichů – Starý archiv (RAM-A) 2005/Ac bb č. 168.

Dopis od Löwa ohledně zařizování prvního sňatku, Národní archiv, Rodinný archiv Metternichů – Starý archiv (RAM-A) 2005/Ac bb č. 168.

Výpis ze slavkovské oddací matriky o sňatku Klemense Metternicha a Eleonory Kounicové, Národní archiv, Rodinný archiv Metternichů – Starý archiv (RAM-A) 1789/Ac aa č. 1.

Oddací list sňatku Klemense Metternicha a Antonie Leykamové, Národní archiv, Rodinný archiv Metternichů – Starý archiv (RAM-A) 1795/Ac aa č. 6.

Dopis od Löwa ohledně zařizování prvního sňatku, Národní archiv, Rodinný archiv Metternichů – Starý archiv (RAM-A), bez sign.

Zápis o sňatku Klemense Metternicha a Eleonory Kounicové, Moravský zemský archiv Brno, Sbíрка matrik, Farní úřad Slavkov u Brna, inv. č. 13137, s. 6; <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/1962/?strana=6>, 7. 5. 2012.

Hrabě Mercy Franzi Xaverovi von Swietezky, 31. 1. 1831. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Ministerium des Äußern, Administrative Registratur F4 (Personalien), Karton 215.

Nobilitační spis, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Adelsakt, HA Beilstein 1827.